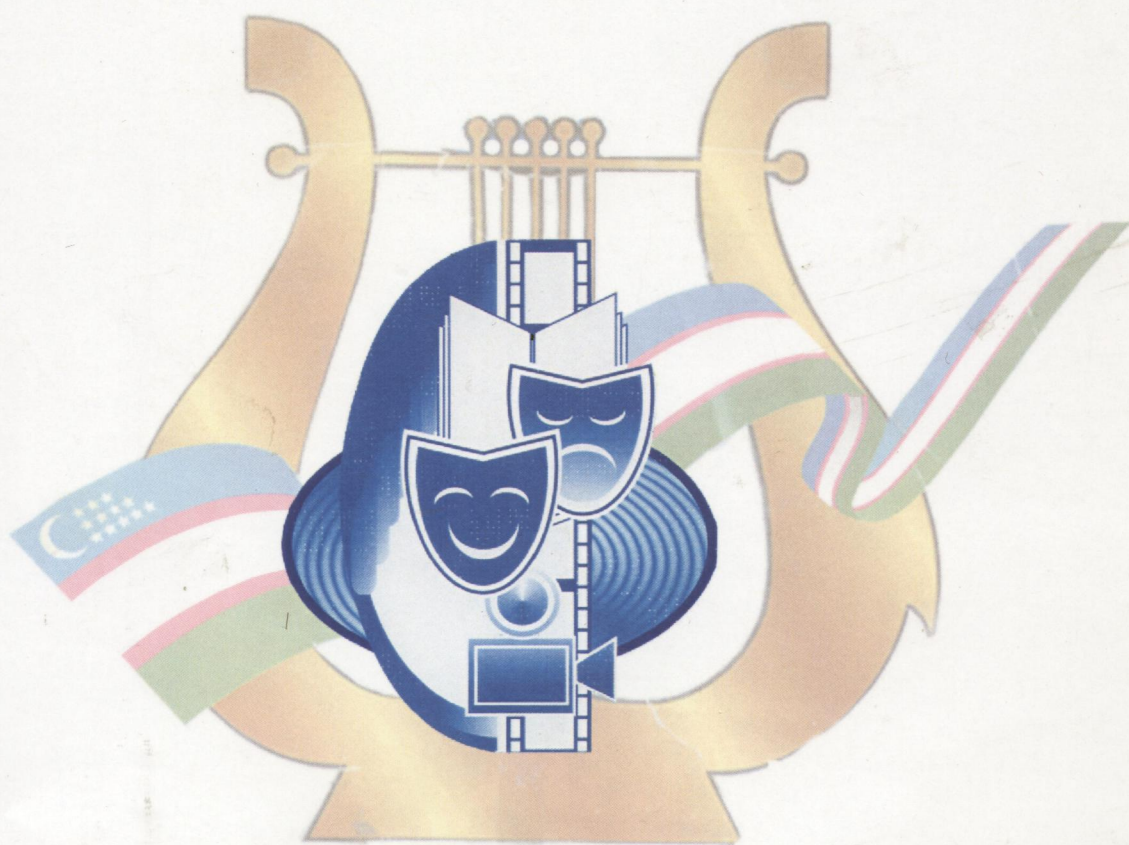

N. QAHHAROV, Q. AYUBOV

VOKAL SAN'ATI ASOSLARI

(Ovoz va fortepiano uchun)

TOSHKENT-2008

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT VA SPORT
ISHLARI VAZIRLIGI**

RESPUBLIKA METODIKA VA AXBOROT MARKAZI

O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT INSTITUTI

**QAHHAROV NADJAT BAVDUNOVICH
AYUBOV QOBIL ZOIDOVICH**

VOKAL SAN'ATI ASOSLARI

(Ovoz va fortepiano uchun)

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan oliy
o'quv yurtlari 5A210301 – «Dramatik teatr va kino aktyorlik san'ati» magistratura
ta'lim yo'nalishi talabalari uchun o'quv qo'llanma sifatida tavsiya etilgan

Toshkent
«IQTISOD-MOLIYA»
2008

1523

Taqrizchilar: O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi professori, xalqaro konkurs sovrindori, O'zbekiston xalq artisti **I. JALILOV**
O'zbekiston Davlat san'at instituti professori **S. MUROTIXONOV**

Qahharov N.B.

Vokal san'ati asoslari Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma / N.B. Qahharov, Q.Z. Ayubov; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2008. – 270 b.

Ayubov Q.Z.

Mazkur o'quv qo'llanma oliy o'quv yurtlarining musiqa va san'at fakultetlari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda magistrantlarning badiiy-ijrochilik tomonlarini puxta o'zlashtirilishiga, ularning qo'shiqlari repertuarini xilma-xil shakl va xarakterdagi rang-barang asarlar bilan boyitib borishga alohida e'tibor berilib, unga o'zbek kompozitorlarining yangi asarlari, musiqali dramalardan parchalar, romanslar, ariyalar, xalq qo'shiqlari kiritilgan.

Qo'llanmada vokal asarlarini ijro etish yuzasidan annotatsiyalar, pedagogik tavsiyanomalar, ovoz apparatining tuzilishi va uni boshqarish, vokal to'g'risidagi asosiy tushunchalar bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

KIRISH

"Vokal san'ati asoslari" fanining asosiy maqsadi - tanlangan kasbda mustahkam professional ko'nikmalarni o'zlashtirish bilan birga nazariy bilimlarni chuqur egallagan mutaxassislarni tayyorlashdan iboratdir.

Fanning vazifalari - vokal pedagogikasining kuyidagi asosiy tamoyillari bilan tanishtirish: o'qituvchining muntazamligini va davomiyligining zarurligi, musiqiy - badiiy vokal - texnikaviy rivojining birligi, har bir o'quvchiga alohida yondashuv, har doim o'z ustida ishlash;

- turli uslub va o'qitish usullarini o'rganish va tahlil qilish orqali eng yaxshisini tanlash;

- tovush apparatining tuzilishi va xarakatlanishi xususiyatlari bilan tanishtirish;

- magistrantlarga ovoz va uni rivojlantirish uslubi haqida yozilgan zamonaviy ilmiy - uslubiy adabiyotlar haqida ma'lumot olish va ularni tushunish, ushbu nizomlarni amaliyotda ishlata bilishni o'rgatish;

- ashulachilik bilan chuqur aloqada bo'lgan psixofiziologik jarayonni ko'rib chiqish.

Magistrantlar bilimiga qo'yiladigan talablar:

- "Vokal san'ati asoslari" kursi qo'shiqchilik sinfida o'tkaziladigan mashg'ulotlari bilan chuqur aloqada bo'lishi shart, ammo qo'shiqchilik sinfida olib borayotgan uslubiyotga qarama-qarshi bo'lishi mumkin emas;

-kursning boshlang'ich darslarida asab sistemasining umumiy qoidalarini tushunish uchun shart ravisha asab sistemasining tuzilishi va uning

funksiyalarini ko'rib chiqish. Shu sababli qobiliyat, ijodiy faoliyat, ko'nikmalar va ularning rivojlanishi bo'yicha bilimga ega bo'lish;

-kurs ovozning akustik tuzilishi bilan tanishish. Muhim mavzulardan biri:

"Nafas, bug'iz, artikulyasion apparati, rechitativ va ashula aytish paytida".

Ushbu ma'lumotlar magistrantlarga tovush apparatining xarakatlanishini tahlil qilishga yordam beradi;

-ovozning kamchiliklarini, professional kasalliklarini, ularni to'g'irlash yo'llarini, undan tashqari ovoz gigienasi va xonanda tartibini bilish;

-mustaqil ish uchun magistrantlarga adabiyot va mavzular berish tavsiya etiladi, ularni o'rganayotgan paytida savollar paydo bo'lgan holda birgalikda ko'rib chiqish mumkin. Ushbu ko'nikmalar magistrantlarga zamonaviy vokal haqida adabiyotlar bilan bemalol ishlay bilishga, ularni tanqidiy ravishda ko'rib chiqishga, amaliy faoliyatda paydo bo'layotgan savollarga javob topishga yordam beradi.

"Vokal san'ati asoslari" fanini o'zlashtirish uchun magistrantlar: pedagogika, psixologiya, filologiya, vokal pedagogikasi va boshqa musiqaga oid bo'lgan fanlardan tegishli bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim.

Kursni o'qitishda yangi ped.texnologiyalar, interaktiv usullar: "Blis o'yin", "Aqliy xujum", kompyuter texnikasi, magnit yozuvlar, plastinkalar, test savollar, tarqatma materiallardan foydalanish lozim bo'ladi.

Amaliy mashg'ulotlarning mazmuni.

Магистранtlarning ovoz imkoniyatlari va vokal tayergarligi turlicha bo'lganligini hisobga olgan holda, dasturning repertuarlar ro'yxatiga murakkabligi turlicha bo'lgan asarlar kiritiladi. Lekin barcha kurslarda vokaliz berib borish zarur, chunki ijrochining ovozi sayqallanishiga, texnik-ijrochilik mahorati olishiga yordam beradi. Ro'yxatga kiritilgan asarlarini talabning ovoz diapazoniga mos tonlikka transpozisiya qilib berish tavsiya etiladi.

Romans yoki musiqali drama, хилма-хил кўшиқларни ijro etish uslublarini o'rganish, uzluksiz tarzda ma'lum ketma-ketlikda, oddiydan murakkabga borishini ta'minlash zarur.

Bu asarlar магистранtlarning vokal-texnik bilimlarini yanada chuqurroq egallashi, kosta-abdominal, ya'ni aralash nafas ustida ishlashi, yumshoq xujum mashqi, aniq intonasiya, artikulyasiya, legato, stakkato, xarakatchanlik, kantilena, arpedjio, filirovka uslublarini o'rganish, asarning badiiy tomonlarini mukammal o'rganishda katta ahamiyatga ega bo'lib, ashula aytish maxoratini oshiradi.

NAZARIY QISM

XONANDALIK OVOZI

"Xonandalik ovozi" tushunchasi insonning kuylash qobiliyati bilan bog'liq nutqdan farqli o'laroq, xonandalik ovozi tovushlari aniq balandlikka ega, uzoq davom etishi mumkin. Ular unlilarda namoyon bo'ladi. Xonandalik ovozidan inson bolalikda musiqiy eshitish va ovoz apparati rivojlanishi darajasiga ko'ra foydalana boshlaydi.

Maishiy (qo'yilmagan) va kasbiy (professional qo'yilgan) xonandalik ovozi farqlanadi. Ovozni quyish deb uni professional qo'llash maqsadida moslashtirishni va rivojlantirish tushuniladi. Yorqinlik, go'zallik, jarang kuchi va davomiyligi, diapazon kengligi va toliqmaliylik, noziklik kabi sifatlar, ko'p jihatdan ovoz apparati tabiiy xossalari bilan belgilanadi va ovozni qo'yish jarayonida rivojlantirilishi mumkin. Ovoz opera-konsert kuylash uchun, xalq qo'shiqlari, estrada kuylash va sh.k. uchun qo'yiladi.

Xonandalik ovozini belgilovchi sifatlar - tembr go'zalligi va tovushni uzoq tutib tura olish. Opera-konsert ovoz katta zallarda yaxshi eshitilishi, ya'ni "parvozga ega" bo'lishi kerak. Jaranglik, metallik ovozlar parvozli. Metallik va parvozlilik ovoz spektrida yuqori opertonlar guruhi, yuqori xonandalik formantash mavjudligi bilan belgilanadi. Ovoz tarangi dumaloqligi va yumshoqligi spektrning past qismi obertonlari kuchlanishiga bog'liq. Yuqori va past xonandalik formantalari, shuningdek vibrato (sekundiga 5-6 martali pulsasiya) ovozning go'zalligi va quyiluvchan xarakterini belgilaydi.

Xonandalik ovozining muhim sifati uning kuchidir. Opera kuylash kuchli, katta zalni to'ldirishga qodir va orkestr to'rli fonida eshitiladigan ovozni talab etadi. Ovoz tabiatan registrlarga ega. Registr deb, tovushlarning temбри bo'yicha bir xillik qatori tushuniladi, u yagona fiziologik mexanizm bilan qo'il qilinadi. Erkaklar ovozida diapazonning pastli qismida ko'krak va yuqori qismida ko'krak va yuqori qismida falset registr farqlanadi. Ko'krak registri taranglar va boyligi ajaralib turadi.

Tovush paydo qilish organlarining tuzilishi

Bo'g'iz va burun bo'shliqlari nafas olish naycha yo'llari va o'pka tovush hosil qiluvchi a'zolar hisoblanadi. Hiqildoq nafas olish olish naychasi (traxeya) va halqum orasida joylashgan. Nafas yo'lining bo'shliqi tikkasiga kesilgan holda qum soatiga o'xshaydi. hiqildoq ichidan shilimshiq parda bilan qoplangan va to'rtta tomoq toqayidan iborat. Ular qalqonsimon, ikkita qora ta'lat va barmoqsimon bo'ladi. Ular o'zaro bog'langan va mushaklar bilan ta'minlangan, tomoq toqaylari yoshiga qarab sekin - asta suyakka aylanib boradi. Bo'g'izning yuqori bo'limi - ustki boylam bo'shlig'i – yolqon tovush boylamigacha cho'zilgan.

Morganievlar oshqozoni nomini olgan, ikki tomonlama chuqurlashgan qismi yolqon tovush boylamidan haqiqiy ovoz boylamigacha cho'zilgan. Hiqildoqning pastki boylam bo'shliqi barmoqsimon toqayning pastki chekkalarigacha yetadi, qalqonsimon toqay tovush paychasining uzunligiga boqliq bo'lib, erkaklarda ayollarnikiga nisbatan uzunroq, kuchli rivojlangan. Bu qiqildoqning kattaligiga ta'sir qiladi - ayollar qiqildoqining eng kattasi taxminan erkaklardagi eng kichkina bo'qiz bilan teng. qiqildoq til ostidagi xarakatchan suyakka maqkamlangani va umurtqa oldi muskul pardasi bilan boqlangani sababli qiqildoq asta va faol qarakat qilishi mumkin.

Yolqon tovush boylamlari ashula aytishda qatnashmaydi, lekin ular tarkibida suyuqlik bilan ta'minlaydigan bezlar bo'lib, ular qaqiqiy tovush paychasini namlab turadi. qaqiqiy tovush boylamlarining qirkoqlari sadaf rangga ega. Tovush paychasining ishida ikki guruq muskullar: ichki, tashqi cho'ziq muskullar tovush ishtirok etadi. Mazkur guruqdagilarning qar biri ma'lum vazifani bajaradi. Tovush mushaklari ko'krak registrida tovush boylamlarining uzunligini, yuqonligini, kengligini o'zgartiradi, tovush oraliqini kengaytiradi va toraytiradi.

Tinch nafas olinayotganda boylamlar orasida uchburchakli keng darcha ochiladi - tovush darchasi orqali qavo bemalol keladi. qiqildoqni ovqat

tushib qolishidan qimoya qilish uchun yutingan vaqtda tomoq uchburchakli kemirchak plastinka qiqildoq qopqoqi bilan berkitiladi.

Burunning tarkibi suyakli va kemirchakli sekletdan iborat. Burun bo'shliqi shilimshiq pardalar bilan qoplangan bir - biriga teng ikkita yarimlikdan iborat bo'lib, bu joy burun chiqanoqi deyiladi va ularning ostidan bir nechta burun bo'shliqidagi chikish joylari ochiladi: peshonali, yiringli, panjarasimon,

qalqum naysimon oraliq tushunilib, yuqorisi bosh miyaning tubi bilan chegaralanadi, pasti esa qiqildoq va ovqat yo'liga o'tadi. Oldindan unga oqiz va burun bo'shliqi o'tadi, natijada uchta aloxida anotomik kimyo paydo bo'ladi: burun - qalqum bo'shliqi bo'qizi, oqiz- xalqum b'ys hliqi bo'qizi, va xalqumning o'zi.

Esnash yuqoridan tanglay pardalari bilan, pastdan esa ikki tomonlama tanglay dutachasi orqali tilgacha chegaralangan. Tanglay pardasi shilimshiq pardali plastinka bilan qoplangan va orqaga davom etgan qattiq tanglay qisoblanadi. Kichkina tilcha yumshoq tanglay yrtasida joylashgan, o'zining shaxsiy mushaklariga ega.

Hiqildoq nafas yo'ligacha davom etgan - naycha qalqali tomoq kemirchaklaridan tarkib topgan. Traxeya ikkita yirik nafas yo'liga bo'linadi, u qamma narsaning bo'qizigacha maydalab ikkita o'pka qosil qiladi. Ko'krak bo'shliqi qorin bo'shliqidan diafragmasi bilan ajratilgan. Bu kuchli mushak orqasidan umurtqa poqonasigacha, oldindan esa oftob o'ramasi bilan mustaqkamlangan.

(Maneken va jadvalni diqqat bilan o'rganish nazarda tutiladi.)

Tovushlar tasnifi

Bugungi kunga kelib tovushlar tasnifi atroflicha o'rganib chiqilgan. U avval juda oddiy edi. Ikki tur erkaklar va ikki tur ayollar tovushi farqlanib - bu tasnif xorda saqlanib qolgan.

Ayollar ovozida ko'krak registri, bosh va ko'krak tarangi birlashgan markaziy va diapazonning yuqori qismida bosh registri (yorqin, ochiq jaranglaydi) farqlanadi.

Professional xonandalik ovozi ikki aktavalik diapazonga ega bo'lishi va diapazonlik butun davomida tekis taranglanish lozim. Bunga aralash jaranglikst rivojlanish hisobga erishiladi. Ovozlar tembr va balandligiga ko'ra tasniflanadi. Ovozlarining asosiy oltita turi farqlanadi:

Ayollar ovozlari:

- soprano
- messo -soprano
- kontralto

erkaklar ovozlari.

- tenor
- bariton
- bas
- diktant –og'il bolalar ovozi.

Ayollar ovozlari quyidagilarga bo'linadi:

Koloratur soprano - eng baland ayollar ovozi (diapanozik, cheksiz kumush yuqori tembrli nafisovoz yengillik eng murakab ruladalar, keng sakrashlar, nozik melizmlar va xayratomuz bravur paasonxor imkonini beradi. Opera partiyalari: tun malikasi (sehrli fleyta), qo'g'irchoq (Gofman ertaklari), qor qiz (qor qiz).

Lirik - koloraturli soprano - bir muncha jarangdorligi keng, xarakatchan tovush bo'lib, ham lirik, koloraturli parchalarni ijro eta oladi.

Lirik saprano – xarakatchanligi bir muncha baquvvat va keng tovush bo'lib, tembr bo'yicha yorqin, kumushrang, iliqlikka ega (diapazon birinchi oktava do- uchinchi oktava do, re). Kantilen yumshoq, yopqin, jaranglovchi ovoz. Opera partiyalari: Violetta (Traviata), Iolanta (Iolanta), Margarita (Faust).

Lirik -dramatik soprano - hajmliroq, juda ifodalai ovoz bo'lib, undayumshoqlik, kantilena va spinto birlashadi. Opera partiyalari: Tatyana (Evgeniy Onegin), Norma (Norma), Aida (Aida).

Dramatik soprano - kuchli, hajmli, yorqin tembran ovoz. Bu unga butun partiyani emosional ko'tarinkilik bilan ijro etish imkonini beradi. Opera partiyasi: Toska (Toska), Abigal (Nabukko), Turandot (Turandot).

Messo -soprano. Soprano va kontralto o'rtasidagi o'rtacha ovoz.

Lirik messo -soprano -tembriga ko'ra yorqin va rangi sopranoga yaqin ovoz (diapazon -kichik oktava Iya -ikkinchi oktava Iya, si) Opera partiyalari: Amneris (Aida), Eboli (Don Karlos) tana (may tuni), bahor (qorqiz).

Markaziy messo -soprano -yirik, zich, kuchli ovoz. Opera partiyalari: Lyubasha (Shoh kelini), Marfa (Xovanshina), Azugena (Trubadur), Karmen (Karmen).

Koloratur messo -soprano - juda noyob, yorqin, nozik va harakatchan ovoz, eng murakkab passajlar, fiorituralar va ruxsidalarni kuylash imkonini beradi. Opera partiyalari: Izabella (Jazoirdagi Italilik ayol), Rozina (Sevilya sartarniy), Zolushka (Zolushka).

Kontralto - eng past ayollar ovozi. Barxatli, ajoyib ko'krak notali ovoz. Kontralto barcha diapazonda tuyingan ko'krak tembriga ega eng past va kam uchraydigan tovush. Jarangdorlik oralig'ida uchraydigan tovushlar ham bor.

Professional ijrochilar orasida tovushning bir turdan boshqa turga o'tib turishi ham kuzatiladi.

Ba'zi xonandalar bir turdagi tovushlar uchun yozilgan barcha partiyalarni ijro etish qobiliyatiga ega. Masalan, Mariya Kallas ham dramatik, ham koloraturali partiyalarni ayta olgan. Bunday tovushlar "absolyut tovushlar" deb nomlanadi.

Opera partiyalari: Ratmir (Ruslan va Lyudmila), Konchakovka (Knyaz Igor), Olga (Ye.Onegin), Ulrika (Bal maskarad).

Erkaklar ovozlari quyidagilarga bo'linadi:

Lirik tenor - kumushsimon, yumshoq, juda harakatgan koloraturali ovoz (diapazoni - birinchi oktava do- uchinchi oktava si, do). Opera partiyalari: Lenskiy (E. Onegin), Levko (maytun), Lindoro (Jozoidagi italiyalik ayol), Graf Alnaviva (Sevilya sartarasin). Lirik -dramatik tanor – ko'proq agint va zich ovoz. Opera partiyalari: (Alfrid (Traviata), Geruog (Rigoletto), Vladimir Igorevich (knyaz Igor).

Dramatik tenor - hajmli, yorqin, metali, tabiatan juda kuchli ovoz. Opera partiyalari: Germakn (Dikoaya rama), matushka (trubadur), turidu (qishloq sha'ni), kalif (turandat).

Kontr -tenor - mesuo - saprano tessiturashda jaranglaydigan ovoz.

Rivojlangan faluet bilan kuylanadi. qadimiy bar musiqada qo'llanadi (Gendil, Bax, majteerdi).

Lirik bariton - baland, yorqin, harakatlangan ovoz (diapazona: katta Iya - birinchi oktava Iya). Opera partiyalari: Figaro (Sevilya sartaraoshi), Don Juan (Don Juan), Don Raskuale (Don Paskuali). Valentin (Faust), Yeleskiy (Pikovaya dama).

Dramatik bariton - barxatli, hajmli diapazoniga ko'ra kuchli ovoz. Opera partiyalari: Amopasro (Aida) Yago (Otello), Dagon (Sosson va Dalila).

Bas - eng past erkak -ovozi (diapazoni: katta oktava do- birinchi oktava - re, mi). Yuqori bas - odatda xarakterli, harakatchan, komik ovoz. Opera partiyalari: Don Bazillo (Sevilya sartaroshi) Laparello (Don Juan), Malatesta (Don Raskual).

Mustafo (jazoiridagi italiyalik ayol).

Yukori bas yoki bas -kantata tovushning baritonli tembrini eslatuvchi yorqin diapazonga ega.

Markaziy bas- yirik, yorqin, juda sof ovoz, juda boy ko'krak registri. Opera partiyalari : Boris Godunov, Tegirmonchi (suv parisi), Filipp (Don Korlos). Rene (Iolanta), Konchak (Knyaz Igor).

Past bas asosan qo'yuk bas koloritiga, diapazonning bir muncha qisqa yuqori qismiga ega bo'lib, chuqur, baquvvat past tovushlarni ifodalaydi.

Bas - oktavistlar yoki bas - profundo xorda kuylanib, kontroktavali qator tovushlarni qamrab olishi mumkin. Tovush fa kontroktavasigacha tushib ketgan hollari ham kuzatilgan.

Diskant -o'g'il bolalar ovozi. Vokal partiyalariga ko'ra past, o'rta va baland diskant farqlanadi.

Ovozni qo'yish

Ovozni qo'yish - kuylovchining eshitish va mushak ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni, yaxshi xonandalik odatlarini ishlash. Kuylashga o'rgatishda asosiy vazifa - ovoz va eshitish, badiiy didni rivojlantirish. Xonandalik tovush ustida ishlash jarayonida to'qri xonandalik ustanovkasi,

nafas tayanchi ko'nikmalari egallanadi, nafasni to'qri taqsimlash, to'qri xonandalik pozitsiyasi o'rganiladi, bu ovozning jarangliligi, parvozliligi, yiqiqligi kabi sifatlarni baxsh etadi.

Vokal mashqulotlari boshida, odatda ovoz apparatini "qizdirilgan", vokal ko'nikmalarini shakllantiradigan va rivojlantiriladigan mashqlar bajariladi. Cholqu asbobi jo'rlligisiz kuylash solo kuylash sinfida o'qish mazmuniga kirgan maxsus ko'nikma bo'lib, bunday kuylash jarayonida xonandalik tovushning tembr, dinamik va tovush balandligi qaqidagi eshitish tasavvurini komponentlari rivojlanadi.

Kuylash faoliyatining amaliy turi sanaladi. Vokal o'qitish ko'p jiqatdan xonandalik ovozqosil qilish amaliy kasbiy ko'nikmalarini takomillashtirishdan iborat bo'ladi.

Kuylashga o'rgatishda ovoz apparati a'zolari kuylovchilik vazifalariga mazsus moslashtiriladi. kuylovchilik tovushi, jarang xarakteri qaqidagi tasavvurlar musiqiy - mazmunli ifodalilik bilan belgilanadi va ovoz apparati ishiga ta'sir etadi.

Vokal jarangi ifodaliligi, tovush sifati vokal - texnik ko'nikmalar: nafasni rezonatorlar ishi, talaffuz apparatini egallashga boqliq. Biroq texnik ko'nikmalarni shakllantirish emosional yo'nalish va badiiy ifodalilik bilan birga olib borilishi lozim.

Xonandalik ovozga kasbiy talablar bu jarangdorlik, parvozlilik, yaqin chiroyli jaranglash. O'qitishning boshlanqich bosqichida vokal - texnik ish ustuvorlik qiladi. Ovozning asosiy boshqaruvchisi (regulyatori) eshitish sanaladi. Ovoz va eshitishni rivojlantirish kuylashga o'rgatishdagi asosiy vazifa. Kuylovchilik tovushi turli xususiyatlarini eshita olish, uni shu xus usiyatlariga ko'ra taniy olish, ya'ni ovoz apparati ishiga ko'ra tanish vokal eshitish deyiladi. Tovushqosil qilishda nafas olish murim omil sanaladi.

Vokal musiqa pedagogikasining asosiy tamoyil (prinsip) va uslublari

Ta'lim berish jarayonida “Вокал санъати асослари” fani muqim o'ringa ega, chunki u kasb yuzasidan olinayotgan bilimga amaliy tushuncha bera oladi. Talabalarga vokal san'atini o'rgatish jarayonida qamma xonanda-o'qituvchilar to'rtta bosh tamoyilga asoslanadi:

1. Ta'limda ketma - ketlik va uzluksizlik tamoyili. Bu umumpedagogik tamoyil bo'lib, u ta'lim jarayonida soddadan - murakkabga asoslanadi. Uzluksizlik qamma narsada zarur - xonandaning diapazonini kengaytirishda qam, mashqni murakkab-lashtirishda qam, repertuar tanlashda, ruqiy kechinmada - lirikadan dramatik asarlarga (qis - tuyqular cho'qqisiga), repertuarni kuchaytirilishi ovozni yo'qolishiga olib boradi. Talabalar bilan mashqulotlarda ovozning sifati, toblanishi, tebranishi, uzoqqa yetishi qaqida qayqurish kerak. Repertuarni kuchaytirishga yo'l q'ymaslik kerak.

2. Badiiy - musiqa va vokal texnik tamoyillarining birligi. Xonandani qoida bo'yicha tarbiyalash uchun bir vaqtning o'zida ikki muammoni qal qilish talab qilinadi: ijro etish apparatini qurish - demak xonandani professional ovozini qosil qilish va unda aytishni mashq qilish. Bu ikki masala bir vaqtda bir - biriga boqliq qolda amalga oshiriladi. qar qanday, qattoki, eng sodda k'ynikmani elementar ijro etish uchun avvvalo, ovozga ishlov berish, shundan so'ng ijro maqoratini egallash kerak, deb o'ylagan katta xatoga yo'l qo'yadi. Busiz aktyor -xonandani tarbiyalash mumkin emas.

3. Aloqida yondoshuv tamoyili. Xonanda - bu o'ziga xos musiqiy asbob. qammasi juda aloqidalikni talab qiladi. O'zgaruvsiz (dogmatik) ko'rsatmalar vokal pedagogikasiga zarar yetkazadi. qar bir o'quvchining imkoniyat darajasi qar qil bo'ladi, chunki uning ovozini kuchi va chidamliligi shaxsiy xarakteriga boqliq. Ayniqsa, uning ruqiy xususiyatlarini bilish va ularga aqamiyat berish, ovozga ortiq ruqiy ta'sir ko'rsatmaslik kerak. O'quvchi xarakteri qamma soqada mustaqil ravishda ovozning mayinligida qam, kengligida qam, quvvvati, chidamliligi, sifatida qamda iste'dodli, serqayrat, qayoli, irodali yoshlarda ochiq - oydin namoyon bo'ladi. Shu sababli darslarni yuqoridagilarni e'tiborga olgan qolda o'tkazish kerak.

4. Muntazam mukammallikka erishish tamoyili. Bu tamoyil oqirgi 15 yildan beri ovoza qilingan. Agar o'quvchi o'z ustida mustaqil ravishda shuqullanmasa pedagog mashqulotlarida bergan bilimining o'quvchiga foydasi bo'lmaydi. Ta'limning so'nggi jarayonlarida talabaning mustaqil tayyorlanishiga aloqida aqamiyat beriladi.

Tamoyil - bu asosiy qoya, uslub esa maqsadga erishish yo'li. Vokal pedagogikasida quyidagi uslublar mavjud:

1. Sozli
2. Tajribaga asoslanish (emperik).
3. Bir markazga ega bo'lish (konsentrik) - Glinka uslubi.
4. Primar tonli - nemis vokal maktabi.

Oliy nerv faoliyatining asosiy qonuniyatlari.

Vokal - texnik ko'nikmalarni tarbiyalash va ularning reflektorlik mohiyati.

Ashula aytish organizm ish faoliyatining turlaridan biri hisoblanadi. Shu bois u butun organizmga ahamiyatli bo'lgan qonuniylikka amal qiladi. Shuning uchun organizmda ro'y berayotgan barcha o'zgarishlarni tushunish uchun nerv sistemasi tuzilmalari va uning faoliyat tamoyillarini bilish zarur deb hisoblanadi. Tuzilishi jihatidan asab sistemasi markaziy va sirtqi bo'lim bilan farqlanib turadi. Markaziy bo'lim bosh va orqa miya hisoblansa, sirtqi bo'limga qolgan barcha organizm va ularning tanalariga boradigan nervlar kiradi. Bosh miya (14 mlrd. xujayrali) mavjud organizmning oliy boshqaruvini bajaradi.

Har qanday organizmning hayoti o'zini qurshab turgan tashqi muhitga nisbatan refleks tamoyiliga asoslanadi. Inson ma'lum bir miqdordagi refleks bilan tug'iladi. Ma'lum sharoitda paydo bo'ladigan bu bohlanishlar saqlanib qoladi, yetarli sharoitlar bo'lmasa bu reflekslar sunadi.

Birinchi signal (xabar) tuzilmasi organizmni boshqaradi, tashqi muhitda sodir bo'layotgan xabarlarga javob berishga undaydi va organizmlarning holatini boshqaradi. Bu boshqaruv sistemasi inson kabi hayvonga ham tegishli.

Ikkinchi signal tuzilmasi - bu so'z, so'zlashuv nutqi, kitoblar bo'lib, u faqat insonga taalluqlidir.

Asab faoliyati sistemasidagi qonuniyatlari I.P.Pavlov tomonidan kashf etilib - bu qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlari bo'lib, ular o'zaro induksiya qonuni bilan bog'langan.

Qo'zg'alish - asab xujayralarining faoliyat holati bo'lib, miyada u yoki bu ishning bajarilishi uchun kerak bo'lgan reflektorli aloqalar paydo bo'lishini

tashkil etadi. Qo'zg'alish jarayoni asab xujayra guruhlari o'rtasida funksional aloqa paydo bo'lishiga olib keladi va asab sistemasida iz qoldiradi. Ko'p marotaba takrorlanishi bu aloqani mustaqkamlaydi va refleks paydo bo'lishiga olib keladi.

Tormozlanish jarayoni - asab xujayralari faoliyatining o'zgarishi, pasayishi bo'lib, ularning ish faoliyatini tiklash jarayonini amalga oshiradi. Ular tashqi va ichki tormozlanish bilan farqlanadi. Tashqi tormozlanish tashqi muhitdan bezovta bo'lish sharoitida (tekshiruv, imtihon topshirish) paydo bo'ladi va oqibat natijada o'quvchi darslardan olgan bilimni to'liq namoyon eta olmaydi.

Ichki tormozlanish esa to'rt turga bo'linadi:

1. zaiflashayotgan (so'nayotgan);
2. shartli;
3. kechikkan;
4. tabaqalashtirilgan (differensionli).

Eng muhimi tabaqalashtirilgan tormozlanish hisoblanib, uning yordamida xonandada dinamik qolip paydo bo'ladi, negaki bosh miya sistemasidagi qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlari ketma - ketligiga qat'iy rioya etiladi.

Vokal -dinamik qolipni rivojlantirish xonandaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Dinamik qolip o'zining xarakatchanligi bilan ajralib turadi.

Vokal - texnik ko'nikmalarni dinamik qolip kabi shakllanishiga ob'ektiv va sub'ektiv sabablar ta'sir ko'rsatadi. Sub'ektiv sabablar fiziologik va psixologik sabablarga bo'linadi.

Fiziologik sabablarga tovush apparatining anatomik tuzilishi kiradi. Psixologik sabablarga qo'yidagilar kiradi:

1. O'quvchining bilim olish jarayoniga munosabati;
2. O'zining kuchiga ishonish;
3. O'qituvchiga ishonish;
4. mehnatsevarlik va mahsad yo'nalishi;
5. ruhiy imkoniyatlari: kayfiyati, fikrlashi, es - xushi, diqqati, irodasi.

Psixologik jarayonlar va shaxsning xususiyatlari. Xonandalik sezgilarning o'ziga xos xususiyatlari.

Ashulachilik murakkab ruhiy - fiziologik ish hisoblanadi. Bu jarayonda ma'naviy (intellektual), hissiy - irodaviy, jarayonlari bir - biriga kirishib ketgan. Vokal - texnik va ijrochilik ko'nikmalarini ongli egallash xonandaning ruhiyatida katta rol o'ynaydi va bilim olishda ko'p narsani belgilaydi. Odatda insonning ichki dunyosini bilishni hissiy va irodali toifalarga bo'lamiz.

O'rganish bir narsani sezish bilan boshlanadi va bizning ongimizda alohida xususiyatli hodisalarni hamda narsalarni tasvir etadigan oddiy ruhiy jarayonlardan boshlanadi. Muhimi, sezgini tahlil etish, so'ngra tushungan holda kerak bo'lgan taqdirda ularni takrorlash uchun eslab qolish. Shunday qilib ko'nikmalar hosil bo'ladi. Sezgini tahlil qilish - bu tovush organlari qanday ishlayotganini va uning ishini boshqarish uchun yagona baholash yo'li hisoblanadi.

Sezgi turlarining eng muhim jihatlaridan biri -eshitish. Sezgining rivojlanish qonunlari bilan birga eshitish qobiliyati o'sib boradi. Ovoz apparati faqat eshitish orqali qabul qilingan hodisalarnigina uzatishi mumkin. Eshitish qobiliyati kutilmagan hollarda nozik rivojlangan bo'lishi mumkin. Xonanda o'zidagi nozik imkoniyatni qo'shiq tovushlaridagi farqlarga nisbatan hosil qila olgan bo'lishi mumkin.

Harakatlanuvchi tovush haqidagi tasavvur vokal eshitish qobiliyatini asosi - o'zagi bo'ladi. Bu tushunchaga boshqa tuyg'ular ham kiradi: ovozning titrashi, jarangdorligi va boshqa kuchlanish ta'siridagi sezgilar.

Vokal eshitish qobiliyati - bu faqat ovozning eshitilishini tinglash emas, balki uni ijro etilayotgan vaqtda ovoz apparatida nima bo'layotganini tasavvur etishdan iborat. Bu tasavvur vokal - texnik bilim va ko'nikmalarning rivojlanishi jarayonida paydo bo'ladi.

Agar tuyg'ular orasida eshitish qobiliyati birinchi o'rinda tursa, ikkini o'rinda harakatning nazorati - mushak to'qimalari orqali sezish turadi. Odatda xonandadagi harakatning nazorati keyingi bosqichlarda bilinadi. "Mushaklilar" turiga kiruvchi xonandalar har qanday akustik holatlarda ham ikkilanmay ayta

oladi, chunki ular ijro vaqtida faqat eshitish qobiliyati orqaligina emas, balki mushak to'qimalari orqali sezish bilan boshqaradi. Bunday eshitish va mushak to'qimalari orqali sezish qobiliyati rivojlangan xonandalarni a'lo toifali xonanda deb hisoblaymiz.

Bilim orttirish jarayoniga idrok qilish, bilimlarni o'zlashtirish ham kiradi. Idrok qilish - bu bizning ongimizda borlikni aks ettiruvchi murakkab jarayon. Jism yoki voqea - hodisa bir butun ko'rinishda bo'lganida zehnga fikrlash faoliyati ham qo'shiladi. Tovush apparatining ishini idrok qila turib diqqatni nafas olish mushaklariga, tebranish tizimlariga, artikulyasiya apparatini ishlariga yo'naltirish mumkin.

Turli ko'rinishdagi mashg'ulotlar jarayonida inson faoliyatida kasbiy zehn va murakkab sezgi rivojlanadi. Vokal ijrochilarida bunday murakkab sezgilar quyidagicha:

1. Tovush sezgis.
2. Tayanch sezgisi.

Bilim olish jarayonida kuzatish, diqqat qilish, xotira va fikrlashlar juda katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari bilim natijasiga shaxsning ruhiy xususiyatlari ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ular qobiliyati, irodasi, qiziqqonligi, xarakteri, talantliligi va boshqalar.

Talaba tovushiga o'qituvchining ta'sir etish usullari.

Xonandani tarbiyalash jarayonida o'qituvchi turli usullardan foydalanadi. Birinchi o'rinda vokal eshitishni tarbiyalash va mukammallashtirib borishg nazorat bilan barcha vokal sifatlarini rivojlantirish turadi. Talabada xonandalik jarangdorligini tuqri tashkil etish qaqidagi tasavvurni ishlab chiqish zarur. Ta'lim doimo musiqa materiallari mashq, vokal va badiiy asarlar asosida olib boriladi. To'qri tanlangan musiqiy manba tovushni tarbiyalaydi. Mashq - bu bilimolishning asosiy vositasi.

Ularni qo'llash talabalar tovushida uchraydigan va tuzatishni talab etadigan kamchiliklarni yuqotish vositasi bo'lib xizmat qilishi kerak. Ovozga sayqal berish mashqlari - mashqdan badiiy asarlarga o'tish uchun foydali manba qisoblanadi. O'qituvchi tomonidan katta odob saqlagan qolda badiiy

pedagogik manba tayyorlash talab etiladi. Manbalarni musiqiy, vokal - texnik va ijro qiyinchiliklarini e'tiborga olib taqlil etish - o'qituvchining zaruriy sifati qisoblanadi. Keng kulamli musiqiy pedagogik manbalarni egallash va ularni qo'llay bilish - pedagogik faoliyat muvaffaqiyati talablaridan biri. Asarni muvofaqqiyatli ijrosi uchun o'rganish va ashula aytish usuli katta aqamiyat kasb etadi. O'quvchi asarlar ustida ishlash uslubini keng kulamli va turli - tuman repertuarlarni tezrok o'zlashtirib olishi uchun o'rganishi kerak.

Tovush sifatini ko'zlangan natij:ada tarbiyalashda ovozni ko'rsata bilish katta aqamiyat kasb etadi. Ko'rgazmali qurollar ko'ra oladigan va sodda bo'lgani uchun qam kerakli kunikmalarni shaxsan topishga majbur etadi. Buning uchun o'qituvchining o'zi qam yaxshi ovozga ega bulishi lozim, o'quvchi esa - taqlid qobiliyatiga ega. Biroq taqlid kuylashni yrganishda majburiy qisoblanmaydi. Masalan, Lamperti xonanda bo'lmagan, biroq buyuk xonandalarni tarbiyalagan.

Muskul usullarini ko'rsatish va tushuntirish o'qituvchi amaliyotida katta o'rin egallaydi. Muskul usuli doim muayyan narsalarni qamrab oladi, doim tuxtata oladi yoki tovush apparatidagi ishlarning qaysidir qismini o'zgartiradi. O'quvchi avval nima qilishini tushunib oladi, keyin esa bu qarakatlarni ashula aytish paytida tushungan qolda qullashga qarakat qiladi. Muskul usulining qimmatligi qam mana shundadir. Nutq orqali tushuntirish, suz aqamiyati - ovoz tuzilishi qakidagi ishonchli tushunchani tarbiyalashda yta muqim omil sanaladi. Ashula aytishni o'rganishda nutq orqali tushuntirish juda muqim, negaki tovush apparati ishida sababli - kuzatuvli o'zaro qamkorlikni tushuntiradi va uning ishini bir muncha aniq tushunib yetishga imkon beradi. Tovush va muskullarni qis etishni nutqiy tushuntirish qar doim qam uzini oqlayvermaydi, o'qituvchi ko'pincha qiyoslashga, obrazli ifodalashga qarakat qiladi. Agar ular o'quvchilarga tushunarli bo'lsa qullaniladi va kerakli javob qarakatlarini keltirib chikaradi.

Xonandalik ovozi aniqlash

Ovoz imkoniyatlari tembr, tassitura, diapazon, o'tish notalari va primar jarang kabi belgilar yqinidisiga ko'ra aniqlanadi, shu sababli vokal ishi ovoz va musiqiy imkoniyatlar bilan tanishtirishdan boshlanadi.

Tembr - ovoz bo'yoqi (yumshoq, tez, quloq, tarangli, barxat vash .k.) Tembrga ko'ra har bir ovozga tovushlar bo'yoq tipiga ko'ra rang topish mumkin, iliq va sovuq tonlardan foydalanib. Masalan: Bolalar so'roviga ko'ra tovush ranga belgilashadi ko'p yillar davomida aynan bir xil ranglar belgilangan.

fa - sariq (iliq)

sol - ming (Mayin)

lya - qizil (barqaror, quyuq)

si - qavorang, deyarli to'q ko'k (uchuvchan, ba'zan irmoqqa o'xshatiladi)

do 2 - oq,

mi 1 - qavorang, ba'zan nastarin rangi (sovuq)

re 1 - jigar rang (bir ovozdan) - (quyuq, iliq).

do 1 - qora

Diapazon tovushlar yiqilish bilan belgilanib, uni ovoz bilan kuylash mumkin (o'quvchi diapazonini aniqlash). **Diapazon** - chekki yuqori notadan chekka past notagacha masofa. Odatda ishchi (mashq) diapazoni konsert diapazonidan kengroq.

Tessitura - asar tovushlarining diapazonga nisbatan yuqori joylashuvi. Tessitura turining asardagi diapazon birinchi qilishning balandligi belgilaydi. Yuqori baland tovushlar bo'lsa, demak tessitura baland va sh .k.

Diapazonni mashqlarda aniqlash mumkin: bosqichli joylashgan notalar (yaxshisi bitta unli tovushda jarangli undoshlar bilan) uch ovozliklar (trezvuchie) quylash. Diapazonni belgilash ovozning o'rta uchastakasidan, sekvension pastga va yuqoriga yarim tonlar bo'yicha boshlash kekrak.

Diapazonni belgilashda o'tish notalari aniqlanadi. O'tish notalari, jarang xarakteri, bosh va ko'krak notalari qajmi ovoz tilini aniqlashda qal qiluvchi rol o'ynaydi. Ovoz imkoniyatlari bilan tanishishda va diapazonni belgilashda erkin

va tabiiy jarangga ega bitta yo bir nechta tovushni almashtirish mumkin. Bu jarang primar jarang, bunday jarangli tovushlar - primar tovushlar deyiladi. Ovoz tembr va tili ularda yaxshi namoyon bo'ladi. Tabiiy tembrni aniqlash - pedagogning birinchi galdagi vazifasi.

M.I. Galkin kuylashga o'rganishni primar tovushlardan boshlab, ularning jarang sifatini diapazonning barcha tovushlariga o'tkazishni taklif qiladi. Vokal va musiqiy imkoniyatlar bilan tanishgandan keyin yakka tartibda ish boshlanadi.

Xonandalik registrlari.

1. Past registr: kichik, katta vash .k. oktavalar (erkaklar ikki registrga ega ko'krak va faluet).

2. O'rta registr: I oktava (sin - re-2)(ko'krak va bosh ovozlar birlashishi patsnuial uchastkasi)

3. Yuqori registr - II oktava, ayollar balandroq kuylashi mumkin (Ayollar ko'krak, o'rta (midium - mixt) va bosh registrgaega)

4. Super bosh registri - ayollar diapazoni to'rtinchi o'tish uchastkasida joylashgan uchastok, bunda odatiy bosh ovozidan ketish, shuningdek erkinlik tuyqusi seziladi. qizlarda si - dan va yuqori kuzatiladi.

Vokal eshitish (vokalniy slux).

Tovushqosil qiladigan qarakatlar bilan tovush qolatda tasavvur aloqasi vokal eshitish asosidir. Bu tushuncha shuningdek, boshqa hislar: vibrasion, rezonator va to'qima osti boshi risini ham o'zgacha oladi.

Vokal eshitish deb nafaqat to'qri xonandalik jarangi xususiyatlarini sezish, ularni noto'qrisidan farqlash, balki ovoz apparati ishini sezish, boshqa xonanda u yoki bu jarangda nima qilayotganini mushaklarda ris qilish tushuniladi. Nafaqat ovoz jarangini tinglash, balki uning kuylash choqidagi ishini aniq tasavvur etish, ovoz apparatida nima bo'layotganini sezish - qar bir xonanda va pedagog egallash lozim bo'lgan vokal eshitish aynan shu. Vokal eshitish asta-sekin, vokal texnikasini egallagan sari rivojlanadi. kuylashni boshlaganlar, odatda, buni bilishmaydi. Boshlovchi xonanda u yoki bu

jarang qay tarzdarosil bo'lishini na hislarda tasavvur qiladi va na mushaklar bilan tushuna oladi. Asta - sekin u eshitishga tayanib texnikani ishlaydi va unda eshitish tasavvurlari va uning mushakda aks etish o'rtasida ko'p sonli aloqalar shakllana boshlaydi. shu asosda kuylash choqida ovoz apparati ishini tasavvur qilish vasezish qobiliyati rivojlanadi. Shunday qilib, vokal eshitishni shakllantirish vokal ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida kechadi. "Kuylay oladigan kishi, oldindan, ya'ni tovushrosil bo'lish momentidan avval mushaklarni ma'lum va oldindan belgilangan musiqiy toni amalga oshirish uchun barcha mushaklarni qay tarzda yetkazishnibiladi; u qatto mushaklar bilan, ovoz yordamida o' tafakkuri uchun kuylash mumkin istalgan tanish qo'shiqni" Mashqulotlar vaqtida vokal pedagog o'quvchi texnologiyasini tarlil qiladi: uning ovoz apparati ishini o'zida mushaklarda tasavvur qiladi. Ÿquvchi kuylaganda vokal pedagog qamma vaqt u bilan birga ichida kuylaydi va shu sababli kamchiliklarni to'qrilash uchun kerakli mushak usulini aytib bera oladi. Ÿquvchi esa boshqa xonandaning vokal texnologiya xususiyatlarini o'z ovoz apparati mushaklari vositasida xis etgandagina idrok eta oladi.

Tovush va ovoz apparati ishi haqida tasavvurlar o'rtasidagi o'zaro uzviy aloqalarni ayrim xonandalar chiqish oldidan to'qri xirgoyi uchun, pal mushak energiyasini sarflanmayqo'llashdadi. Yaxshi xonanda kuylaganini diqqat bilan tinglash apparat ichki kuylash tufayli kuylovchi rolatga kelishi uchun yetarli. Faol ichki kuylash ovoz apparatini amalda ovoz chiqarib kuylash kabi "qizdira"oladi. Bu o'zaro aloqa asosida chiqishdan oldin rech qachon yomon kuylash, noto'qri jarangini eshitmaslik kerak. Ko'p tinglash qam mumkin emas, toki ovoz apparati ko'p musiqa eshitishdan toliqishi mumkin.

Fiziologik tomondan xonandaning vokal eshitish asosida qobiqda bir vaqtda ta'sirlangan uchastkalar orasidagi reflektor aloqalarrosil bo'lishi yotadi. Kuylash choqida xonanda o'z ovozini eshitadi, ovoz apparati ishi qaqida kinestik tasavvur oladi; turli vibrasion xodisalarni sezadi, agar oyna oldida kuylasa, o'z qarakatlarini ko'radi va sh .k. Bir so'z bilan, turlixil xislarning butun kompleksi bir paytda va ko'p marta qarakat qilgani bois bu barcha hislar o'rtasida mustarkam aloqa qosil bo'ladi.

Miya qobiqi qarakat qujayrasining qobiqning boshqa soqalari bilan aloqasi, Pavlov aytgan kompleks analizator bilan, aloqasi ko'p sonli va turfa keng. "qobiqning kinestezik xujayralari qobiqning barcha qujayralari, barcha tashqita'sirlar kabi organizmning turli ichki jarayonlari vakillari bilan boqliq bo'lishi mumkin va amalda boqlanadi ham. Bu qarakatlar ixtiyoriyligi, ya'ni fiziologik asosdir". Shunday qilib, ovoz ustida ishlash barcha jarangni nazorat qiluvchi analizatorlar tizimi o'rtasida aloqalar rivojlanishi bilan kechadi.

Vokal qarakatlarni sezgi organlari kompleksi boshqaradi. Shu sababli qar bir xonanda nafaqat o'zi chiqarmoqchi bo'lgan jarangini ichki eshitish bilan eshitadi, balki sezadi qam. qar bir xonanda "vokal jarangining tana sxemasiga" ega, unga turli organda va ovoz apparati qismlaridan turli sezgilar kiradi. Shunga ko'ra, vokal texnikasining turli tiplari bu sezgilar tizimida turlicha aks etadi. Xonanda sezgilari ancha indiviudal bo'lsada, ular orasidan u yoki bu jarang tili uchun xarakterlarini ajratish mumkin. Masalan, jarangning bir tipida tovush tishlar oldida; boshqasida temen sohasida va sh .k. seziladi. Bu ovozqosil qilish texnikasi tiplarini ular keltirib chiqargan sezgilarga ko'ra tadqiqotchisi Raul Yusson) o' imkonini berdi.

Sezgi organlari butun ansambli tovushrosil bo'lish momentida qarakatga kelganiga qaramay, ularning ayrimlarigina tovushqosil qilish ustidan ongli nazoratda qatnashadi. Yuqorida aytilgandek, katta e'tibor qaratiladigan sezgilargina yaxshirivojlanadi. Faollik, qaysidir analizator faoliyatiga e'tiborni jamlash aynan shu analizatorning umumiy kompleksda ustivor rivojlanishga olib keladi. Shu sababli jarangning "tana sxemasida" birinchi planda sezgirlikning turli ko'rinishlari bo'sh, boshqalarda rezonatorsezishi. Agar shogird e'tibori asosan rezonator sezgilarga qaratilgan bo'lsa, ular vokal sxemada rivojlanganligi va yorqinligiga ko'ra ustuvor o'rin tutadi. Bordi-yu, nafas apparati ishini mushak sezishga e'tibor qaratilsa, demak, ular umumiy kompleksda yetakchilik qilishi mumkin va q.k.

Xonandalik nafas olishi

Xonandalik nafas olishni rivojlantirish kuylash asosi sifatida kuylovchilik tovush ustida ishlash jarayonida kechadi va asta -sekin, sistemali tarbiyalanadi.

U bir maromda, erkin, ovoz hosil qilishda qatnashuvchan barcha sisitemalarning tabiiy muvofiqlashuviga ko'maklashadigan bo'lishi kerak. Faqatgina kuylash bilan boqliq tashkil etilgan, tinch nafas olish "tayangan" tovush uchun sharoit yaratiladi. Bunday tovush to'liq va chiroyli eshitiladi.

Ovoz hosil qilishdan oldin nafas olinadi nafasning bu fazosini nazorat qilish mumkin, bu o'qitish uchun juda muqim. Xonandalik nafas olish jarayonida o'pka havoga to'ladi va ovoz apparati ovozsosil qilishga tayyorlanadi. Xonandalik nafasi shovqinsiz ancha chuqur, yarim esnash tuyqusi bilan olinadi.

Nafas olganda ko'p miqdorda qavo olish yaramaydi, zero tovush berish va ovozsosil qilish jarayonining o'zi qam qiyinlashadi. Xonanda nafas olishi va chiqarishi nafasnibir zum tutib turishi bilan ajratiladi, keyin nafas chiqarishi boshlanadi. Tovushni qayta yaratishdan oldin nafasni bir zum tutib turish - nafas olish qolati, nafas olish pozisiyasini fiksasiyalash momenti nafas olish ustanovkasi butun kuylash davomida, butun fiksasion nafas chiqarishda saqlanish kerak, bu nafas tayanchini tashkil etadi. To'qri nafas chiqarishning asosiy vazifasi uni ohista, tejamkorona chiqarish ovoz to'qimalari normal ishlashi uchun zarur bo'lgan to'qima osti bo'shliqida bosim yaratishdan iborat. Nafasni uni oxirigacha tovushga aylantirib sarflay olish xonandalik nafasini egallaganlik maroratini belgilaydi.

Vokal-pedagogik amaliyotida pastki qovurqa - diafragmatik, ya'ni aralash nafas olish eng qulay sanaladi. nafasning bu tipda ko'krak qafasi va diafragma ishga faol kirishadi: nafas olish ularning bir paytdagi harakati bilan kechadi, bu to'liq nafas olish imkonini beradi. nafas va ovoz to'qimalari o'zaro ta'siri tovush tayanchini belgilaydi. Boshqacha aytganda, xonandalik tayanchi - ovoz apparati barcha qismlari (bo'qiz, nafas a'zolari va ustki trubka) muvofiqlashgan ishi natijasi.

Xonandalik tayanchining asosiy mezoni qayta yaratilgan tovush sifatidir. Bu yiqiq tembr bo'yoqiga boy, yaxshi eshitiladigan, dumaloq tovush. Shu sababli ta'lim boshlanishida to'qri tashkil etilgan nafas olish va tovush atakasi birinchi darajali muxim moment sanaladi, zero ko'p jiratidan xor jarangining belgilab beradi.

Ovoz to'qimalari va nafas qamkorligining boshlanqich momenti -tovush atakachi deyiladi. Ataka tovush paydo bo'lish momenti. Ovoz hosil qilishning boshlanqich momentida ovoz to'qimalari ishini tashkil etayotib, ataka izchil jarangni belgilaydi. Tovushni olish usulini ixtiyoriy o'zgartirib bu bilan ovoz to'qimalari ish xarakteriga ta'sir etamiz, ular irodamizga bevosita boqliq emas. Vokal pedagogik amaliyotida yumshoq va qattiq ataka qo'llanadi. Ataka kuylashda ifoda vositasi sanaladi.

Kuylash - musiqiy tashkil etish so'z bilanboqliq bo'lgan musiqa san'ati. musiqiy nutqrosil bo'lishida nutq a'zolari: oqiz bo'shliqi, til, yumshoq tanglay, pastki jaq, bo'iz, hiqldoq qatnashadi. Bu a'zolarining (unli va undosh) nutq tovushlarini yaratishga qaratilgan ishi artikulyasiya (talaffuz) deyiladi.

Talaffuz a'zolari alorida ahamiyatga ega.Bu ovoz apparatining eng harakatchan va irodamizga buysunadigan qismi. Pastki jaq rarakati, lablar ishi, yumshoq tanglay qolatini ko'ra olamiz. bu a'zolar ishi avvalo bo'qiz bilan boqliq. talaffuz a'zolari ishi sustligi, xudi zo'riqish kabi butun ovoz apparati ishiga ta'sir qiladi.

Kuylashda yumshoq tanglay va bo'qiz ram sozligi juda murim, zero ongimizga bo'ysungan yumshoq tanglay orqali bo'qizga uning barqarorligiga ta'sir etamiz. Yumshoq tanglayning esnash holatiga kelishi unlilar shakllanishga sharoit yaratadi, ularning dumaloqlashuviga, tembri, buyoqi, yuqori pozisiyaga ta'sir etadi. Yuqori tonlar yumshoq tanglayning baland ko'tarilishi, baland "gumbaz" ni talab qiladi. Bu ayniqsa erkak ovozlarida yuqori tonlarni shakllantirishda murim. Kuylashga o'rgatish boshdanoq esnashga o'rgatishga qat'iy e'tibor qaratish lozim. esnash nafas olish pozisiyasining tarkibiy qismi sanaladi.

Artikulyasiya organlarning kuylash skladi kuylash unililarrosil bo'lishda nutqiy unnlilardagidan akustika, formatiga ko'ra farqlanadi. Kuylashundoshlari ham shunday xususiyatga ega fonislar (alorida nutq tovushlari) yordamida xonandalik ovozi va ovoz apparati ishiga ta'sir usuli vokalga o'rgatishning fonetik metodi bo'lib, vokal pedagoikada keng tarqalgan va samarali hisoblanadi.

Artikulyasiya organlari ishi intensivligi va muvofiklashganligi nutq tovushlari talaffuz sifati, so'zlar aniqligi diksiya belgilaydi. Artikulyasiya apparati ishini shunday tashkil etish lozimki, tez va intensiv qarakatlar, ayniqsa til qarakatlari bo'qizning kuylovchilik ustanovkasini buzmasin, qiqildoqni deyarli qo'zqatmasdan, tovushlarni talaffuz qilishga o'rgatish lozim.

Nafas olish tiplari.

Nafas olishning quyidagi tiplari farqlanadi:

1.Ko'krakda nafas olish. Bunda ko'krak qafasi a'zolari faol ishlaydi Tashqi nafas olish qarakatlari ko'krak qafasi devorlari faol harakatlardan iborat b'yladi. Diafragma kam rarakatchan, nafas olishda qorin ichga tortilgan. Ko'krakda nafas olish turi klavishlar yoki yuqori –ko'krak nafas olish, bunda, ko'krak qafasi, yuqori bo'qini, yelka va bo'yin mushaklari faol ishtirok etadi. Bu nafas olish yuzaki, bo'yin mushaklari zo'riqqan, qiqildoq qarakatlari cheklangan, shu bois ovozsiz qilish qiyinlashadi.

2.Aralash, ko'krak -qorin nafas olish. (suyak - abdominal). Ko'krak va qorin mushaklari,diagramma faol.

3. Qorinda yoki diafragmatik nafas olish. Bunda diafragma va qorin bo'shliqi mushaklari, jumladan biz ko'radigan qorin devori mushaklari,faol qisqaradi, ko'krak qafasi devorlari nisbatan teng. Erkaklar va ayollar nafas olishida ayrim tafovut mavjud. Erkaklar uchun "past", qorin nafas olishiga yaqin nafas olish xos. Ayollar ancha "yuqori" nafas oladi, ularning nafas olishi ko'krak tayanchiga yaqinroq.

Nafas tayanchi

Nafas tayanchi - nafas olish mushaklari "o'yini", ularning qisqarganda, ya'ni harakatlanganda aniq muvofiqlashgan o'zaro qamkorligi. Tayanch plastik, nozik, egiluvchan bo'lishi kerak. Xonandalik tayanchining asosiy mezonini qayta yaratila-yotgan tovush sifatidir. tartibli, tembr bo'yoqlariga boy, yaxshi kelayotgan, tanlangan tovushni vokalchilar tayangan tovush deb bilishadi. Unga zid o'laroq, tayanmagan tovush tembr qashshoq, xorqin, rangsiz, yetarlicha "parvozsiz", optimal kuchdan kuchdan pastroq bo'ladi.

Tovush atakasi - nafas va ovoz apparati qamkorligida tovushning yuzaga kelish vaziyati.

Nafas olish va tovush atakasi birinchi darajali muqim moment, zero ular jarang xarakterini belgilaydi. Tovush atakasi ovoz to'qimalari va nafasning o'zaro qamkorligi turli variantlari bilan belgilanadi.

Ataka turlari:

1. Qat'iy ataka.2. Yumshoq ataka. 3. Nafasli ataka.

Qat'iy ataka

Nafas chiqarish boshlanguncha ovoz to'qimalari zich birlashadi, ovoz tovushi qat'iy, keskin qat'iy atakadan musiqiy ifodalilik vositasi sifatida asar xarakterini berishda foydalaniladi. Bundan tashqari, u bo'qizni faollashtirish uchun qo'llaniladi.

Yumshoq ataka

Ovoz (un) paychalari birlashishi momenti nafas chiqarish boshlanishiga to'qri keladi. Yumshoq ataka kuylashda ko'proq qo'llaniladi. Bo'qiz jarangi (siqillishni) bartaraf qiladi. Yumshoq atakada tovush elastik, parvozli yumshoq bo'ladi.

Atakaning turlariga o'rgatish mumkin, o'rgangan xonanda tovush bo'lish usullarini ongli almashtiradi. Bu juda muhim, zero tovushni berish usuli ma'lum registrni qayta yaratish bilan boqliq. Ataka, ovoz to'qimalari tovushhosil qilishning boshlanqich momentida tashkil etib, keyingi jarangni belgilaydi.

Tovushni olish usulini ixtiyoriy almashtirib, biz ovoz to'qimalari ishi xarakteriga ta'sir eta olamiz. Shu sababli ataka ovoz to'qimalari ishiga ongli ta'sir etishning eng muhim vositasi, u irodamizga bevosita boqliq emas.

Insonning kuylovchilik ovozi obertonlarga boy. Obertonlarning balandligi, kuchi, miqdoriga ko'ra turlicha birikmalari jarangning umumiy fanini, tovush bo'yoqi yoki tembrini yaratadi.

Ovozning individual tembr ovoz apparatining anatomik xususiyatlaribilan belgilangan, biroq shuningdek, ovoz to'qimalari va nafas to'qimalarining muvofiqlashgan ishi, rezontorlar ishiga boqliq shu sababli ta'lim jarayonida tembr sifatiga ma'lum darajada ta'sir etish mumkin tamoq va bo'run

yontovushlarini to'qrilash butaolishsol bo'la oladi. Tembrni ovoz to'qimalari va talaffuz organlari ishiga ta'sir etib o'zgartirish mumkin.

Diksiya va artikulyasiya

Kuylash - musiqa san'atining kuy va so'z organik uyqunlashgan turi. Boshqachasiga uni musiqiy nutq deyiladi. Nutq tovushlarini qosil qiladigan ovoz apparatining qismi artikulyasiya (talaffuz) apparati, uning tarkibidagi a'zolar talaffuz a'zolari sanaladi. Bular: til, oqiz bo'shliqi, yumshoq va qattiq tanglay, pastki jaq, bo'qiz, qiqildoq. Bu a'zolarining nutq tovushlarini yaratishga qaratilgan ishi artikulyasiya deyiladi.

Xonandalik artikulyasiya nutqiysidan farq qiladi. Kuylaganda unlilar dumaloq, cho'ziq, tembr va tovush balandligiga ega bo'lishi kerak. Undoshlar esa sinq va tez talaffuz qilinadi. Artikulyasiya apparati ishining muvoffiqlashganligi va intensivligi tovush talaffuzi sifati, so'zlar aniqligi - diksiyani belgilaydi.

Kuylashda to'qri talaffuz adabiy tilning talaffuz normalari - orfoepiya (grekcha to'qri nutq) ga tayanadi. Xonandalik orfoepiyasi so'zlashuvdagidan farq qiladi, kuylaganda undoshlar keyingi bo'qinga ko'chiriladi, toki bo'qin ochiq bo'lsin.

Rezonatorlar

U yoki bu ovozga ma'lum bo'yoq, xarakterli tembr beradigan ovoz apparatining qismi rezonatorlar farqlanadi. Yuqori bosh rezonatorlariga ovoz to'qimalaridan yuqorida joylashgan bo'shliqlar: burun yo'llari, gaymorovlar va peshona "qorin"lari kiradi.

Pastki rezonatorlarga ko'krak qafasi (ko'krak, alveollar, bo'sh tanali bronxlar) kiradi. Kuylash choqida qar ikki rezonatorlardan foydalanish kerak. Yuqori rezonatorlar ovozga parvozlilik, jarangdorlik, ko'krak rezonatorlari esa yumshoqlik va to'liq jarang baxsh etadi.

Musiqiy ta'lim muassasasida yakkaxon kuylashga o'qitishda milliy kadrlarni tayyorlashning o'ziga xosligi.

Musiqiya ta'lim muassasalarining asosida kontingentini mahalliy millat vakillari tashkil etadi. Odatda, ular respublikaning olis hududlaridan kelgan maxsus vokal tayyorgarligi bo'lmagan, musiqa matabi yo qavaskorlik jamoasi doirasida xalq cholqu asbobini chala oladigan kishilaridir.

Individual vokal tayyorgarlikning o'ziga xosligi ularning vokal imkoniyatlari ancha kamtar xalq qo'shiqlariga moyilligidadir. Vokal metodikasi xususiyatlarini ishlashga kirishishdan oldin pedagog xalq qo'shiqchiligi uslublarini aniq bilishi zarur. O'zbeklarning kuylash uslubiga katta avlod, ota-onasiga, o'zi tuqilib o'sgan joyga xos taqkid ta'sir etadi.

Xalq vokal ijrosini o'rganish uchta yo'nalishni ajratish imkonini beradi:

1. Binnigi.
2. Guligi.
3. Ishkomi.

Binnigi - burun bilan kuylash uslubi. Farqi niqoyatlari: buruncha sun'iy yo'naltirilgan tovush qavo oqimini "to'sadi" va burun qamda unga tutish bo'shliqlarni ovozni obertonlar bilan umumlashtiruvchi rezonator sifatida ishlatishga xalal beradi. bunda siqlgan xiqildoq ko'tarilib, yumshoq tanglay tushiriladi, so'z go'yo burun bo'shliqida tarqalib, talaffuz apparatida konueprasiyalanmaydi.

Binnigi kuylashda diafragma ishidan yetarlicha foydalanilmaydi va tovush tayanchsiz bo'ladi. Binnigi kuylovchilar pastki notalardan mahrum va faqat yuqori registrda kuylaydi. Bu uslubga juda siqiq bo'qiz xos.

Guligi - tomoqda kuylash uslubi. kuylash choqida bo'yin shishiriladi. Kuylash parchalangan bo'ladi. Bo'yin mushaklari va talaffuz apparati siqiqiligi sababali xonanda diksiyasi ravshan emas, bo'qiz ortiqcha kuchlangan.

Shunday kuylashda bo'qiz tovush to'lqinnining yuqori rezontorlarga o'tishni to'sib qo'yadi va rezonansdan maqrum bo'lgan ovoz tovushi rangsiz va xira chiqadi. Bunday uslubda kuylash tembr bo'yoqini kuchaytirishning sun'iy usullari bilan kechadi. Kuylash choqida rezonanslovchi buyumlar - likobga,

patnis kabilardan foydalanadi. Bular alorida burchak ostida xonanda oqiziga yaqinlashtiradi. Xonanda buyum holati burchagini doimo o'zgartirib, uni biroz silkitib turadi.

Ishkomi - kuylashning qorin uslubi. Bu uslub o'zbekistonning mashqur xalq xonandalariga xos. Bu uslub uchun jarangdorlik, parvozlilik, butun diopazonda jarang yengilligi xos. Bu uslub qoring chuqur nafas olishga asoslanadi. Bunday kuylashda xonandalik apparatining barcha rezanator bo'shliqlari ishlaydi. Bunday xonandalar go'zal diksiyasi va ijro maqorati bilan qadrli.

Xalq qo'shiqchiligining qar uchala yo'nalishi sof holda kam uchraydi. Musiqa dargohiga kelganlarda bu yo'nalishlar qorishib ketgan, ba'zida birining qirralari aniq ifodalangan bo'ladi. Tadqiqotlar ko'rsatishga, ishkomi uslubi ko'proq kuylovchi sanaladi. U akademik kuylash qirralariga ega, garchi tafovutlar ko'p.

O'zbekiston pedagog - vokalchilari o'rtasida professional kuylashga o'rgatishga oid jiddiy kelishmovchiliklar mavjud. Ayrimlar o'zbek xonandalarini akademik uslubga to'liq o'tkazishni, ya'ni kuylashda xalq koloritini tamoman yo'qotishni taklif etadi. Bu kabi taklif va tajribalar ba'zan yomon natija bermagan, biroq o'qish muddatlarini uzaytirishga to'qri kelgan. Umuman bu usul samarasiz, zero qamma o'rganuvchilar bunga moyil emas. Ayniqsa bu usul ko'pgina ovozni individuallik, tembr bo'yoqi yorqinligidan maqrum qilgan. Boshqa pedagoglar bir muncha boshqa fikrda. O'quv rejasida ajratilgan soatlar miqdori juda kam.

Milliy uslubni akademik uslubga to'liq qayta qurish uchun bu juda kam, shuningdek, o'rganuvchilarning vokal tayyorgarligi mutlaqo yo'qligini hisobga olish lozim. O'zgacha yechish izlashga undovchi yana bir sabab - bitiruvchilar turli rududlarga tarqab ketadi, qamma joyda qam akademik kuylash to'liq qabul qilinmaydi. Biroq bu talabalarni akademik kuylash ko'nikmalari bilan tanishtirish zaruratini kamaytirmaydi.

O'zbek talabalarni yakkaxon kuylashga (ovozini qo'yishda) o'rgatishda muvaffaqiyat olish optimal yechim: xalq va akademik kuylash elementlarini birlashtirishdan iborat. Bu metodikasini qabul qilmaslik qiyin, zero bitiruvchilar

o'zbek tilida dars olib boradi, o'zbek tili qator fonetik o'ziga xosliklarga ega. Ma'lumki, tilning kuylovchanligi, unlilar miqdori bilangina emas, balki ularning birikmalari bilan belgilanadi. U asosan tovushlar sifati bilan belgilanadi.

O'zbek tilida rus tilidagi kabi unlilarning uchta qatori mavjud:

- old qator - e, i
- o'rta qator - a
- orqa qator - o - u - o'

Old qator unlilar ko'proq jarangli va kuylovchan. U tilda qancha ko'p bo'lsa, tovush shunga yumshoq, yorqinroq. Barcha orqa qator unlilari tilning orqa qismini yumshoq tanglayga ko'tarib hosil qilinadi. Ko'pincha bu unlilar til orqa "q" va "q" undoshlari bilan birikadi; bu tovush davomiyligini qisqartiradi. Shuningdek, rus tilidagidan farqli ularoq i, u, o' unlilari tarangsiz undoshlar bilan birikanda go'yo redusiyanadi. Masalan, "kichik" yozilsa-da, "kchik" aytiladi. Bu qollarda "i" yanada orqaga suriladi. Kuylaganda so'z oxiridagi "i" "i" yoki "e" tarzida taranglaydi. Bu tovushlarni kuylashga ta'sir etadi.

(Xalq) xonandasi nafas tayanchiga ega bo'lmasa, qattiq qavo oqimini talab qiladigan unlini tutib turish uchun, u unlini osonroqiga almashtiradi yo bir yo'la tushirib qoldiradi. Rabotnov tadqiqotlarida ko'rsatishga, qar bir unli ma'lum bosimni talab qiladi. O'rtacha:

- a - 10 m/m.
- e - 12 m/m.
- o - 11 m/m.
- i - 13,6 m/m.
- u - 12,5 m/m.

Unutmaslik kerakki, o'zbek va rus tillaridagi formal bir xil unlilar aslida turfa xil. O'zbekcha "a" ruschasidan kengroq qolaversa, ma'lum fonetik qolatlarda orqa qatarga o'tadi. Shuningdek, "o", "u", "o'", "e" unlilari o'zlashtirishlarga uchraydi.

Rabotnov fikricha, ovozning eng ko'p tarangligi "e" unligida tutib turiladi. U boshqalaridan ko'proq qavo yo'qotmay kuylanadi. qiyoslash ko'rsatadiki, "e" ruscha matnda 30, o'zbekchasida 20 marta uchraydi.

O'zbek tili fonetikasining qisqacha taxlili qam uning rus tili bilan tafovutlarini ko'rsatib berdi. Unlilar xususiyatlari. unli va undoshlar almashishi imkoniyatlarini hisobga olish vokal pedagogikada juda muqim.

To'qri vokal jarangini shakllantirish uzbek tilining o'ziga xosliklarini bilishni talab etadi. O'zbek xalq qo'shiqchiligi xususiyatlari, fonetik xususiyatlar, lad -ton sozlanish, ritmik xususiyatlar, bir ovozli idrov va tafakkur yakkaxon kuylash sinfida o'zbek talabalarini akademik kuylash ko'nikmalari, o'z ovozigga maksimal egalik qilish malakasi bilan qurollantirishni qiyinlashtiradi.

Ovozni quyish metodikasi bu predmetning umum tomonidan qabul qilingan qamda xususiy (spesifik) metodik elementlarini birlashtirishi lozim. Metodikasining o'ziga xosligi shundaki, talabalarni milliy kuylashning zararli qirralarini xolos etish, biroq uning milliy sifati va koloritini saqlashdan iborat.

O'zbek milliy kuylashni "tomoqda kuylash" deyiladi. "Tomoqlash" salo kuylash sinfida bartaraf etilishi kerak bo'lgan asosiy to'siq, juda uzoqlashgan so'z, til ildizi ko'tarilishi, ko'tarilgan vasiqlgan bo'qiz, tushirilgan tanglay pardasi "tomoqlash" omilllaridir. Shuningdek, tilning fonetik xususiyatlari qam.

Dastlabki mashqulotlarda talabning xalq qo'shiqchiligi qayin uslubga moyilligi aniqlanadi. Bu ta'lim bosqichlarini to'qri tashkil etishga ko'maklashadiki, bular birinchi darslardan bo'qiz kuchlanishini oladi, xonandalik esnashni tashkil qiladi va bosh rezonatorlarga yo'l ochadi. Bular bir yoqlama usullar. Bularga xonandalik nafas olish, nafas apparatini ya'ni nafas olish usulini tushuntirish kiradi.

Soatlar kamligi yakkaxon kuylash sinfida nafas apparat iva tovush hosil qilishning anatomik va fiziologik imkoniyatlari bilan batafsil tanishtirish imkonini bermaydi. Biroq misollar keltirib, nafas a'zolarining gavdaning boshqa qismlari bilan o'zaro ta'siri qaqida loaqal elementar bilimlar berish shart. Uy vazifalari "Vokalpedagogika asoslari" darsligidan ancha oson boblarni o'qish va sinfda qisqa tushuntirishdan iborat bo'ladi. Dastlab bu qiyin kelsa-da, oqibatda o'zini oqlaydi.

Xonandalik nafas olishi va uning aqamiyatini tushuntirayotib, ishkomi usulida kuylovchilar qaqikoya qilinadi. Bu pastki qovurqa - diafragmatik nafas ustida ishlashni tushunishni osonlashtiradi. Zero ishkomi usulida qoringa nafas olinadi.

Xonandalik nafas ustida ishlash bilan parallel ravishda ovoz ustida ish boshlanadi. Mashqlar tnlashda siqiqlik va tomoqtish hisobga olinadi. Amaliy ko'rsatadiki, "o" va "u" unlilarni fonlash foydali b'yladi. Xonandalik esnashda kuylash usuli qam b'yzizini bo'shatish, tanglay pardasini ko'tarish va tovu shning yuqori rezonatorlarga o'tishga ko'maklashadi. Tomoqlashga qirish kurashning samarali metodlarini izlash unlilarini lab undoshlari bilan birikm ada kuylashning foydasi qaqida xulosaga olib keldi: Ba, Bo,Bi, Be, Mu,Mo va sh .k. Uzoqlashgan xatto "a" ni aytishda til ildizi ko'tariladigan so'zga moyillik o'zbek fonetikasi xususiyatidir. Shu bois ko'rsatilgan unlilar va ularning lab undoshlari bilan birikmalarini fonlash so'zni ancha yaqinlashtiradi, talaffuz apparatini faollash turadi. Talaba tushuntirish va qator urinishlardan keyin tomoqlamay, xonanda esnashida kuylashga o'rgangach, buni bir qator mashqulotlar bilan mustaqkamlanadi, ya'ni mashqlar takrorlanadi. Ko'pincha o'rtoqlari darsini tinglash bilan mustaqkamlanadi. Bu o'z xatolarini yaxshiroq tushunish, vokal eshitish va tafakkurni rivojlantirishga yordam bo'ladi., pedagog ish metodikasi asoslarini o'rgatadi. Xalq uslubidan akademik kuylashga o'tish metodlari har bir talabaning ovoz imkoniyatlaridan qam kelib chiqadi. Kichik diapazon, o'rta registr va ovoz kuchidan mashqlar qo'llaniladi. Yakkaxon kuylash sinfi pedagoglari unlilarni kuylash mashqlarida xalq yo'lida kuylashga xos bo'lgan bir notada unlilar o'zgarishga e'tibor qaratish lozim. Talabaning emosional kayfiyatini tomoqlashni engishida muhim o'rin tutadi. Assosiativ aloqalar yaxshi yordam beradi. Masalan, yoqimli xayratlanish holati.

Yakkaxon kuylash darsida talaba darsida talaba xotirjam bo'lishi, tekis nafas olishi muqim. Buning uchun muvaffaqiyatli kuylash, yaxshi olingan nota, dumaloq tovushni raqbatlash foydali. Darsning muvaffaqiyatli momentlarini doimiy qayd etish vokal eshitishni tarbiyalash uchun muhim.

O'zbek xalq kuylash uchun bir ovozlilik xos. Jamoa bo'lib kuylash turlari mavjud, biroq ular u inson xarakteriga ega. Shu sababli garmonik idrok va toifalar qiyinlashgan. Dastlabki mashqlarda garmonik qo'llash ko'pincha asosiy ohang ketma-ketligi qayta yaratishni qiyinlashtiradi. Bu qollarda idrok va qayta yaratishda mashqni to'rsiz kuylash, keyin uni cholqu to'rligida qaytarish foydali. Xalq kuylashi intonasion beqaror, templanmagan qulari jo'rligida bo'gani bois sof intonasiyalashni tarbiyalash bir muncha qiyin.

1954 yilda xalq cholqulari rekonstruksiyalangan, biroq qali qam ayrim joylarda temperlanmagan qatoli cholqular uchrab turadi. sof intonasiyalash ko'nikmasini tarbiyalash yarim ton va tonlar bo'yicha kuylashni mashq qilishni talab etadi.

Vokal vazifalari ijodiy realizasiyalash va vokal ko'nikmalarini mustaqkamlash - vokalsizlarni fortepiano jo'rligida kuylash. Darqol Abt, Zeyler vokalsizlarini kuylashga kirishish talabani xor qilib qo'yadi. Bunda uning diqqatini qayriodatiy jo'rlik lad - tanor sozlanish, melodika, ritm band etadi. Bunda barcha vokal vazifakor vokalsiz eshitish idrokida o'rnashgunicha unutiladi. Shu sababli xalq melodikasiga, ritm, ladiga asoslangan o'quv - pedagogik vokal vazifalar majburiy singdirilgan vokalizlar yaratish zarur.

Asosiy pedagogik vazifa - tomoqdukuylashdan akademik kuylashga qayta qurishdan kelib chiqib savol tuqiladi: ta'lim boshlanishida qanday vokal asarlarni repertuarga kiritish mumkin. O'zbek qo'shiqlari, zamonaviy, o'zbek bastakorlarining yengil romanslar va qo'shiqlarini kuylash vokal va ijro ko'nikmalarini mustaqkamlashga ko'maklashadi. Dastlabki bosqichda repertuarga stillangan o'zbek xalq qo'shiqlarini kiritmaslik kerak. Bu qo'shiqlar uchun tomoqda baland kuylash, juda katta interval sakrashlar, katta diapazon xos.

VOKAL MASHQLARI

Hamma vaqtlarda vokal maktablari pedagogik amaliyotida turli mashqlar zarur xonandalik ko'nikmalarini tarbiyalash, xonandalik maqorati elementlarini egallash uchun materialdan foydalangan.

Ovozni "boshqariladigan" qilish, uni, itoatkor asbobga, aylantirish uchun ovoz qosil qilish apparati barcha qismlari koordinasiyasi ustida sistemasi mashaqqatli meqnat talab qilinadi. Bu ishni sodda musiqiy frazalar, murakkab bo'lmagan o'quvchi e'tiborini tovush shakllanishining asosiy momentlariga qaratishga ko'maklashadigan parchalarda bajarish eng oson.

Vokal pedagogikada mashqlarni saralash va to'qri qo'lash muqim aqamiyat kasb etadi, qar bir mashq ma'lum yo'nalganlikka ega bo'lishi kerak. Ta'limning boshlanqich bosqichda bunday mashqlar tor cheklangan vazifalarga ega bo'ladi, tovushni to'qri shakllantirish, vokal texnikasining turli ko'rinishlarini rivojlantirish, ya'ni ovozni qo'yish deyiladi.

Yangi talabalarni tanishtirayotgan, qar bir pedagog "qaysi mashqlardan boshlash kerak" degan savol ustida o'ylanadi. qamma vaqt qam birdan javob berib bo'lmaydi. Ko'pincha bu boshlovchi xonandaga qaysi mashqlarni qay ketma-ketlikda berish kerakligini belgilash uchun o'qituvchiga katta kuzatuvchanlik va vaqt talab etiladi.

Talabalarning ko'pchiligi uchun oqista, biroq uning mashqlaridan boshlash qulay. Aloqida qollarda ular mushak siqishi, tomoq bo'qiqiligi qissini keltirib chiqaradi. Birinchi qolatda oqangning oqista, bosqichli qaraktari , ikkinchisida - tez, stakatolangan qarakatlar foydali bo'ladi. Bu davrda legato va ton legato kuylash usullarini variyasiyalash taklif etiladi.

Mashqlar ustida ishlardanoq xonandalarda tovush shakllantirish, kuylovchilik ko'nikmalarini egallash va fiksasiyalashga ongli munosabatni tarbiyalash zarur. Nafaqat pedagog, balki talaba qam u -yoki, bu mashq nima uchun berilgani, qo'yilgan vokal - texnik maqsadga y'naltirilgan. O'zlashtirilishi qiyin va diapazon zo'raki kengaytirish tufayli jarang keskinligini keltirib chiqaradigan mashqlar nafaqat foyda bermaydi, qatto tuzatib bo'lmas zarar yetkazish mumkin. qar bir talaba ovoz tipidan qat'i nazar

o'z ovoz apparati qurilishi xususiyatlariga ega. Shu sababli unga eng yaxshi natijalarga erishishda ko'maklashadigan mashqlarni tanlash lozim. Mashqlar ustida ishlash jarayonida ikki jihat muqim: 1) xirgoyi, ya'ni ovoz apparatini "qizdirish", 2) ma'lum kuylovchilik usullarini ishlash.

Birinchi bosqich - xirgoyi, mushaklar sistemasini kuylovchi tayyorlash qolatga keltirish uchun ba'zan ikki-uchta qulay mashq yetarli bo'ladi. Ikkinchi bosqich uzoqroq, tovush sifatini shakllantirish texnikasi, kuylovchilik, eshitish, musiqiy ko'nikmalar elementlarini rivojlantirish bilan boqliq.

Xirgoyi choqida pedagog qaddan ziyod qat'iyonli, jarang sifatiga talabchan bo'lmasligi kerak. Ovozning "qizishi" sari talaba oldida to'la – to'kis ma'lum vazifalar qo'yiladi, ular o'ylangan va shu bosqichda erishish mumkin bo'lishi kerak. Bunda maqsadga sabr erishi kerak bo'ladi.

Mashqlarning to'qri tanlanishi, maqsadning anglashilganligi xonanda ovozi muvoffaqiyatli rivojlanishga ko'maklashadi. Ovoz apparati yaxlit bir butunlik sifatida ishlashni unutmash kerak. Izolyasiyalangan momentlarga bilan shartli, zero qar qanday mashq barcha vokal texnik va musiqiy - badiiy vazifalar bajarilishi talab qiladi.

Har bir mashqni intonasion sof, tekis, xonandalik nafasida, erkin dumaloqlangan tovush bilan kuylanadi. Gavda qo'yilishi chiroyli, artistlik bo'lishi lozim. Unlilar (aniq va bir tembrlik) va undoshlar (aniq, umumiy kuylovchilik ustanovkasini buzmay) to'qri talaffuz qam majburiy, talab saqlanadi. Artikulyasiya, pastki jaq qolati, yuz mimikasi, ko'zlar ifodasi tabiiy bo'lishi kerak.

Yuqorida ta'kidlanganidek, mashqlarni ijro etish kuylashning barcha momentlariga e'tibor berishni talab qiladi, biroq barcha vazifalarni bir paytda bajarishga intilib, talaba o'zini yo'qotish mumkin, o'ning uchun uning e'tiborini avvalo asosiy, eng jiddiysiga qaratish lozim.

Kuylovchilik ko'nikmalarini shakllantirishda ovozning eng yaxshi temral xusuiyatlari rivojlanishdan kelib chiqish kerak. To'qri tovush shakllantirish mezoni kuylashning "qulayligi", ovoz qosil qilish apparati erkinligi qissi, tovushni "cho'zish"imkoni, butun diapazon bo'yicha jarang bir tembrdaligi sanaladi. Bu ko'nikmalar dastlab ovoz markazida (oktava yo desima

doirasida) ishlanadi, keyinroq diapazon asta sekin kengaytiriladi, mos ravishda pedagogik talablar qam murakabligidan mashqlarni fikrini tanlab, o'z ovoz jaranggiga diqqat bilan quloq solib, uning sifatini taqlil qilib, eng yaxshi tovushga qamroq qislarini eslab qolib kuylash kerak.

Mashqulotlar boshidanoq talabalar bilan tobora chiroyli ton va tovara kuylovchi jaranglaydigan unlilini aniqlash zarur. Bu uning kuylashda ijobiy natijaga erishilsa, mashqni boshqa unlilarga takrorlash, bunda dastlabki xonandalik pozisiyasini saqlashga intilish lozim.

Ta'kidlaymizki, mashqlar, odatda "a" tovushga kuylanadi - u asosiy sanaladi. Keyinroq barcha unlilar jarangini ishlash kerak bo'ladi.

Ko'plab xonadarga diapazon markazidan "a" va "i" (ayniqsa, jarangsiz "a" bo'lsa) kuylashni boshlash juda qulay va foydali, biroq bu unlilarni kuylashga qaddan ziyod berilishi, ayni diapazoning yuqori qismida, ovozning tor, keskin jaranglashi, mushak siqilishiga (ayniqsa, ayol ovozida) olib kelishi mumkin. Boshqa unliga o'tish lablar, til artikulyasiyasini juda tez va kam sezilarli almashtirish bilan amalga oshiriladi. Esnashni sezish qissi bo'qizni mushak siqilishidan xolos etishga ko'maklashadi. Tomoq erkin, siqimagan bo'lishi kerak. Esnashni sezish usuliga kuylashdan oldin bir necha marta oqizni ochmay esnash (muloyim esnash) bilan o'rganish mumkin: oqizda bo'sh joy -qattiq tanlay vat til o'rtasida bo'shliq sezgisi yuzaga keladi. Kuylovchilik ko'nikmalarini ovoz markazida, na past va na baland tonlarsiz, erkin va qulay jaranglovchi tonlar doirasidan chiqmay o'zlashtirish zarurligiga yana bir e'tiborni qaratamiz. Bu davrda diapazonning cheka tovushlari ayniqori registr tovushlari ustida ishlash ovozni buzadi, baqiroqlik, trimolyasiya, jarang kuchlanishiga olib keladi.

Barcha ovozlarga dastlab pasayib boruvchi oqangni, mashqlarni o'rta registr tovushlarida kuylash tavsiya qilinadi. Noqulaylik, ovoz apparati siqiligi sezilsa, tonllikni o'zgartirish, bu ko'ngilsiz sezgilarni bartaraf etmasa, mashqni qulayroqiga almashtirish kerak. Demak, nafaqat mashqlarni tanlash, balki ularning tonalligini talabalar individual xususiyatlariga mos kelishi lozim. Baland ovozlarda uchun yozilgan mashqlar o'rta va past ovozlarga tegishli tonalikka, odatda tersiyaga past transpozitsiyalanadi.

Vokal mashqlar birinchi galda ma'lum texnik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan, biroq kuylash musiqa bo'lgani sababli qar bir mashq nafaqat texnik jihatdan to'qri, balki musiqiy, musiqa asari parchasidek bo'lishi kerak. Vokalizni o'rganish jarayonida fortepiono jo'rliqi muqim rol o'ynaydi, xususan mashqlar ifodali garmonizasiyani nafaqat eshitish, balki musiqiy didni tarbiyalaydi va ma'lum ma'noda tovush sifatiga ta'sir qiladi, uni yangi obetonlar bilan boyitadi va katto ovoz jarangini faolashtiradi. Bundan kelib chiqib to'plamga tobora murakkab garmonizasiyali mashqlar kiritiladi.

Vokal partiyasini cholqu chalish kerakmi yoki garmonik qo'llab-quvvatlash yetarlimiq Bu xususida fikrlar turilicha. qar bir pedagog qar bir aniq vaziyatda metodik tartibdagi fikrlardan kelib chiqib, o'zi to'qri deb bilganidek yo'l tutadi.

Tez va sekin templarni birlashtirish jarang tekisligiga erishishda ko'maklashadi. Tez tempda ovoz go'yo o'z nuqsonlarini aniqlab ulguradi (ko'plab pedagoglar fikricha). Tez sur'atdagi mashqlar ayniqsa tovushni "silkitish", ya'ni uning qaddan ziyod vibrasiyasi bilan kurashada ayniqsa foydali. Bu o'rinda mushak inersiyasi qonuni, "mushak xotirasi" qonuni ishga tushadi. Tez sur'atda kuylangan mashq silliqroq jaranglaydi, shu zoqati sekin takrorlanganda u tovush silliqligini saqlaydi.

Stakatto va legato kuylashni almashtirish juda foydali. Stakkato tovush "yaqinligi", pozisiyaga ko'proq aniq tushish qissini beradi. Bundan tashqari, stakkatoning turlarini legato bilan birlashtirilgan tovush tayanchini sezishga ko'maklashadi.

Metodik tavsiyalarda "bosiq jarang" termini tez -tez uchraydi. U avvalo ovoz kuchining nafas olish qolatiga saqlagan qolda pasayishini anglatadi va tovushning aniq boshlanishi, past, tabiiy, kuchlanishsiz jarangini ko'zda tutadi, bunda ijrochi intonasiya sofligini yaxshiroq nazorat qila oladi, ovozning tabiiy tembral xossalarini aniqlay oladi.

Xonandalik nafasi xususida ikki oqiz so'z ta'kidlash joizki, unga qaddan ziyod e'tibor va ba'zida noto'qri tasavvur xonandalarga o'z ovozi, intonasiyasi jarang sifatini nazorat qilish, ijodiy momentlarga yetarli e'tibor qaratishga imkon bermaydi. Shu sababli boshlovchi xonandaga e'tiborini nafas

jarayoniga ortiqcha jalb qilmaslikni tavsiya etgan bo'lardik, ayni paytda uni buzishga qam yo'l qo'yib bo'lmaydi. Masalan: yelkalarni ko'tarish, qorinni chiqarish, kafasi ortiqcha qarakatlari, ayniqsa ortiqcha qavo olish, shuningdek, "nafassiz" kuylash - nafas tayanchisiz kuylash.

Nafas olish normal kechsa, avval aytilgandek, kuylovchining asosiy e'tiborini chiroyli, erkin jarangga qaratish, u doimo butun ovoz qosil qilish apparati to'qri ishlash bilan boqlikligini yodda tutish lozim.

Xonadalik nafasiga oid amaliy maslaqatlar quyidagicha:

Kuylashni boshlamay turib, o'quvchi gavdasi rostlangan, qorin tortilgan, ko'krak bir muncha ko'tarilgan, bel va yelkalar tekis bo'lishi kerak. Xonandaning umumiy kayfiyati butun organizmning to'liq mushak erkinligi qolatda ijodiy faollik, ko'tarinki kayfiyatini ko'zda tutadi, go'yo kishi yoqimli qayratlangandek. Bunda xayolan aytilgan "Ax" da pastki qovurqalar kengayadi, ularni fanasiya oxirigacha tutib turish lozim. Nafas olish yengil shovqinsiz (burun va sol ochilgan oqiz orqali). Nafas soniyasining ulushida go'yo tutib qolinadi, va shu "yashirin" nafasda kuylay boshlanadi. Nafasni juda tejab, nafas olish ustanovkasini saqlashga urinish kerak (xudi qavo olishda davom etayotgandek). Bu tovush tayanchini sezish imkonini beradi. Yanada chuqur nafas olish uchun o'quvchiga o'zi sevgan gul atirini sekin qidlashini tasovvur qilishni aytish lozim. Bu usulga ko'plab taniqli pedagog vokalchilar amaliyotidan o'rin olgan. Xonandalik nafasini asta-sekin rivojlantirish va mustaqamlash kerak.

Yana bir muqim ko'nikma tovushni atakalash fikriga, eng yaxshisi yumshoq, lekin aniq ataka, ya'ni tovush siltashsiz va nafas olishsiz, ovoz paychalariga qat'iy zarbasiz tuqiladigan kuylashning bosh anishidir. Bu silliq ovoz qosil qilish, tobora chiroyli ovoz tembrini ta'minlaydi, to'qimalarni toliqishdan saqlaydi.

To'qri, ayrim xollari, masalan un paychalari bo'shang bo'lsa, qattiq faol ataka qo'llaniladi. Ifodalilik vositasi sifatida va metodik maqsadlarda ba'zan nafas olib atakalashadan foydalaniladi. Jarang boshlanishi kabi uning oxiri qam e'tibor talab qiladi. Tajribasiz xonandalar nafasni taqsimlay olmagani

uchun frazalar oxiri natinch, beqaror jaranglaydi, jarangni "olish" to'xtatish aniqligi yo'q.

Vokal mashqlar xonandani badiiy asarini ijro etishga tayyorlaydi, ularda vokal maqorati elementlari ishlanadi. shunday elementlardan biri ritmik uyushqoqlik. Bir xil ulushlar cho'zishning aniq va bir maromidaliqi, pauzalarga rioya etish ma'lum saboqni talab qiladi.

Ritmik aniqlikka qat'iy bilan erishish lozim. Odatda, kuylash oldidan, mashq berilgan tempda va barcha uzoqliklarga qat'iy rioya qilib, modulyasion sekvensiya bo'qinlari o'rtasida pauzalarni aniq tutib chalinadi. Ta'limning birinchi qadamlaridanoq ritm xissini rivojlantirish - zarur ko'nikmalarni tarbiyalash tizimida juda muqim jiqatdir.

Oldinda turgan vazifalarni o'zlashtirish uchun mashqulot boshlanishdagi kayfiyat, xonandaning kuylashga tayyorligi va ijodiy qolatga kira olishi katta aqamiyat kasb etadi. Faol bo'lmagan tonusi past o'quvchi yuqori natijaga erisha olmaydi.

Diqqatni jamlash, pedagog ko'rsatmalarini fiksasiyalash, ijodiy ko'tarinkilik birinchi galda talabaning o'ziga boqliq, bunda uning qobiliyati, professional sifatleri namoyon bo'ladi. Zarur psixologik sozlanishda pedagogning rolini kamsitib bo'lmaydi. uning zarur ijodiy muloqat o'rnata olish qobiliyati o'z emosional zaryadi ko'p qolda talaba kayfiyatini belgilab beradi.

Ochiq tovush

Ochiq tovush "Oq rang"ga ega, keskin va silliq jaranglaydi, pozisiyasi past, diapazonda cheklangan va bir xil jaranglaydi.

Ochiq tovush bilan kuylanganda asosan ko'krak rezonatori ishlatiladi.

Yopiq tovush

Yopiq tovush "qora rangga" ega, yumshoq, dumaloq jaranglaydi, bosh va ko'krak rezonatorlari ishlaydi. Po'zisiyasi yuqori, tovush nozik, parvozli, sur'ati chiroyli.

Kantilena

Kantilena - kuylash asosini tashkil etuvchi uzluksiz qo'yiladigan tovush. U har bir keyingi tovush oldingisining davomi bulib, undan go'yo

"quyilganda" qosil bo'ladi, kuylashning bu uslubi boqlanishni yoki legato kuylash deyiladi.

Vibrato

Vibrato - ma'lum tonning balandligi, kuchi va tembrning davriy o'zgarishi.

Oqizni yopib kuylash.

"M" sonor tovushga oqizni yopib kuylash birlashgan lablar bir muncha tushirilgan pastki jag yordamida kichik esnash tuyquasi bilan amalga oshiriladi. U bosh jarangga sozlaydi, biroq to'qri rezonator qislari yuzaga kelgandagina, aniqroqi, xonanda burun to'qimalari vibrasiyasini yaxshi sezgandagina yordam beradi. Yopiq oqiz bilan kuylashni xirgoyi boshlanishida qo'llash tavsiya qilinadi.

Jo'rsiz kuylash

Cholqu asbobi jo'rlogisiz kuylash, kuylashga o'rganishda muqim maxsus ko'nikmalardan biri. Eshitish kuylashda qal qiluvchi omil sanaladi. Jo'rsiz kuylash ichki eshitishni rivojlantirishda muqim va zarur, zero kuylovchi e'tibori musiqa fezonator va sh .k. sezgichlarga jamlangan. Mustaqillik va o'z - o'zini nazorat boshqalarning yordamida qayta yaratilgan tovushni baqolash kuchayadi.

Amaliyot ko'rsatadiki, jo'rsiz kuylashda ovozning tabiiy tembri yaxshiroq namoyon bo'ladi, u yanada tekis jaranglaydi, ya'ni bo'yoqlar kasb etadi. Jo'rsiz kuylaganda ovozdagi qo'shimcha tovush kamayadi, agar u kasallik emas, balki ovoz to'qimalari kuchsiz funksiyasi bilan boqliq bulsa.

Jo'rsiz kuylashga o'rgatish intonasiyalash qonuniyatlarini ongli qo'llash, berilgan tonallikda qolishi barqaror ko'nikmalarni egallashga asoslanishi lozim, tovushni forsirovkalashdan qutulishga ko'maklashadi.

A, capella kuylash ko'nikmalarini shakllantirayotib, ta'limning boshlanqich bosqichda ovoz apparati ishi uchun quylay sharoit yaratish uchun soddaroq metrotipik rasmlil, diapazon cheklangan (oktavadan emas), tesiturali asarlar tanlash lozim, u kuylovchi ovoz jarangi primar zonasiga yaqin bo'lsin.

Tovushning kerakli balandligini izlash, jarang nyuanslari, to'qri intonasiya, uning saqlanishi (qo'shiq kuylashni barqaror qayta yaratish) emasional kayfiyat, ijro faollik darajasi (tonus)ga boqliq.

Yaxshi o'zlashtirgan, to'laqonli, ifodali vokal jarang va barqaror intonasiya jo'rsiz murakkab bo'lmagan, ovozni yetarlicha egallashni talab qilmaydigan (testura, oqang qarakati, tovush dinamikasi, ma'no va badiiy -musiqiy vazifalariga ko'ra) materialni kuylaganda intonasion vazifalarni bajarish imkonini beradi.

Yuqori pozisiya

Tovushning baland pozisiyasi. Aynan "boshni" sezish kuylashga yuqori pozisiya baxshi parvoz etadi. Italiyalik ustalar "ovoz jarangini boshga ko'chira oladiganlar, raqiqatan kuylaydi" deydilar.

Yuqori pozisiyani ishlash uchun asosiy vazifa ovozning butun diapazonida bosh rezonatorlar qarakatining saqlash ekanini yodda tutish lozim. Bunga ovoz apparatida ma'lum texnik sharoitlarini yaratish ko'maklashadi:

1. Chuqur elastik nafas olish.
2. Etarlicha ochiq bo'qiz, talaffuz erkinligi va to'siqlar qavo - tovush oqimini ta'minlaydi, tanglay pardasini ko'tarish va erkin pastki jaq qisobiga erishiladi.
3. Yopiq butun dipazonda dumaloq tovush
4. Tovushni yumshoq atakalash.
5. Undosh va unlilarni yopiq shakllantirish
6. Xonandaning umumiy tonusi.

Ovozdag qusurlar va ularni yengish yo'llari. Ovoz gigenasi va xonanda tartibi.

Ko'plab xonandalar ovoz tembrida tabiatan yoki avvalgi o'qish natijasida yo'l qo'ygan kamchiliklarga ega. Bir muncha tez uchrab turadigan tabiiy tembrdan qochish holatiga to'xtalib o'tamiz. Bu eng avvalo vibrato buzilishi bilan bog'lik, kamchiliklar bo'lib, u termolyasiya, chayqalish tovushlardir.

Termolyasiyada vibrato juda xususiy va kichkina. Avvalo, bu hiqildoq ishidagi ortiqcha zoriqishlar bilan bog'lik. Bu zoriqishlarni yengish jarayoni uzoq muddatli va hamma vaqt ham kerakli samara bermaydi, shuningdek vibrato chastotasidagi nurlarni bartaraf etish, uning chuqurligidagi nuxsonlariga nisbatan bir muncha qiyin kechadi.

Juda chuqur vibrato ovozning "chayqalishi" bilan ajralib turadi. Odatda u xonandalarning muskul zoriqishi va toliqishi oqibatida o'zlarining tabiiy tonusini yo'qotishiga, keksayib borayotganlarda asab-muskul tizimidagi umumiy tonus pasayishi oqibatiga olib keladi. Ovoz chayqalishining jadallashishida -bu yo'ldosh holat hisoblanib, uning sababi jadallashishga yashiringan bo'ladi. Xuddi mana shu holatga o'quvchi diqqatini tortish kerak.

Qo'ng'iroq sifatli ovozda vibrato mavjud emas. Uning sababi bitta - hiqildoqning zo'riqishi, siqiligi. O'quvchi diqqatini tabiiy jarangdorlikni izlashga qaratish kerak. Ammo vibrato ishlab chiqarishga qiyinchilik tug'diruvchi qattiq ovozlar ham uchrab turadi. Bunday hollarda umuman ravonlik ustida va qisman ovozning titrab chiqishi ustida ishlash lozim.

Jadal kuylash - bu shunchaki qattiq, aytish emas, balki tovush apparatining ortiqcha faollik bilan ishlashidir. Jadal kuylash natijasida asta-sekin tembr uchirilib, vibrato buzilib, tovush qattiq tebrana boshlaydi. Uni tuzatish juda qiyin kechadi. Jadallashtan jarangdorlik zararini aniq tushunib yetgandagina biror bir natijaga erishish mumkin. Kuch va qattiq kuylash bir xil tushuncha emasligini tushunib etmok zarur. Jadallashgan tovush xonanda tomonidan katta kuch sarflanganiga qaramay tembrni yuqota borib, sezilarli darajada kam parvozli bo'ladi. Repertuarni o'zgartirish eng yaxshi vosita hisoblanib, bu xonandaning bir muncha tinch yoki elastiklik va nafislikni talab etuvchi tez asarlarni ijro etishga o'tishi bilan bog'liqdir. his-tuyg'uni kuzatuvchi qattiq (baqirib) aytishga undovchi asarlarni tavsiya etish taklif etilmaydi.

Jadallikka karshi kurashishning eng yaxshi vositasi-ravonlik ustida ishlash. U eshitish apparatini ortiqcha keskinlikdan xalos etadi. Dimog' tovushi ashula aytish paytida yumshoq tanglayning tushishi va tovushning dimog' bilan erkin munosabatda bo'lishiga bog'lik. Bunday hollarda o'quvchi diqqat-e'tiborini yumshok tanglayni ko'tartirishga qaratmog'i lozim.

Tomoq siqiq tovush xonandalar-milliy kadrlar uchun juda xarakterli, negaki undan an'anaviy ijro uslubida kuylashda foydalaniladi. Siqiq tovushga hiqildoqning noto'g'ri ishlashi sabab bo'lib, u juda ham cho'zilgan bo'ladi. Bu bilan kurashishning eng yaxshi vositasi nafas tovushi shiddati hisoblanadi,

biroq uni suiste'mol qilish kerak emas, aks holda u tovush shahobchalarini keltirib chiqarishi mumkin.

Ovozda bo'g'iqlik eng avvalo ovoz boylamlarining nosog'lom holati bilan bog'liq. Biroq tovushdagi bo'g'iqlik ovoz apparati ishining muvofiqlashtirilmaganidan, hiqildoq muskullarining sust ishlashidan ham yuzaga kelishi mumkin. Bunday hollarda nafas olishni to'xtatib turish, jarangli va portlovchi undoshlarning qattiq shiddatidan foydalanish yaxshi samara beradi.

Odatda sohta intonasiya ovoz apparati ishi va nafas olishning muvofiqlashtirilmaganidan kelib chiqadi. Yosh xonandalarda intonasiyaning buzilishi ko'pincha, nafas olishga to'g'ri yondosha olmagan oqibatida yuzaga keladi. Keksaya boshlagan xonandalarda intonasiyaning pasayishi muskullar umumiy holatining pasayishi bilan bog'liq.

Kuylashda ruy beradigan ko'pgina kamchilik nutqdagi nuqsonlar bilan bog'liq. Bunday hollarda lagopedda davolanish lozim, negaki noto'g'ri talaffuz etish xonandaga badiiy asarlarni yuqori darajada ijro etish imkonini bermaydi.

Ovoz gigienasi va xonanda tartibi

Xonandalik faoliyati barcha mehnat kabi ishlash va hordik chiqarishda o'zining me'yoriga amal qilishini, ularni vaqt bo'yicha to'g'ri taqsimlashni talab etadi. Xonanda-bu eng avvalo sog'lom, ruhiyati tetik, asablari baqquvat, muskul faoliyati yaxshi va ichki a'zolari sog'lom inson. Ishga layokatligini tiklash uchun 7-8 soatlik uyqu zarur. To'g'ri ovqatlanish juda muhim. Xonanda sulak pardalarini qitiqlovchi o'tkir taomlardan qochishi, shuningdek o'ta issiq yoki o'ta sovuq ichimliklar iste'molidan o'zini tuta bilishi kerak. Tunda to'yib ovqatlanmasligi muhimdir. Har qanday xonanda o'zining tashqi ko'rinishiga e'tibor berishi lozim, negaki u saxna ko'rinishini o'zida mujassamlashtirishi kerak.

Organizmni chiniqtirish katta ahamiyat kasb etib, xonanda doimo sog'lom, saxnaga chiqishga tayyor bo'lishi shart. Shamollash kabi tez uchraydigan kasalliklar xonandaning ish me'yorini uzoq muddatga buzib yuboradi.

Ashula aytishni o'rganayotganlar, o'zini shu kasbga bahshida etganlar spirtli ichimliklar iste'moli va chekishdan o'zlarini saqlab borishlari shart.

O'quvchi har kuni ashula aytishga tayyor bo'lishi kerak. Buning uchun u ma'lum gigienik qoidalarga amal qilishi lozim. Tovush apparatini toliqishdan asray bilishi kerak: ko'p gapirmaslik, ortiqcha kuylamaslik, yuqori notalarni suiste'mol qilmaslik. Hech qachon tayyorgarlik ko'rmay turib ashula aytish kerak emas. Mashg'ulotlarni shunday taqsimlash kerakki, ashula aytish bir soatdan ortmasligi shart.

Kuylashni boshlash (Xirgoyi)

Bosh va gavdaning asosiy qolatlari: kuylash choqida gavdaning to'qri, tabiiy, erkin bir muncha yoyilgan, qo'llar bo'sh qo'yiladi. Boshni to'qri, erkin tutish, pastga tushirmay va baland ko'tarmaslik kerak, yuz va bo'yin mushaklari kuchlanmasligi, oldinga qarab turish lozim.

Dastlabki mashqulotlar uchun sodda, xonandaga tovush qosil qilish jarayonida diqqatni jalb qilish imkonini beradigan mashqlarni tanlash lozim. Oldinda turgan ijroga ichki tayyorgarlik bilan bir qatorda yaxshi xirgoyi, ya'ni mushak tizimini ishchi qolatga keltirish zarur. Xonanda xirgoyisi sportchining chigayozdi mashqlari yoki balerinaning "qizib olishi" kabi.

To'qri xirgoyi - keyingi kuylovchilik topshiriqini muvaffaqiyatli bajarilishi. Amalda o'z ishini qurmat qilgan qar bir xonanda qar kuni xirgoyi qilishni majburiy biladi, toki to'liq asarlarni kuylash chiroyli bo'lsin. Xirgoyi uchun mashqlar vokalsizlar yoki ovoz funksiyasini yaxshi sozlovchi muvaffaqiyatli asarlar tanalanadi. Bu xonandaning didi, odati va tayyorgarligi darajasiga boqliq.

Xonanda yaxshi mashq qilgan bo'lsa, xirgoyi kam vaqt egallashi mumkin. Katta tanaffuslardan s'ng xirgoyi ko'proq vaqt egallaydi. Tajribali professionalning nerv sisitemasi funksional imkoniyatlari yuqori va shuning uchun ishga kirish davri minimal. ayrim professionallar xirgoyi qilmasdan qam saqnaga chiqa oladilar. Biroq qar bir xonanda qamisha o'z ovozi "sinash", ya'ni uni ishchi "tayyor" qolatga keltirishga intiladi. Bu murakkab asarlarni birdan kuylash kerak paytda ayniqsa zarur. Yaxshi ma'lumki, faqat xirgoyi qilib olgach, tobora murakkab ijro vazifalarini bajarish mumkin.

Vokal funksiyada xirgoyi qarakati ikki yoqlama xarakterga ega. Bir tomondan, xirgoyi natijasida (inertnost) juftlik bartaraf etiladi va nerv jarayonlarining zarur faolligiga erishiladi. Boshqa tomondan, xirgoyi xarakteri, mashqlar sur'ati xonanda o'z oldiga qo'ygan vazifalar va tegishli nerv koordinasion mexanizmlarni ishga tushiradi. mashqlar tempi, ijro ritmi, dinamik, xarakteri - kerakli stereotiplarini ishga kiritadi va keyingi kuylashga ta'sir etadi. Masalan, E. Karuzo lirik partiyalarni kuylagan yorqin, yengil jarang, qarakatchanlikni talab etgan mashq va vokalizlarni xirgoyi qilsa, dramatik partiyalar ijrosidan oldin xirgoyi mashqlar xarakteri mos ravishda o'zgargan. ular keng jarangli, to'qroq, massivroq tovush bilan kuylangan.

Amaliyotchilar ta'kidlaganki, xirgoyi xarakterli ayniqsa keyingi kuylash uchun maqbul. Xarakterga ko'ra xirgoyi xonandani tegishli asarlar ijrosiga tayyorlashi lozim. Shunday qilib, xirgoyi ma'lum planda tovush va psixologik tayyorlikni yaratadi. Bundan doim foydalanish kerak. Bu xirgoyi xonanda ijro etadigan asarlar xarakterida bo'lishi shart, degani emas. Uning koordinasiya doirasi keng bo'lishi mumkin, zero xonanda qamma vaqt turli plandagi asarlarni kuylashga to'qri keladi.

Inertlik qissasi va keyingi ishga avvalgisining ta'siridan konsert dasturini tuzishga oid xulosalar qilinadi. Doimo asarlarning ketma-ket ijrosidagi sozlik (tayyorlik)ni qisobga olish lozim. Shu sababli, birinchidan, ovoz apparati ishining bir xarakteridan boshqasiga tez o'ta olish lozim, bunga mashq qilganlik bilan erishiladi. ikkinchidan, konsertdan oldin dasturni estrada bajariladigan ketma-ketlikda xirgoyi qilish lozim.

Darsning xirgoyi qismi.

Kuylashga o'rgatish metodikasida xirgoyi qismiga aloqida katta e'tibor qaratiladi. Biroq ikki tushunchani farqlash lozim: qirgoyi- ovoz apparatini qizdirish, ya'ni organizmga umumiy ta'sir va xirgoyi ovoz kiritish texnikasini ishlash. Vokal pedagogikasi amaliyotida ba'zan shunday aralashtirish kuzatiladi. Uni sport bilan qiyoslasak, bu chigal yozdi va mashq (mashqulot)ni qorishtirish, demak chigal -yozdi - sporti organizmni ishchi qolatiga kelitiradigan umumiy mashqlar, chigalyozdi oxirida mashqlarga, gimnastik

kombinasiya yoki mashqulotda bajariladigan boshqa qarakat faoliyatiga tayyorlaydigan mashqlar beriladi. Mashqulot -yangi koordinasiyalarni ishlash, mushak faoliyati oliy natijalarga erishishi.

Xonandalik qam shunday. Dastlabki mashqlar murakkab vazifalardan qoli bo'ladi. Mashqlarning birinchi qismi turli o'rganuvchilar uchun tom ma'noda xirgoyi (ya'ni, chigalyozdi) bo'lishi kerak, keyin esa vokal texnik vazifalarni qo'yadigan xirgoyiga o'tiladi. Sifatli xonandalik ovozi shakllantirish, boshqa barcha asosiy vokal qarakatlar: legato, stakkato, katta intervalga sakrash va sh .k., -odatda, mashqlarda ishlanadi. Ovoz silliqligi, unlilar silliqligi, to'liq diapazon rivoji, dinamikasi - bu qammasi avvalo maxsus - tanlangan mashqlar tizimi bilan ishlash samarasi.

Ovoz qosil qilish va ovoz yuritish texnikasi ustida ishlash - yangi qarakat vokal stereotiplarini rivojlantirish va ularni saqlay va turli musiqiy vazifalarga ko'ra variyasiyalay olishdir. qarakatlarni aniq farqlash (differensasiya), koordinasiyani ishlash nerv jarayonlari inertligi bartaraf etilib, organizm "kuylash"qolatiga yetganda muvoffoqiyatli kechadi. O' yoki bu differensiyalashni ishlashda yuqori natijalarga faqat kuylash qolatda erishi mumkin. Ko'pgina sinfda "Nega baland nota bugun chiqmayaptiq o'tgan darsda qammasi yaxshi edi-ku. Nimani noto'qri qildimq" -degan savolga "Sen bugun kam xirgoyi qilding" yoki "kecha ovoz ustida ko'p ishlading, charchading, keragini qilyapsan, texnikang to'qri" degan pedagoglar javobi eshitiladi.

Fiziologiya nuqtai nazaridan buni shunday talqn qilinadi; bugun nerv tizimi yetarlicha faol qolatda emas, maksimal qiyin vazifalarni bajara olmaydi. Yetarlicha faol emaslik yo nerv qujayralari inertligi (kuylash qolatida emasligi) yo oldingi qaddan ziyod, uzoq va kuchli ta'sir oqibatida tormozlanganlikka (charchoqqa) boqliq.

Mashqulotni tashkil etayotib, o'rganuvchiga xirgoyi uchun zarur vaqtni, texnikani takomillashtirish mashqlariga o'tish vaqtini qisobga olish muqim. Bu o'rinda metodik yondoshuv turlicha bo'ladi. O'rganuvchi ovoz apparatiga asta-sekin yuklama berish lozim bu vokal pedagoikasi alifbo qaqiqati ekanini aytmasa qam bo'lar.

Mashqulot (dars) ning "xirgoyi" va "ishchi" qismlari orasidagi metodik tafavut shundan iboratki, xirgoyi qismida boshida odatiy, aloqida e'tibor talab qilmaydigan, doim to'qri bajariladigan. ya'ni yaxshi kuylangan mashqlar berilishi kerak. Ovozning me'yordagi kuchi va diapazon markazida ishlash bu mashqlar to'qri, barqaror bajarilishi omilidir. Shunday qilib, ovoz apparatini "qizdirish" va nerv sistemasi faoliyatini oshirish odatiy, sodda mashqlar davomida kechadi. Shu tariqa inertlikni yengish va yaxshi o'rnatilgan koordinasiyani mustaqamlash uchun sharoit yaratiladi.

Xirgoyining bu birinchi bosqichda pedagog ko'p tanbeq bermasligi, qaddan ziyod talabchan bo'lmasligi, jarangning oldin eshitilgan maksimal yaxshi sifatini ko'zlamasligi lozim. Inertlik tugalmas ekan, bu yaxshi sifatlar, "so'nggi muvoffaqiyatlar" namoyon bo'lmasligi mumkin.

O'rganuvchini shu jarangni izlashga qat'iy majburlash yetarlicha "kuylash" qolatida bo'lmasa, topilgan koordinasiyalar mustaqamlanishiga emas, balki qo'shimcha kuchlanish, qar qanday qilib izlanayotgan tovushni topish istagiga olib keladi. Jarangning eng yaxshi sifati o'z-o'zidan, izchil xirgoyi natijasida namoyon bo'lguncha tinch xirgoyi qilib, o'rganuvchini qizdirish ma'qul. Bu qolatda avval topilgan ko'nikmalar qisobiga shu sifatida yuzaga keladi va ularning mustaqamlanishiga xizmat qiladi.

Faqat ovozni "kuylash" qolatiga yetishga ko'ra pedagog murakkabroq vokal vazifalari berishi va maksimal talabchanlik va qat'iyat ko'rsatish kerak. Ayniqsa murakkab farqlashlar, o'ta murakkab kombinasiyalar (trel, filillash va sh.k.), diapazonning o'ta baland, aloqida safarbarlik talab etadigan tovushlarni mashqulotning ikkinchi yarmi, darsning kulminasion fazasida berish lozim. Bu paytda to'liq kuylash qolati kuzatiladi va qatto yengil charchoq qam sezilmaydi. Shunday qilib, xonandaning xirgoyi ikki turli fazasidan iborat bo'lib, ularning o'ziga xosliklarini dars metodikasini qurishda qisobga olish kerak.

Xirgoyi mashqlari ketma-ketligi va xarakterini ko'p o'zgartirib borish kerak. aynan bir ketma - ketlikdagi mashqlar odat - ularni takrorlash stereotipiga olib keladiki, bu keyinchalik ulardan aloqida foydalanishni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, o'zaro boqliq mashqlarga qul bo'lgan xonanda

xirgoyini mashqlarni odatiy ketma-ketlikda kuylashdan iborat xirgoyiga aylantiradi. Shuning uchun ularni variatsiyalash va xarakterini o'zgartirish ma'qul.

Xirgoyi mashqlari ma'lum ketma-ketligi faqat o'rgatishning dastlabki, ya'ni asosiy texnik ko'nikmalar o'zlashtiriladigan bosqichda maqsadga muvofiq bo'lish mumkin. Bu qolda stereotiplash kecha o'zlashtirilganni mustaqamlashga, shuningdek talaba pedagog yo'qligida darsda qilganini yanada aniq takrorlashga yordamlashadi.

Ilqor o'quvchi va yosh xonanda uchun xirgoyi mashqlarini doimo xilma- xillash kerak, toki istalgan paytda istalgan vokal topshiriqlarni badiiy asarlar talab qilganida bajarishga tayyor bo'lsin.

Ular mashq -xirgoyilariga murakkab yurishlar va asarlarning mashq tarzida yuqori va pastga yarim ton tarnspozitsiyalash kerak.

Boshlovchi va o'tacha o'zlashtirgichlar, avval aytilgandek, o'qituvchisiz xirgoyi mashqlar kuylamasligi lozim, toki mo'ljallangan to'qri koordinasiya noto'qri kuylash bilan buzilmasin.

Pedagog o'quvchisi ovoz apparati ishida sinfda foydalangan koordinasiyadan mustaqil kuylashda foydalanishning ishonch hosil qilgandan keyingina yosh xonanda mustaqil xirgoyi qilish mumkin.

Ishlash (o'rganish) vaqti xonandalarda turlicha bo'ladi. Juda uzoq xirgoyi qilish kerak bo'lgan individuallar bor, ular qancha ko'p kuylasa, ovozi shunga jaranglashadi. Boshqalari aksincha sifatlarga ega.

Har bir xonanda o'z ovoz apparati xususiyatlarini bilishi zarur. Pedagog shuningdek, qar bir o'rganuvchining ishlash vaqtini qisobga olishi, darsning rasional qurilishiga xizmat qiladi. Ishlagan vaqti va xirgoyi qilish darsdan darsga o'zgarib boradi. Bunga kun tartibi, vokal yuklama tartibi, organizmning umumiy tonus iva psixik kayfiyat kabilar sabab bo'ladi.

Mashq qilgan sari kirishish vaqti qisqarib boradi, bu kuylash qolatiga tez kirish imkonini beradi. To'liq kuylash qolati uchun o'rtacha 10-12 daqiqa yetarli bo'ladi.

Kuylashni boshlash (Xirgoyi)

Dastlabki mashg'ulotlar uchun sodda, xonandaga tovush hosil qilish jarayonida diqqatni jalb qilish imkonini beradigan mashqlarni tanlash lozim.

Mashq №1

Mashqlarni dastlab og'izini yopib kuylanadi, bu bosh rezonasiyasi hissini beradi. Jarang tekisligi, bosiqligi, mashq oxirigacha yuqori ton pozitsiyasini saqlash, nafasini tejamkor sarflashga asosiy e'tibor beriladi.

Mashq №2-3

Bu mashqlar barcha ovozlari uchun foydali. ular boshlang'ich xirgoyi uchun qulay, asta-sekin kengayadigan tovush qatorida ovozni tekislashga ko'maklashadi i va ye unilarga kuylash, ayrim hollarda mi va lya bo'g'inlari birligiga kuylash tavsiya etiladi. Unutmaslik kerakki, erkin jaranglagan diapazondan chiqish mushak siqilishiga olib kelishi mumkin.

Mashq №4

Mashq baland ovozlarni kuylash uchun foydali. Notalarning tez sur'atda almashishiovoz apparatini siqilishdan xalos etadi. Mashq ijrosi aniqlik va ritmik tashkiliylikni talab etadi, bunga esa taktning qar bir kuchli ulushini aksentlash qisobiga erishiladi. Istalgan qulay unli va turli bo'qinlarga kuylash mumkin.

Mashq №5

Uch ovozlik ritmik aniq bo'lishi lozim. Uning barcha tonlari bir tembrda jaranglashi, nafas olish shovqinsiz, nafas chiqarishning bir maromda, tovush atakasi - yumshoq, lekin aniq bo'lishi kerak.

Mashq №6

Mashq legato usuli, kantilena elementlarini egallash uchun foydali, shuningdek nafas rivojiga ko'maklashadi. Tejamkor va bir maromda nafas chiqarishga e'tibor beriladi. Boshlanqich bosqichda nafas qar ikki taktdan keyin yangilanish mumkin, keyinroq barcha mashqlarni bir nafasda kuylash maqsadga muvofiq.

Mashq №7-8

Mashq registrlarni silliqlash uchun foydali, u shuningdek, kantilena asoslarini shakllantirishga ko'maklashadi. asosiy vazifa -yuqori tonlar bir pozitsiyada jaranglash.

Mashq №9

Ushbu mashqda major uch ovozlikka katta sekunda intervali qo'shiladi. Uni yaxshi "anglab olish", ya'ni eshitish va qayta yaratish momentigacha uning jarangini tasavvur etish lozim.

Mashq №10

Mashq tegishli tonallikda, barcha tipdagi ovozlari uchun foydali. qar bir yuqori ton tovushini ayniqsa aniq atalajagini talab qiladi, buning uchun uni aksentlanadi. qar bir tovushning aniqligini tez sur'atda ishlash uchun uni avval sekin - solfedjiolab yoki turli bo'qinlarga kuylash foydali.

Mashq №11

Pastga qarakatlanayotgan tovush takrori bilan pozitsiya aniqligi qayd etiladi. (fiksasiyalanadi, mushak xotirasi qonuni). Stakkato va legato quyilganda yagona xonandalik qolatini saqlash uchun o'z ovozi jarangiga diqqat bilan quloq solish lozim.

Mashq №12

Mashq mushak siquvidan qosil bo'lishga ko'maklashadi. Stakkato kuylashi qar bir tonda ma'lum bo'qinni takrorlash (do, do,do,do,do,do) bilan birlashgan tez temp kuylovchilar pozitsiyasi barqarorligini fiksasiyalaydi. So'nggi takt sekin tempda kuylanadi, bu ovoz jarangini "anglash" imkonini beradi. asosan past erkak ovozlari uchun tavsiya qilinadi.

Mashq №13-14

Ikkita o'xshash mashq: birinchini legato, ikkinchisi stakkato usulida kuylanadi. Vazifa qar bir qolatda pauzadan keyin takrorlangan tovush aynan bir pozitsiyaga tushishdir.

Mashq №15

Bu mashqda qar bir yuqori tovush takrorlashda ayni bir kuylovchilik pozitsiyaga tushish kerak. Agar "mi"-"ma", "ze" -"zo" bo'qinlari almashuvi

noqulay bo'lsa, ularni ko'proq mos keladiganiga almashtirish mumkin. Undoshlar juda aniq va tez tallafuz qilinadi. Kvarta doirasida yuqoriga va pastga sekvension kuylanadi.

Mashq №16

Bu mashqni ayol va erkak ovozlar legato va stakkato usulida kuylash mumkin. Bosiqlik bilan boshlash kerak, oldindan yuqori ton jarangini ko'z oldiga keltiradi, unga yondoshish nafas uzatish faoligini talab qiladi. Pastga qarakatda yuqori ton pozisiyasini saqlash zarur.

Mashq №17-18

Mashq avvalgisining varinati sanaladi. Nisbatan kuchli ulush bir muncha dolzablashadi. Yarim ton pastga y'tish aniqligiga katta e'tibor beriladi. Buning uchun yuqori pozisiyani saqlash, tovush esa yanada bosiq bo'lishi kerak.

Mashq №19

Mashq pozision aniqlik tovush tayanchi xissiga o'rganib, mushak xotirasini rivojlantiradi. Yuqori va past tovushlarni stakkato usulida takrorlash ayni bir pozisiyaga tushish aniqligini talab qiladi. Stakkato koloratur sopranolar uchun tez passajidagi stakkatodan "oqirroq" bo'lishi kerak taklif etilganidan baland tonallikda kuylash tavsiya etilmaydi.

Mashq №20

Barcha ovoz turlari uchun mashq. Stakkato va legato kuylashni almashlash juda foydali, zero ovoz stakkatoda o'z kamchiliklarini aniqlab "ulgurmaydi" va pozision aniqroq jaranglaydi. Stakkatoda nafas tayanchi, uning ovoz apparati (bo'qiz) ishi bilan muvofiqlashuvi anqroq qis etiladi, takrorlanganda bu qislarni fiksasiyalash lozim. Yengil ovozlar mashqni tez tempda, o'rta va past ovozlar bir muncha bosiq tempda kuylashi mumkin. Mashq ovozning o'rta registri doirasida kuylashga mo'ljallangan.

Registrlarni silliqlash

Ovozning butun diapazon bo'ylab tekis bir xarakterli jaranglashi - professional jarang belgilaridan biri qisoblanadi. Tajribasiz xonandalarda turli registrlarda ovoz turlicha jaranglaydi. Registrlar almashishi paytida, u xudi singandek xonandaga bo'ysunmaydi. Bu jarangning estetik meyo'rlarini buzadi.

Ovozni silliqlash uchun o'tish tonlarini sekinroq, boshqa tovush bilan kuylash kerak. Mashqni ko'proq yuqoridan pastga qo'rish, oxirigacha yuqori ton jarangini saqlash kerak. shu tufayli bosh va ko'krak registrlari kerakli almashuvi (aralashuvi) ro'y beradi, ovoz jaranggi silliqligiga erishiladi. "A" unlisini o'tish tonlarida "O"ga yaqinlashtirish kerak. Erkaklar "yuqorilarini yopishga" intilishi lozim.

Pozision noaniqlikda tovush kuchini kamaytirish va uni dumolaqlash tavsiya etiladi. Pastga boruvchi oxangda "chuqurlashgan"jarangidan qochish uchun unilailarni guyo oldiga, yuqori tishlarga tomon chiqarish kerak . Boqlanishli qarakatda y'tish tovushlari yetarlicha silliqlash esa, mashqni stakkato boshidan kuylash lozim.

Mashq №21-26

Barcha ovozlar, ayniqsa tenorlar uchun o'tish tonlarni shakllantirishga oid qator mashqlarni tavsiya etamiz. Bular bari bir mashqning variantlari bo'lib, qar biri o'zining melodik va ritmik xususiyatlariga ega. 19 - mashqning qisqa frazalari mushak siqilishidan qoli bo'lishi imkonini beradi. 21- va 22 – mashqlar avvalgilaridan murakkabroq. Barcha ulushlarni qat'iy ritmik kuylash zarur. 23 -mashqni boshqa ovoz bilan boshlash, xayolan yuqori tonlar uchun pozisiya tayyorlash lozim. 24 -mashqni yo aloqida frazlar bilan, yo tutilgan nafasda kuylanadi.

Mashq uch variantda beriladi. q'yshni tonlarning asta-sekin yuqori va pastga qarakati ovozni silliqlashga xizmat qiladi. Ayniqsa tenorlarda o'tish tovushlarini o'zlashtirish uchun (mi-fa -diez -sol birinchi oktava) foydali. Pedagogik amaliyotda tasdiqlandiki, re-do, do-re, ma-mi, mi-ma bo'qinlarini birlashtirish bu maqsadga erishishda katta yordam beradi. Boshlovchi xonandalar birinchi variantni egallashi yetarli. O'rta va past ovozlar uchun tonallik individual tanlanadi.

Nafas texnikasi. Kantilena.

Kantilena xonandalik nafasi, tovush tayanchi bilan uzviy boqliq. Tovush sifati ustidagi ishdan tashqari xonadandalik nafasi jarayoniga qar

qanday aralashuv nafaqat foydasiz, katta salbiy natijalarga olib kelishi mumkin.

Korpusning(tananing) to'qri qolati. xonandalik tayyorgarliklik - qolati nafas olishidan oldin turadi. U yengil, shovqinsiz bo'lishi kerak: pastki qovurqalar kengaygan, fraza oxirigacha go'yo nafas olish qolatida qoladi; qujum yengil, biroq aniq bo'lishi kerak. O'rgatish avvalida nafasni tez- tez yangidan boshlash kerak, yodda tutish kerakki, "nafassiz" kuylash nafasni qaddan ziyod uzish kabi zararlidir. Bu bo'lim mashqlari xonandalik nafas, tovush tayanchi vazifalarini anglashga yordam beradi. Keyingi ishlar bu ko'nikmalarni mustaqkamlaydi va avtomatlashtiradi.

Mashq №27

Mashqdan yuqori tonlar pozitsiyasi va jarang bir tembrligini saqlash zarur. qat'iy ritmik kuylanadi. Musiqiy - ijrochilik tomonga aloqida e'tibor bo'lish kerak. Ikki variantda: baland va o'rta ovozlari uchun beriladi.

Mashq №28

Mashq yuqori ayollar ovozlari uchun yuqori tovushlarni egallashda foydali. Legato va stakkatoda kuylashni almashtirish mumkin.

Mashq №29

Yuqori ayollar ovozlari nafas va kantilenani rivojlantirish uchun mashq kuy asosida M.Glinkaning "Ruslan va Lyudmila" operasi finalidagi Lyudmila mavzusi yotadi. Ko'proq tayyorlangan xonanda ayollar uchun foydali.

Artikulyasiya. Diksiya.

Xonanda turli tovushlarni xonandalik ustanovkasini buzmasdan tezda talaffuz qilish imkoniga ega bo'lish uchun talaffuz apparati erkin bo'lishi kerak. Talaffuz aniqligi diktsiyani yaxshilashga yordam beradi. Tovush yaxshi shakllanishiga shuningdek erkin, siqilmagan pastki jaq ko'maklashadi. Uni biroz tushirib, ozgina orqaga suriladi. Talab etilgan qolatini u yuz kvadrat mushaklari qisqarganda egallaydi; lablar tabassumda yoyiladi, yumshoq tanglay esnashdagi kabi tortiladi.

Bu bo'lim mashqlarida turli birikmadagi unli va undoshlarni kominasiyalash lozim. Pastki jaq siqilgan qolatda yotashgan unli (ya,-ya,

ye, ye, ney-ney , day -yay -yay) kuylash foydali. Diksiya aniqligi rivojiga yuqori lab qarakatsizligi ("ylik lab"), yuzlar kvadrat mushaklari qorqinligi kabi nuqsonlar to'siq bo'ladi. "ze-zo" yoki "ze -zu" bo'qinlarga mashqlar ularni tugatishga ko'maklashadi, agar "ze" bo'qinda tez qarakat bilan lablar (keng tabassumdagi kabi) yoyilsa, "zo" yoki "zu" bo'qinida esa ularni tezda oldinga tortilsa diksiya oydinligi uchun undoshlarni tez va aniq talaffuz qilish kerak. qaddan ziyod artikulyasiya pastki jaqni xaddan ziyod orqaga olish yoki uni oldiga surish kabi estetik emas, qolaversa mushak siqishlariga olib kelishii, diksiya aniqligini buzilishi mumkin, shuning uchun tavsiya etilgan barcha usullar ish momenti xarakteriga ega. Umuman artikulyasiya apparatining barcha qarakatlari, yuz mimikasi tabiiy chiroyli bo'lishi kerak.

Mashq № 30-31

Pastki jaqni bo'shatish uchun mashqlar kuylayotib, pastki jaq qarakati tekis va boqlanishli jarangga xalaqit bermasligini kuzatish lozim. Til silliq yotishi, qattiq tanglay vat til o'rtasida yetarli bo'sh joy tuyqusi paydo bo'lishi kerak.

Rezonasiyalash

Yaxshi rezonasiyalash -tovush qosil qilish to'qriligi ko'rsatgichidir. Bosh rezonasiya ovoz jarangini favqulodda yaxshilab, unga jarangdorlik, "parvoz" kabi katta xonanalarda kuylash uchun zarur sifatlarni beradi. Bosh rezonasiyasi (ko'krak rezonasiyasi bilan moqirona foydalanganda) yanada erkin tovush qosil qilishga ko'maklashadi va nafas davomiyligini oshiradi.

Lablarni maqkam siqib uzaytiradigan "lya-lya-lya" undoshini kuylansa yuzning yuqori qismida vibrasiya tuyqusi paydo bo'ladi, ovoz rezonasiyalay boshlaydi. Bosh rezonatorlar rivojlanishiga "i" (ba'zan "e") unlishga kuylash qam ko'maklashadi. Uzuk tovush bilan nafas tayanchini qis etib "mi" bo'qinlarini kuylash qam ovozga yanada jarang baxsh etadi.

Tavsiya etilgan usullar tayyor resept emas, ular talabaga talab etilgan jarang xarakterini tushunish va unga qamroq qislarini mustaqkamlash imkonini beradi.

Mashq №32

Mashqni dastlab oqizini yopib kuylanadi. Buni o'zlashtirgach, bo'qinlarini yuzning yuqori qismida rezonasiyasini qis etishga urinib kuylashga o'tiladi. "B" va "d" undoshlarini imkon boricha jarangli talaffuz qilish va "m", "n" jarangini cho'zish lozim.

Mashq №33

Yarim tonlar "qat'iy" jarangini qis etish, kantilena elementlarini egallashga qaratilgan mashq ayniqsa baland va o'rta erkak ovozlari uchun tavsiya qilinadi. Ikki variantda beriladi: birinchisi - baland, ikkinchisi past ovozlari uchun.

Dastlab o'rtacha keyinroq yanada sekin tempda ijro etish kerak. Tenorlar fa- diez major; o'rta ovozlari re major tonallikdan baland kuylamasligi tavsiya etiladi. Yuqoriroq tonallikda kuylash jarang kuchlanishga olib keladi. Yarim tonlarni sekinroq, jamlangan tovush bilan kuylanadi.

Filirovka qilish

Filillash (filirovka) - bitta ton jarangdorligini oqista kuchaytirish yoki kuchsizlantirish. Buni egallaganlik, ya'ni tovush kuchning barcha gradasiyalarini o'zlashtirganli yaxshi vokal maktabi, kasbiy maqorat ko'rsatgichi qisoblanadi. Filillash uzoq muddat tinimsiz meqnatni talab qiladi, bu esa xonandaning ma'lum vokal - texnik tayyorgarligini: tinch, bir maromdagi xonandalik nafasi, ovoz yuritish erkinligi, bosh rezonasiyalashni talab qiladi. Bu sifatlarga ega bo'lgan o'rganuvchi tovushni filillashga kirishishi mumkin.

Piano xudi forte kabi shakllantirilishi lozimligini unutmaslik lozim. Farq shundaki, forte nafas uzatish yanada intensivligini talab qiladi, pianoda nafas uzatish o'sha xonandalik pozitsiyasida asta-sekin kamaytiriladi, unlilar oldinga yuqori tishlarga tomon faol "suriladi", lablar tabassumda yoyilgan, bosh rezonasiyalash yanada sezilarli.

Filillash usulini ishlay boshlashidan oldin talabaga ko'proq qulay bo'lgan dinamika turidan "P" dan "F" ga kuylash bilan cheklanish kerak. Asta-sekin qar ikki y'nalishda filillashga erishish lozim. Xonanda o'z

imkoniyatlari chegarasini bilishi juda muqim. Xonandalik jarayonining estetik va fiziologik normalari buzilmasligi, forte baqiroqlik, pianissimo esa jarangsizlikka aylanib qolmasligi kerak. Pianissimoga filillash oxiri ayniqsa chiroyli iliq, saf tembr bo'yoqini talab qiladi, tovush to'xtaydi, go'yo qavoda "erib ketadi".

Mashq №34

Mashqni kuylashda fraza oxirigacha kuylovchilik pozitsiyasini saqlash, tembr go'zalligi, ovoz tekisligi va nafas tejamkorligiga e'tibor berish kerak.

Mashq №35

Filillash usuli, nafas davomiyligi, uni taqsimlash malakasi, ovoz nozikligi va qarakatlanganligi rivojlantiruvchi mashq. Major gammasi qar bir poqonali yuqori tutilgan tonini juda sekin, yumshoq, "a" tovushini aniq atakalab, jaranglilikini asta ga yetkazib, keyin asta so'ndirib kuylanadi. Gammalar o'rtacha kuch bilan oxirigacha yuqori ton pozitsiyasini saqlab kuylanadi.

DO major gammasining barcha yuqori tonlari filillanadi. Mashqni osonlashtirilgan varianti tavsiya qilinadi, u barcha ovozlari uchun erkin jaranglovchi tonlar va tegishli tonallikda foydali.

Ovoz harakatchanligini rivojlantirish mashqlari

Harakatchanlik texnikasi barcha ovoz turldari uchun kerak. U tovushga noziklik, yengillik va plastik baxsh etadi. Qarakatchanlikni rivojlantirish uchun mashqlarni dastlab juda sekin tempda, uni erkinlik, pozitsion va intonasion aniqlashni egallagan sari tezlashtirib kuylash lozim.

Passajlar tipidagi mashqlarni ijro etganda nafas tejamkorligi, tovush dinamikasiga e'tibor qaratiladi. Tovushlarni qamma vaqt bosiqlik bilan, go'yo yashirin boshlash lozim. Yuqoriga melodik qarakatda jarangdorlikni kuchaytirish lozim. Yodda tutish shartki, tez passajlarni kuylash yanada bosiq jarangni talab etadi, zero ovoz yengilligi va qarakatchanligi yo'qolishi mumkin.

Eng kichik davomiyliklar ijrosi aniqligi, sofligiga e'tibor qaratiladi. Buning uchun qar bir tovush u qayta yaratilganiga tezda xayolan kuylanadi

("tez kuylang, yanada tez uylang"). qar bir kuchli ulushda engil aksent qam aniqlikka xizmat qiladi.

Bu bo'lim ikkinchi qismidagi kypgina mashqlarni legato va stakkatada kuylash mumkin. Unutmang, stakkatoda kuylaganda tovush yanada sekin va juda "o'tkir" jaranglash, bo'lish kerak, kuylovchi uni guyo yuqori tishlar ildizlarida xis qiladi. Yuzlar kvadrat mushaklari qisqaradi, tabassumda tishlar ochiladi (ton qancha yuqori bo'lsa, tabassum shuncha keng), nafas olish kichik aloqida qollarda qarakatchanlik ustida ta'limning birinchi yilidanoq ishlash mumkin. Bu maqsadda tegishli murakkablikdagi mashqlar kiritiladi. Ko'plab mashqlar yuqori ayol ovozlarga mo'ljallangan.

Mashq №36

Barcha ovozlar qarakatchanligini rivojlantirish boshlanqich bosqichi uchun mashq. Aniq, gammaning qar bir poqonali jarangi aniqligiga erishib kuylanadi. Tonillikdagi ko'rsatish bilan tanlanadi.

Mashq №37

Past va o'rta ovozlarda qarakatchanlikni rivojlantirish dastlabki mashqulotlari uchun mashq "lya", "mi", "do", "re" bo'qinlarga kuylanadi. Baslar major si- bemoldan, baritonlar va messo sopranolar majordan boshlashadi. Erkin jarang-lovchi tonlar doirasida sekvension kuylashda davom etiladi.

(Vokal mashqlari o'quv qo'llanmaning 246-nci betidan boshlab keltirilgan).

BADIY-METODIK QISM

(Vokal asarlari va ularni ijro etish yuzasidan annotatsiya va metodik tavsiyalar).

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING DAVLAT MADHIYASI

A. Oripov she'ri

M. Burhonov musiqasi

Mustaqil hayot kechiriyotgan davlatimizning, o'z haq-huqini anglab yetgan xalqimizning asosiy timsollaridan-biri O'zbekistan Davlat madhiyasi. Madhiya dunyoning qaysi burchagida bo'lmasin, O'zbekistan davlati va o'zbek xalqining ramzi, fahri va iftixori hisoblanadi. Shu bois ham faxr iftixor timsoli bo'lgan Davlat madhiyasini mukammal bilib, ardoqlash insoniy va farzandlik vazifamiz, burchimizdir.

Madhiya ko'tarinki ruhda yozilgan bo'lib, shu ruhda kuylashni talab etadi. Madhiyaning ulug'vor sadolari yangraganda ko'ksimizni g'urur tuyg'ulari qamrab oladi.

Maestoso ***f***

Ser - qu - yosh hur - o' - kam, el -
keng o'z - bek - ning o'ch -

ff

ga mas baht na - jot, Sen o' - zing do'st - lar - ga -
iy - mo - ni. Er - kin yosh av - lod - lar -

58

7

yo'l - dosh, meh - ri - bon! meh - ri - bon! Yash-na -
sen - ga zo'r qa - not! zo'r qa - not! ls - tiq -

p

10

gay to a-bad il - mu fan i-jod, Shuh-ra-ting por - la -
lol mash' - a - li tinch - lik pos - bo-ni, Xalq se - var o - na

f *mf*

13

sin, to - ki bor ja - hon! Ol - - - tin bu
yurt, man-gu bo'l o - mon!

f *fff*

rit. *a tempo*

59

16

vo - diy - lar jon - O'z - be - kis - ton; Aj - dod -

p *ff*

19

lyor mar - do - na ru - hi sen - ga yor! U - lug' -

22

halq qud - ra - ti jo'sh ur - gan za-mon! O - lam - ni mah - li - yo ay - la -

ff *mf*

25 1. *f* > >
gan di - yor! Bag' - ri

27 2. *fff*
gan di - - yor!

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh mehribon!
Yashnagay to abad ilmu fan ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqorat: Oltin bu vodiylar - Jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri kehg o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqorat: Oltin bu vodiylar - Jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

SEVIMLI YORIM

A. Bobojon she'ri

Hamid Rahimov musiqasi

Bu romans lirik uslubda yozilgan bo'lib, yoqimli, muloyim, nozik, osoyishta kuylanadi. Ovozning bir xil chiqishiga, uzluksizligiga e'tibor bermoq lozim.

So'zlarni ravon talaffuz qilib, shoshilmay, ohangdor tovush bilan kuylamoq darkor. Muallif romansining yuqori pardalarida (avjida-o...) yopiqroq, yumaloq tovushdan foydalanmoqni ko'zda tutgan.

Andantino

p < > < > *mf*

5 O... - - - -

5 *p* *mf*

9 *mf* O... - - - - Kel sev - gi - lim, — kel sev - gi - lim, —

9

13 va - fo - li yo - rim.

16 Quchoq o - chib bo'g' - la - rim - ga kel ey, ba-ho -

19 rim, Gul-ga to'l - di po - yo - ni yo'q

22 A - ziz di - yo - rim. Se-ning yo - ding

25 kuy-lar do - im qo'-lim - da to - rim,

28 Kel sev - gi - lim, kel sev - gi - lim, va-fo - li yo -

31 rim.

34 Kel sev - gi - lim

37 sayr e - tay - lik cha-man bog' - lar - da,

40 Se - ning u - chun — cha-man bog' - lar ko'r-kam chog' - lar —

43 da. O... - - - o... - - -

46 - - - O... - - - O... - - -

46

ff

49 O... Fas - li ba - hor —

52 meh - ring da - ryo tosh - gan chog' - lar - da, —

55 Kel sev - gi - lim, — kel sev - gi - lim, — va - fo - li yo -

58 rim. — O... —

58

62

O... , Kel sev - gi - lim, — kel sev - gi - lim, —

62

66

va - fo - li yo - rim.

66

pp

Kel sevgilim, kel sevgilim vafoli yorim,
 Quchoq ochib bog'larimga kel ey bahorim.
 Gulga to'ldi payoni yo'q aziz diyorim,
 Sening yoding, kuylar doim, qo'limda torim,
 Kel sevgilim, kel sevgilim, vafoli yorim.

Kel sevgilim sayr etaylik chaman bog'larda,
 Sening uchun, chaman bog'lar, ko'rkam chog'larda.
 Fasli bahor, mehning daryo toshgan chog'larda,
 Kel sevgilim, kel sevgilim, vafoli yorim,
 Kel sevgilim, kel sevgilim, vafoli yorim.

DUGONALAR

Sh. Rashidov she'ri

S. Yudakov musiqasi

Ayollar ovoziga moslab yozilgan bu asar o'zining o'zang, jozibadorligi, jarangdorligi, quvnokligi bilan boshqa qo'shqlardan farq qilib turadi. Ijro etganda ovozni ravon qo'yib, erkin tabassum bilan aytish kerak. Qo'shiqning so'zlarini tez, burro talaffuz qilmoq lozim. Vokaliz (o....) joylarida ovozga erkinlik berib, yoqimli tovush bilan kuylamog'ni tavsiya etiladi.

Allegro moderato

8va-----

8va-----

5

mf

9

f

13

Du - go - na - lar o - mon - mi - siz, bor - mi - siz...?

13

18 Du-go - na-lar o-mon - mi-siz, — bor-mi - siz?...

23 Jam bo' - li - shib o-chi - lib gul - zor - mi-siz? (Jo - hey)...

28 O - chi - lib gul - zor - mi - siz jon - - - ey.

32 Jam bo' - li - shib o-chi - lib gul - zor - mi-siz? (Jo - ney...)...

37 O - chi-lib gul - zor - mi-siz jo - ney — bor - mi-siz — yo - rey

42 jon.

46

50 Hech qan - day kuch biz - ni ha - zon e - tol - mas,

55 70

Bo'-ron ho-rud mu-ro - di - ga__ e-tol - mas.

55

60

Jam bo' - li - shib__ o - chi - lib gul - zor - mi-siz? (Jo - hey)...

60

65

O - chi-lib gul - zor - mi-siz jo - ney__ bor - mi-siz__ yo - rey__

65

70

1. jon. 2. jon.

70

1. 2.

71

75

Ey...

75

Dugonalar, bormisiz, omonmisiz ? - 2 marta
Jam bo'lishib, ochilib, gulzormisiz (joney) - 2 marta
(bormisiz, yoray jon).

Hech qanday kuch bizni xazon etolmas,
Bo'ron xorud murodiga etolmas!

(Jam bo'lishib, ochilib, gulzormisiz joney) - 2 marta
(bormisiz, yoray jon).

Obod bo'lur bahorimiz, bog'imiz - 2 marta
Yov yengilsin, bosh bo'ling o'rtog'imiz (joney) - 2 marta
(bormisiz, yoray jon).

Qora kuchlar gulistondan quvilsin!
Gullar bargi shabnam bilan yuvilsin!

(Jam bo'lishib, ochilib, gulzormisiz joney) - 2 marta
(bormisiz, yoray jon).

OLAMDA GULLAR YASHAR

Sh. Rashidov she'ri

S. Yudakov musiqasi

Bu qo'shiq ayollar ovoziga mo'ljallab yozilgan bo'lib, ijrochidan ma'lum darajada kuylash mahoratiga ega bo'lishni talab qiladi.

Qo'shiq ohangi juda yoqimli bo'lib uni ravon, Erkin, shahdam, qyvnoqiroq, o'rtacha quvvatli ovoz bilan kuylamoq lozim. Unli harflarni "yutmay" cho'zib aytish kerak.

Moderato

33 Gul - zor - lar - ga ya - ra - shar,

33 *p*

37 U - lar hus - ni hol bo' - lib. U - lar hus - ni hol bo' - lib.

37

41 hol bo' - lib, hol bo' - lib.

41 *p*

45

45 *f*

49 Gul - lar ko'p che - chak - lar ko'p,

49

53 Qo' - shiq - lar er - tak - lar ko'p.

53 *p*

57 Bo - i - si shu har gul - ning

57

61 Qal - bi - da ti - lak - lar ko'p.

61

65 Bo - i - si shu har gul - ning,

p

69 Qal - bi - da ti - lak - lar ko'p.

73

8va *tr* *tr* *tr* *tr*

tr *tr* *tr* *tr*

77 A...

8va *tr* *tr* *tr* *tr*

tr *tr* *tr* *tr*

81

8va

85 Ey...

meno mosso

8va

Olamda gullar yashar,
Bog'larga jamol bo'lib.
Gulzorlarga yarashar,
Ular husni xol bo'lib

Kelinglar go'zal gullar,
Keling oshiq bulbullar.
Biz sevgini kuylaylik,
Orom olsun ko'ng'llar

Gullar ko'p chechaklar ko'p,
Qo'shiqlar, ertaklar ko'p.
Boisi shu, har gulning,
Qalbida tilaklar ko'p

Ammo nargiz ertagi,
Uning ishqiy tilagi.
Xushbuy gullar, bo'gining
Eng chiroyli chechagi.

O'ZBEKISTON

S. To'ychieva she'ri

B. Lutfullaev musiqasi

B.Lutfullayev kuyi bilan S. To'ychiyeva qalamiga mansub ushbu asar yakkaxon xonanda va xor jamoasi uchun mo'ljallangan bo'lib, yaratilish jihatidan uncha murakkab bo'lmasada, yakkaxon xonandadan professional ijrochilikni, xor jamoasidan esa professional ijro bilan birgalikda, ko'tarinki rux va polifonik imitatsiya uslublarini ijro etishda katta mahorat talab etadi. Asar jonajon xalqimiz va vatanimiz Mustaqil O'zbriston haqida kuylanadi.

Tempo di marcia

5

9

14

Bun-day halq-ning um-ri u-zun bo'l-sin do-im, Bun-day halq-ning

17

20

24

27

ris-qi bu-tun bo'l-sin do-im, Har qa-da - mi yor-qin bo'l-sin ni - ya - ti-day

far-zand-la - ring ris-qi bu-tun bo'l-sin do-im.

Far-zand-ding-miz, su-yan - ching-miz chiq - qun - cha jon, O'z-be-kis-ton.

O'z - be-kis - ton, y'z - be-kis - ton.

2.

f O'z-be-kis-ton, O'z-be-kis-ton, O'z-be-kis-ton!

30

2.

f

34

34

f

38

38

42

42

46

50

ff

O'z-be-kis-ton!

50

ff

fff

TURKISTAN-ELSAN

B. Bozorov musiqasi G. Komilova
qayta ishlagan

B.Bozorov musiqasi G..Komilova qayta ishlagan ushbu asar, O'zbekiston diyorining mustaqilligini madh etuvchi, ozod Turkiston diyori haqida kuylanadi. Qo'shiq vals uslubida yozilgan bo'lib, tenor va soprano ovozigiga mosdir. Asarni ijro etishda xonanda ovoz yo'nalishini uzmasdan, lirik uslub berib, bo'shaytirmasdan, jarangliroq ovoz bilan so'zlarini aniq, puxta aytishga e'tibor bermog'i lozim. Qo'shiqning avjida yuqori notalarini ijrochidan toza, zo'riqmasdan akademik uslubda kuylashni talab qiladi.

Bu asarni ijro etgan har bir ijrochi ona-Vatanini, o'z diyorini, Ona-Turkiston diyorini madh etib kuylaydi.

Tempo di Valsi

mus, Kun - lar tun - lar o' - tar

ho - ri - mas tol - mas. O - - - Tu - ron

el - san O'z - be - kis - ton - san.

Oq - qan da - ryo o - qar. oq - mas - dan qol -

mas, Kun - lar tun - lar o' - tar

ho - ri - mas tol - mas. O - - - Tu - ron

el - san O'z - be - kis - ton - san.

san. Yur - gan - yo'l - la - ring - da

mf

i - zing yo' - qol - mas, O - - - -

O - - - - O - - - -

Tur - kis - ton el - san.

f

mf

mf

As - li ars - lon

f *mf*

el - san _____ pah - lo - von el - san. _____

Av - val bah - ting

ya - na _____ Boq - mas - dan qol - mas. _____

Cheh - rang gul - gun bo' - lib _____ lab - la - ring han -

don, _____ Qay - nar bu - loq la - ring _____

tosh - mas - dan qol _____ mas, _____ O - ring - - -

O - - - - -

O'z - be - kis - ton - san. _____

2.
O'z - be - kis - ton - san.

SO'LIM DIYOR

H. Muhammad she'ri

T. Hasanov musiqasi

Qo'shiq jo'shqin xarakterga e'ga bo'lib, ijrochidan so'zlarni chaqqon va keskin talafuz qilishni talab e'tadi. abunda ikkinchi oktava Mi notasini juda keng va ravon aytish, 8 talik pauzalardan keyingi notalarga aniq tushish, sinkopalardan keyingi 16 talik notalarga so'z bp'g'inarini to'g'ri qo'yish, qochirimlarda ovozni "ochib" yubormaslik talab e'tiladi.

Asar ijrochining nota malakalarini o'stirishga yordam beradi.

Allegro

f *sf*

10
1. O'z - be - kis - ton gul - lar yur - ti (jo - ney)
2. Bog' - ka - ri - ga qush - lar shay - do

14
Hus - ni bir qu - yosh ja - mol.
Kuy - la - shar ming hil til - da.

18

Do - im bo'l - sin nur - lar yur - ti (Jo - ney)
Oq - shom - la - ri soz, dil - ra - bo,

22

Gur - ki - rab top - sin ka - mol.
Zavq be - rar o - shiq dil - ga.

26 **Naqorat:**

Bag' - ri ba - hor so' - lim di - yor,

30

Oy ni - sol to' - lin di - yor.

34

Bag' - ri ba - hor, so' - lim di - yor, Oy - mi - sol to' - lin di-

41

Tamomlash uchun
rit.
yor. to' - lin di - yor!
rit. a tempo

O'zbekiston gullar yurti (jo-ney)
Husni bir quyosh jamol. (2-marta)

Doim bo'lsin nurlar yurti (jo-ney)
Gurkirab topsin kamol. (2-marta)

Naqorat:
Bag'ri bahor so'lim diyor,
Oy misol to'lin diyor. (2-marta)

Bog'lariga qushlar shaydo (jo-ney)
Kuylashar ming hil tilda. (2-marta)
Oqshomlari soz, dilrabo (jo-ney)
Zav berar oshiq dilga. (2-marta)

Naqorat:
Bag'ri bahor so'lim diyor,
Oy misol to'lin diyor. (2-marta)

YO'LLARIM

T. To'la she'ri

[M. Jalilov klavirga o'zgartirish kiritgan]

M. Ashrafiy musiqasi

O'rtacha diapozonli ayollar ovoziga mo'ljallangan bu qo'shiq, ohang jihatidan esda qoladigan, ijro etishga qulay hisoblanadi. Qo'shiqni aytganda har musiqa jumlasini bir nafasda kuylash kerak. Asarning yuqori notalarida (do- diez, re) pardalarini zo'riqmasdan (qichqirmay) uzluksiz ovoz bilan kuyilmoq kerak. Undosh harflarni burro, tiniq, tez va aniq talaffuz qilish zarur.

Andante con moto

The first system of the musical score for 'YO'LLARIM' is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The tempo is marked 'Andante con moto'. The piano part begins with a series of eighth notes in the right hand and a steady bass line in the left hand. The vocal line starts with a whole note rest, followed by a half note rest, and then a quarter note. The piano part has a 'pp' (pianissimo) dynamic marking.

The second system of the musical score continues the vocal and piano parts. The piano part features a 'pp' (pianissimo) dynamic marking. The vocal line continues with a half note and a quarter note. The piano part has a 'pp' (pianissimo) dynamic marking.

The third system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has the lyrics 'Ba - hor kel - sa ___ gul bo' - la - di ___ bu tog' - lar, ___'. The piano part continues with a steady bass line and a melodic line in the right hand.

The fourth system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has the lyrics 'Bul - bul - lar - dan ___ e - gi - la - di ___ bu tog' - lar. ___'. The piano part continues with a steady bass line and a melodic line in the right hand. The piano part has a 'pp' (pianissimo) dynamic marking.

The fifth system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has the lyrics 'Ba - hor bo' - yi ___ a - dir - lar - ni ___ tut - gan - da, ___'. The piano part continues with a steady bass line and a melodic line in the right hand.

The sixth system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has the lyrics 'Jan - nat - da ham ___ to - pil - may - di ___ bu - chog' - lar. ___'. The piano part continues with a steady bass line and a melodic line in the right hand. The piano part has a 'pp' (pianissimo) dynamic marking.

The seventh system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line has the lyrics 'bu-chog' - lar. ___ bu-chog' - lar ___ O...'. The piano part continues with a steady bass line and a melodic line in the right hand. The piano part has a 'pp' (pianissimo) dynamic marking.

25 Ba- hor kel - di — cha-man - bo'l - di — gul - la - rim, —

28 Cha-man bo'l - di — yol - g'iz o - yoq yo'l - la - rim,

31 Jil - g'a - lar - dek, — yil - g'a - lar — dek — yu - gu - rak, —

34 El - dek el - da — yol - g'iz o - yoq — yo'l - la - rim. —

37 1, 2. Tamomlash uchun. Fine

yo'l - la - rim. — yo - shi - dan.

37 1, 2. Tamomlash uchun.

p *pp*

Bahor kelsa gul bo'ladi bu tog'lar,
 Bulbullardan egiladi bu tog'lar.
 Bahor bo'yi adirlarni tutganda.
 Jannatda ham topilmaydi bu chog'lar.

Bahor keldi chaman bo'ldi gullarim,
 Chaman bo'ldi yolg'iz oyoq yo'llarim
 Jilg'alardek, yilg'alardek yugurak,
 Yeldek yelda yolg'iz oyoq yo'llarim.

Qaydan qayga yugurasan, yelasan,
 Yiroqlardan nelar olib kelasan.
 Bolaligim, toychoqligim, sho'xligim,
 Ne kunlarni boshginamga solasan.

Uyim shu yo'l, shu chamanning bog'ida.
 Shu chamanning, shu davonning boshida
 Chang ko'rindi, davon oshib nogahon,
 Xabarmidir u muhabbat yoshidan.

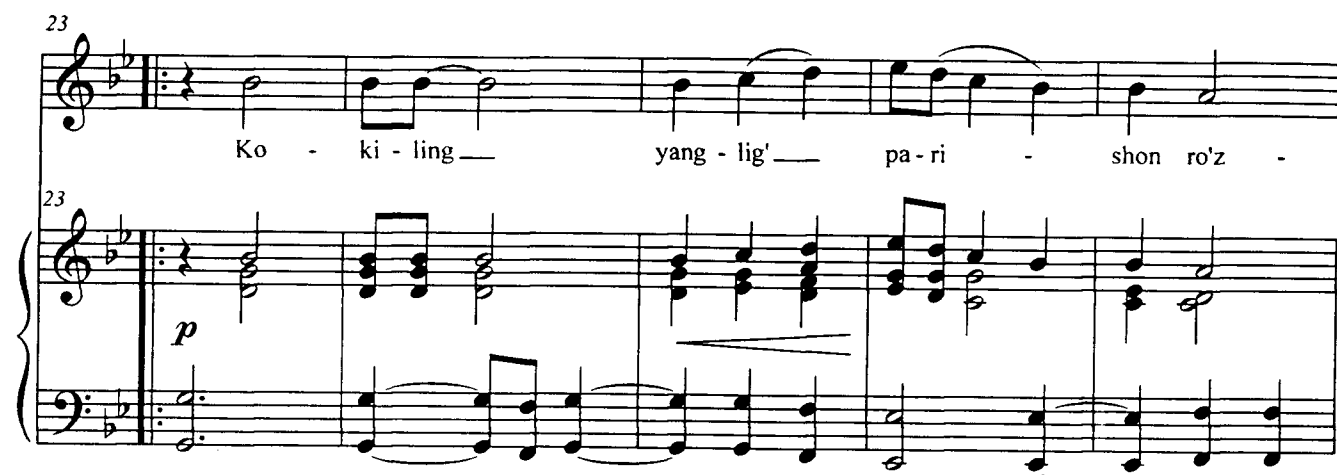
INTIZOR ETDING MENI

Z. Furqat g'azali

O'zbek xalq kuyi

Mazkur o'zbek xalq qo'shigi, lirik bariton ovozlarga mos bo'lgan bo'lgan holda tinch, osoyishta, muloyim, shoshilmasdan ijro etmoq lozim. Nafasni tejab sarf qilib, tovushni kengaytirmay, sayqal berib, nola va qochirimlardan foydalanib, bir maromda kuychan qilib aytmoq lozim.

Moderato

38

qa-ro - ru - sab - ri - ni, —

43

Ko'r - sa - tib — ra' - no — yu - zing — ol - ding

48

qa-ro - - ru - sab - ri - ni, —

53

O - qi - bat — ko'z - dan — so - lib —

53

p

57

be - ih - ti - yor — et - ding — me - ni. —

57

61

Tamomlash uchun.

61

Yana bir kelg'um debon cho'h intizor etding meni,
 Kokuling yanglig' parishon ro'zg'or etding meni.
 Ko'rsatib ra'no yuzing olding qaroru sabrini,
 Oqibat ko'zdan solib behtiyor etding meni.

Ey pari paykar menga jabru javomu qilmading,
 Kulfatu dardu balolarga duchor etding meni.
 Tashnalab qolgan talab dashtida, Furqat zorman,
 Haddin osha voykim ranji humor etding meni.

KEL JONIM BO'STONIMGA

(Romans)

Shuhrat she'ri

D. Zokirov musiqasi

Bu romans o'ta lirik uslubda yaratilgan bo'lib, ijrochidan musiqa qobiliyati o'ta yaxshi, vokal - texnik mahorati va qonunlariga rioya qiluvchilarga tavsiya etiladi. Uzluksiz va bir xil ovoz yo'nalishi bilan, shoshilmay, yoqimli, mayin hamda so'zlarga diqqat - e'tibor berib, ma'noli kuylamoq lozim.

Moderato

mf

Kel kel jo - nim bo's - to - nim-

ga Bo's-ton e - mas o'z yo - nim - ga Ish - qing

me-ni maf-tun et - mish, a - zob ber - ma yosh jo - nim-

ga. Ish - qing - ga.

Piu mosso

Ish - qing se - ning

f

— o - shu nonim u - mid or-zu va ar - monim.

22

va ar - mo-nim.

2

25

p *a tempo* Yo! - la - ring-ga ko'z in - ti-zor, kel a-zi - zim

28

1. kel jo - nim. kel kel jonim. 2.

31

kel kel kel

34

Kel kel jo - nim bo's - to - nim - ga

37

mas o'z yo - nim - ga Ish qing meni

40

a - zob ber ma - yosh jo - nim - ga

43

a - zob ber ma - yosh jo - nim - ga

46

Ish - qing me-ni — maf-tun et - mish kel a - zi-

46

zim kel — jo - nim kel.

Kel, kel jonim bo'stonimga,
Bo'ston emas o'z yonimga.
Ishqing meni maftun etmish,
Azob berma yosh jonimga.

Ishqing sening oshu nonim,
Umid, orzu va armonim.
Yo'llaringga ko'z intizor,
Kel azizim, kel, kel jonim.

Kel, kel jonim bo'stonimga,
Bo'ston emas o'z yonimga.
Ishqing meni maftun etmish,
Azob berma yosh jonimga.
(kel, azizim kel, jonim kel.)

CHAMAN ICHRA

T. To'la she'ri

O'zbek xalq qo'shig'i

Uncha katta bo'lmagan bu o'zbek xalq qo'shig'i o'zining kuyi bilan yoqimli va esda qoladigandir.

Qo'shiq asosan ayollar ovozigacha yozilgan bo'lib, uni kupletlarining qaytarilishi qo'shiq singib ketishiga yordam beradi. Qo'shiqni yuqori pardadan past pardaga qarab aytilishi ovozni ravon, erkin, jarangdor qilib ijro etishga undaydi.

Allegro moderato

mf

9.

p

Soch - la - rim to - - - - lim, to - -

9

12

lim - (o...) cha - man ich - - - ra,

15

Yo - rim

18

sen - da ha - yo - - - lim - (o...)

21

cha - man ich - - - ra,

25

29

33

Gul - day kul - di ja - mo - - - lim - (o...)

37

cha - man ich - - - ra,

1. 2. 3.

ff

41 4.

ra

f

Sochlarim tolim-tolim, chaman ichra,
Yorim, senda hayolim, chaman ichra.
Kecha xatingni olib, chaman ichra, bog' ichra
Gulday kuldi jamolim, chaman ichra.

Dilim, xayolim senda, chaman ichra.
Sen yaratgan chamanda, chaman ichra,
Iqbolimiz ochilgan, chaman ichra, bog' ichra.
Shunday go'zal zamonda, chaman ichra.

Sochlarim tolim - tolim, chaman ichra,
Maydalab o'rolmayman, chaman ichra,
Yorim yangi yerlarda, chaman ichra, bog' ichra,
Men ham undan qolmayman chaman ichra.

Men ham ketdim cho'l bilan, chaman ichra,
O'zing ketgan yo'l bilan, chaman ichra,
Meni unda kutib ol, chaman ichra, bog' ichra.
O'zing ekkan gul bilan, chaman ichra

SHODIYON A

I. Jiyanov she'ri

A. Mallaboev musiqasi

Qo'shiq vals uslubida yozilgan bo'lib, tenor va soprano ovoziga mosdir. Asarni ijro etishda honanda ovoz yo'nalishini uzmasdan, lirik uslub berib, bo'shaytirmasdan, jarangliroq ovoz bilan so'zlarni aniq, puxta aytishga e'tibor bermog'i lozim. Qo'shiqning avjida, ya'ni 66, 69, 72 taktlardagi vokaliz ijrochidan yuqori notani toza, zo'riqmasdan akademik uslubda kuylashni talab qiladi.

Tempo di Valsi

ff

5

9

13

13

17

21

p o c c o a p o c c o d i m.

25

mf

Cha - man - zor bog' - la - ring - da

mp

29

Bul - bul - lar sho'h say - ra - - - sin.

33

Bag' - ring - da o'y - nab ku - lib

37

o' - g'il - qiz - lar ya - ra - sin.

41

o - lam - da no - ming - u - lug'

45

Har ku - ning bo'l - sin qut - lug'.

Tinch o - bod yurt jo - na - jon

Ey go' - zal O'z - be - kis - ton.

rit.

O - - - - - O - - - - -

O - - - - -

- - Al - po - mish o'g' - lon - - - la - ring.

89

Zo'r qa - not pos - bon _____ la - ring,

93

O - na - lar al - la - si - da,

93

97

Yash - na - gan _____ ka - bi _____ bu jon,

97

101

Ru - hi - miz sen - la _____ te - tik _____

101

105

Bor bo'l - gin _____ O'z - be - kis - - - ton.

109

Cha - man - zor bog' - la - ring - da

109

113

Bul - bul - lar _____ sho'h say - ra - sin.

113

117

Bag' - ring - da o'y - nab _____ ku - lib _____

117

o' - g'il - qiz - lar — ya - - - ra - sin.

125 Ey go' - zal — O'z be - - - kis - ton.
Bor bo'l - gin

129

133 Jon..

Vatanni muqaddas bil

J. Abduvohidov she'ri

A. Mallaboev musiqasi

Vatanni madx etuvchi ushbu qo'shiq o'rtacha diapozonli ovozlarga mo'ljallab yozilgan bo'lib, izrochidan tantanavor rux, yahshi kayfiyat va o'z navbatda honanda ovozini baralla va xujum bilan ishlatishni talab qiladi.

So'zlarni aniq va zarb bilan kuylash zarur. Garmonik va melodik minorga o'tish chog'ida asarni bo'shashtirmay yurg'azib kuylash kerakdir.

Moderato

4

7 Al - lo - ma - lar yur - ti bu Va - tan - ni mu - qad - das — bil,
8va

10 A - ziz bosh-lar ho - ki bu — tup-roq-ni mu-qad - das — bil.

13 Иш-иш-la-ring ya-rat-gan bog'-lar - ni mu-qad-das bil — Shun-da halq-ning ar-doq — lar

16 bur-ching-ni mu-qad - das — bil. Ko'p zamon-lar a - zo - bi - ni

19 av - lod ko'r - di sen ko'r - ma, G'u - ru - ri pqy-mon bo'l - di

22 Av-lod ko'r-di sen ko'r - ma. Sez-ma - di-lar

25 tu-zoq — na, — av-lod ko'r-di sen - ko'r - ma.

28 Qo'l-dan ber-ma er-king-ni bur-ching-ni mu-qad - das — bil.

31 A - ziz bosh-lar ho - ki bu yur-ting-ni mu-qad - das — bil.

34

Oq sut be-rib o's-tir-gan o-nang-ni mu-qad - das —

37

bil, bir yos-tiq - qa bosh — qo'y-gan yo-ring-ni mu-qad - das —

40

bil, Is - tiq lol - ga qo'l ber-gan do's-ting-ni mu-qad - das —

43

bil, Maq-sa-sing bu-yuk av-lod — bur-ching-ni mu-qad - das —

46

bil. Bir ta-nu - bir jon bo'lib is - tiq - lol - ni a - vay -

49

la. Man-zil sa - ri e - tak-lab is - tiq - lol - ni a - vay —

52

la. Mus - ta - qil - lik gash - ti - ni en - di sur - gin a - vay -

55

lab Qo'l-dan ber-ma er-ling-ni — bur-ching-ni mu-qad - das —

58 bil. Maq - sa - ding bu - yuk avlod bur - ching - ni mu - qad - das

61 bil. Ey Vo - hi - diy umir bod Va - tan - ni mu - qad - das

64 bil.

Allomalar yurti bu, Vatanni muqaddas bil,
Aziz boshlar hoki bu, tuproqni muqaddas bil,
Bobolaring yaratgan, bog'larni muqaddas bil,
Shunda halqing adoqlar, burchingni muqaddas bil.

Ko'p zamonlar azobini avlod ko'rdi sen ko'rma,
G'ururi paymon bo'ldi, avlod ko'rdi cen ko'rma.
Sezmadilar tuzoqni, avlod ko'rdi cen ko'rma.
Qo'ldan berma erkingni burchingni muqaddas bil.

OQ KAPTAR

M. Boboev she'ri

N. Hasanov musiqasi

Bu qo'shiq ayollar ovoziga mo'ljallab yozilgan bo'lib, o'zining yoqimligi, ravonligi, o'ynoqirog'ligi bilan ajralib turadi. Ijro etishda ovozga erkinlik berib, dadillik bilan kuylamoq lozim. So'zlarning ma'nosiga tushunib tez va aniq talaffuz qilmoq lozim. Ovozning bir xil chiqishiga va chiroyli tovush hosil qilib kuylashga harakat qilish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Allegro moderato

5 Oq kap - tar chin - ni kap - tar,

9 U - chib o't - gul - zo - rim - dan.

57

57

f

61

Ay - la - nib uch ba - land uch, O...

61

65

Ha-bar kel - tir yo - rim - dan Jon...

65

69

Ha-bar kel - tir yo - rim - dan.

69

74

Tamomlash uchun.

O... O... Jon...

74

78

Ha-bar kel - tir yo - rim - dan.

78

pp

Oq kaptar chinni kaptar
 Uchib o't gulzorimdan - 2 marta.
 Aylanib uch, baland uch, (o,o,o)
 Xabar keltir yorimdan (jon) - 2 marta.

Firoqida kuydirib,
 Sarson qilganing ozmi?
 Kelib bir yo'qlay demas
 Yoki mendan arazmi?
 Aylanib uch, baland uch, (o,o,o)
 Xabar keltir yorimdan (jon) - 2 marta.

Sevganim, sevgan doim
 Men qaytmayman ontimdan - 2 marta.
 Bergan ahdu paymoning (o,o,o)
 Qanday chiqsin yodimdan (jon) - 2 marta.

Yorimdan xabar topsang,
 Kelib qo'nsin bog'imga,
 Shohi qanoting o'pib,
 Surtayin qabog'imga - 2 marta.

Aylanib uch, baland uch, (o,o,o)
 Xabar keltir yorimdan (jon) - 2 marta.

MUHABBAT

M. Sayfiddinova she'ri

Sh.Sayfiddinov musiqasi

Qardosh Tojikiston bastakori tomonidan yaratilgan ushbu qo'shiq "ayollarning soprano ovoziga rejalashtirilgan. Asarni ravon, erkin, dadil, yaxshi kayfiyat, jozibadorlik bilan kuy-lamoq lozim. Ovozning bir xil chiqishiga harakat qilgan holda, nafasni tejab sarf qilmoq kerak.

Asar vokal jihatdan chiroyli va kuylash uchun qulay bo'lganligi sababli jarangdor ovoz-dan foydalanib, mahorat bilan ijro etmoq lozim. Asar yuqori pardalarni puxta egallashga yordam beradi.

5

5

9

Mu-hab - bat bah - ti han - do -

13

13

17

17

21

21

25

25

ni mu-hab - bat nu - ri chash - mo -

ni! Na-bo - shad zin - da-gi be -

tu! Mu-hab - bat dar - ta-nam jo - ni!

29 *f* 130

Mu-hab - bat be — tu dun - yo — tor,

33

A-gar - chi g'us - sa ham bis - yor.

37 *f*

Mu-hab - bat be — tu dun - yo — tor,

41

A-gar - chi g'us - sa ham bis - yor.

45 *mp* 131

Na me - do - nam — chi - mi kar - dam na-me - do -

49

nam — chi - mi kar - dam, na me - do - nam — chi - mi - kar dam, — mu-hab - bat

53 1. *mf*

be — tu-yu be - yor! Na me - do - be — tu-yu be -

57 3.

yor! be — tu-yu be - yor!

Muhabbat baxti handoni,
Muhabbat nuri chashmoni.
Naboshad zindagi be tu!
Muhabbat dar tanam joni.

Naqorat:

Muhabbat be tu dunyo tor,
Agarchi g'ussa ham bicyor. (2 m.)
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam, (2 m.)
Muhabbat eb tuyu beyor!

Muhabbat bo tu mebolam,
Tu taqdiram, tu iqbolam.
Tu ganji bebahoi man,
Tu umedam, param, bolam.

Naqorat:

Muhabbat be tu dunyo tor,
Agarchi g'ussa ham bicyor. (2 m.)
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam,
Namedonam, chi mekardam, (2 m.)
Muhabbat eb tuyu beyor!

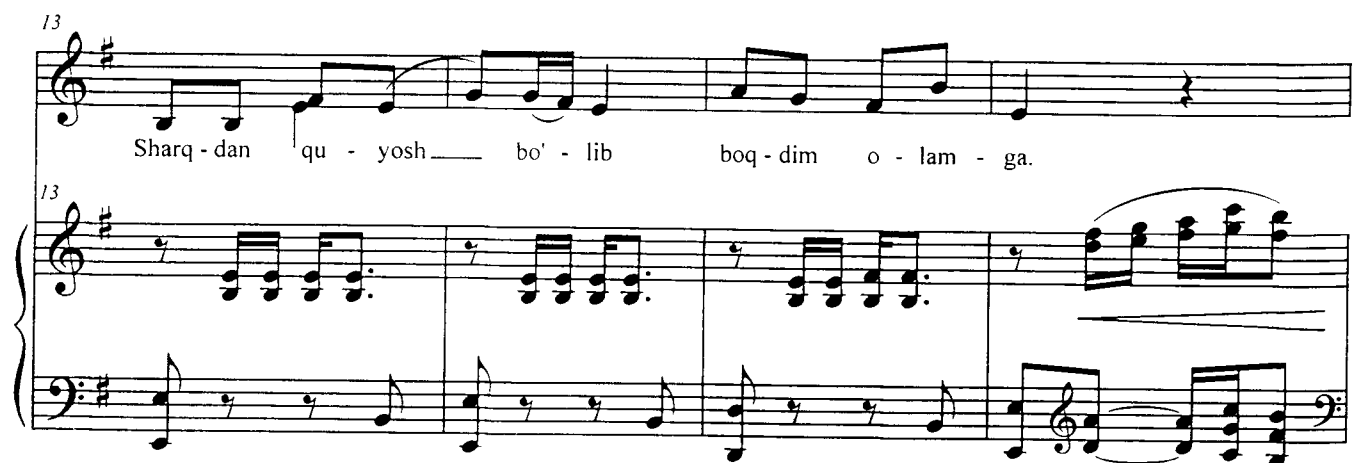
O'ZBEK QIZI OVOZI

A. Muhtor she'ri

M. Leviev musiqasi

O'zbek qizi ovozi Xotin-qizlar ovoziga mo'ljallanib yozilgan bu asar uncha katta va murakkab ham emas, faqat qo'shiqning ohangi va so'zlaridan kelib chiqqan holda ijro etmoq lozim, ya'ni kuylashda ovoz jarangdorligini yo'qotmagan holda so'z talaffuzini chaqqon, biyron, aniq va shaxdamlik bilan aytish kerak. qo'shiq, tantanovor, yaxshi kayfiyat, tetik ovozda ijro tishni taqozo etadi.

Allegro moderato

17 El - lar - ni chul - g'ay - di baxt - li o - vo - zim,

21 Mil - li - on qalb - lar jo'r bo' - la - di o - zod o - hang - ga.

25 Mil - li - on qalb - lar jo'r bo' - la - di o - zod o - hang - ga.

29 Naqorat:
Tinch - lik is - tar el - lar ham

33 za-mon, za-mon, za - mo - na - lar,

37 Tinch - lik u - chun, o - na - lar,

41 ku - ra - shing - gi - lu jo - na - lar

45 Tinch - lik deng mu - hab - bat qo' - shi - g'in - giz - da

49 Tinch-lik u-chun ku-ra-shin-giz o-pa-sin-gil-lar, Tinch-lik u-chun

54 ku-ra-shin-giz jon du-go-na-lar.

Men o'zbek qiziman, qallda alanga,
Sharqdan quyosh bo'lib boqdim olamga.
Ellarni cho'lg'aydi baxtli ovozim,
Million qalblar jo'r bo'ladi ozod ohangga.

Naqorat: Tinchlik istar ellar, ham zamon - zamon zamonlar,
Tinchlik uchun, onalar kurashingiz, durdonalar.
Tinchlik deng muhabbat qo'shig'ingizda,
Tinchlik uchun kurashingiz, opa - singillar,
Tinchlik uchun kurashingiz, jon dugonalar.

Baxtiyorman, qallda Vatan sevgisi,
Erk degan insonning quvnoq kulgisi.
Ushaldi o'zbekning asriy orzusi
Mana mening yo'lim yorug', porlar kelgusi.

Naqorat.

BAHTU IQBOL

K. Yashin she'ri

T. Jalilov musiqasi

Ushbu qo'shiq - romans, "Nurhon" musiqali drammasidan bo'lib, Nurxonning baxtli xayotga erishganligi xaqida kuylanadi. Asar ovoz diapazoni jixatidan uncha murakkab bo'lmasada, ijro maxoratida; ichki g'urur, Vatanga muxabbat, ozodlik elchisi sifatida xis-tuyg'ularni aks ettirishida professionallik talab qilinadi. Asar o'rtacha tezlikda ayollarning metstso - soprano ovoziga mo'ljallab yozilgan bo'lib, ijrochidan jarangli, ravon tovush bilan ijro etish tavsiya etiladi. Diapazon jixatidan asarning ovoz yo'nalishi uncha keng bo'lmasada, ijro tomonidan qiyinchiliklari bor. (sinkopa, 16 talik, legato).

Ovoz diapazoni "si"- kichik oktavadan "do"- 2 chi oktavagacha.

Allegretto

Bah-tu iq-bol

ko'r-sa-tib yo'l bosh-la-di ol

tin xa-yot, Tor qa-fas-dan

o - zod bo'l - dim, Qush ka - bi yoz - -

dim qa - not. Men bu yo'l - da

do'st - la - rim top - - - dim se - vinch top - - -

dim. na - jot, en - di men tut -

qin e - mas - - man, qil - ma - gay - man

o - xu dod. Ko - ki - lim - ga

zo - ra - zo - ra yog' - du - sin soch - - -

di qu - yosh,

Yuz-la-rim - ga — qon yu-gur - di, ko'z-la-rim - da —

tin - di — yosh, — Davr biz - ning —

dav - ri - miz, — dav - - - ron go' - zal — dav -

ro - ni - miz, — Shu va - tan — shu —

mf

gul xa-yot - - - ga — ming fi - do - dir —

1. jo - ni - miz. 2. jo - ni - miz.

Bahtu iqbol ko'rsatib, yo'l boshladi oltin
xayot,
Tor qafasdan ozod bo'ldim, qush kabi yozdim
qanot.

Men bu yo'lda do'stlarim topdim, sevinch
topdim, najot,
Endi men tutqun emasman, qilmagayman oxu
dod.

Kokilimga zarra - zarra yog'dusin sochdi
quyosh,
Yuzlarimga qon yugurdi, ko'zlarimda tindi
yosh.

Davr bizning davrimiz, davron go'zal davro -
nimiz,
Shu Vatan, shu gul xayotga ming fidodir joni-
miz.

MEHNAT ZAVQI

A. Muhtor she'ri

S. Yudakov musiqasi

Ushbu qushiq uncha murakkab bo'lmasa ham ijrochidan erkinlik, ravonlik, yaxshi kayfiyat hamda shaqdamlik talab qiladi. Asar jushqinlik uslubida yozilgani uchun so'zlarni aniq va burro talaffuz taqozo etadi.

Ko'tarinkilik ruhida yozilgan ushbu asar, vokal ko'nikmalarini ancha o'zlashtira olgan va ijrochilik mahorati shakllangan xonandalarga tavsiya etilishi lozim.

Allegro moderato

Allegro moderato

f

5

9

Yur - ti - miz - ning ey tol - mas er - la - ri,

14

Yu - zin - giz - da nur mang - lay ter - la - ri -

20

Yur - ti - miz - ning ey tol - mas er - la - ri, Yu - zin - giz - da

24

nur mang - lay ter - la - ri

29

Siz - lar bi - lan qulf u - rib yash - nay - di

34 O'l - ka - miz - ning boy cha - man er - la - ri

39 Siz - lar bi - lan qulf u - rib yash - nay - di...

44 1. 2. O'l - ka - miz - ning boy cha - man er - la - ri

49 Jon..

53

53 Jon...

59 *f*

Yurtimizning ey, tolmas erlari,
Yuzingda nur - manglay terlari.
Sizlar bilan qulf urib yashnaydi,
O'lkamizning boy, chaman yerlari

Keng dalalar nurlanar xirmondan,
O'ynab tiniq suv oqar haryondan,
Sho'x qizlarning sochini silaydi,
Shamol kelib yam - yashil qirlardan.

Mehnat sizning bahtingiz, ko'rkingiz,
Mehnat bilan yashnaydi yurtimiz.
Osmon bo'ylab, el bo'ylab yangraydi,
Mehnat zavqi, sho'x - shodon kuldiniz.

TURKISTONIM

A. Ko'chimov so'zi

Anor Nazarov musiqasi

Ushbu asar O'zbekiston diyorining mustakilligini madx etuvchi, ozod Turkiston diyori xaqida kuylanadi. Asar ritmik usuli tomonidan ozgina murakkabroq bo'lsada, lekin xonanda ijrosi uchun uncha qiyinchilik tug'dirmaydi. Chunki ijro vaqtida xonanda asarning xar bir takt orasida, qo'yilgan pauzalar orasida bermalol nafastni rostlab olishi mumkin. "Vatanni sevmog' - iymondandir". Bu asarni ijro etgan xar bir ijrochi Ona-Vatanini, o'z diyorini, Ona-Turkiston diyorini madx etib kuylaydi.

Ovoz diapazoni " Si " - kichik oktavadan " Re " - 2chi oktavagacha.

§ [doyra] *simille al Fine. 2*

§ All. Moderato

[Voce]

Yuz yil-lik na-do - mat do'l-la-ri tin-di, Qa-fas - lar bu-zil -di, kal-tak-lar sin-di.
Ne baht-ki bek bo'l-ding, o'-zing-ga o' -zing, O'-zing - ni -ki bo'l-di har bo'-ta ko'-zing.

1.

Gu-lu gul- zo - rim -ga baht qu - shi qo'n -di, Ey di - lim, is - tiq - lol
Ayt -ga - ning ayt -gan-dir, so'-zing-dir so'-zing,

2.

nu-ri-da yay-ra! Ey di - lim, is-tiq- lol nu -ri-da yay-ra!

Yay-ra, yay-ra-yay -ra,yay-ra!

Yuz yillik nadomat do'llari tindi.
Qafaslar buzildi. kaltaklar sindi.
Gulu gulzorimga baht qushi qo'ndi.
Ey dilim. istiqlol nurida yayra!

Ne bahtki bek bo'lding. o'zingga o'zing.
O'zingniki bo'ldi har bo'ta ko'zing.
Aytganing aytgandir. so'zingdir so'zing.
Ey dilim. istiqlol nurida yayra!

Endi g'animlaring g'amga boturlar.
Tulkidek panada poylab yoturlar.
Otlaning Alpomish. Avaz botirlar.
Ey dilim. istiqlol nurida yayra!

Sadoqating ko'rsat. ota makonga.
Ota makoningni ko'rsat jahonga.
Jahon quchoq ochdi O'zbekistonga.
Ey dilim. istiqlol nurida yayra!

Yayra, Turkistonim - yayra!
Yayra, yayra - yayra, yayra!
Yayra Turonim yayra!

Yayra, Turkistonim - yayra!
Yayra, yayra - yayra, yayra!
Yayra Turonim yayra!

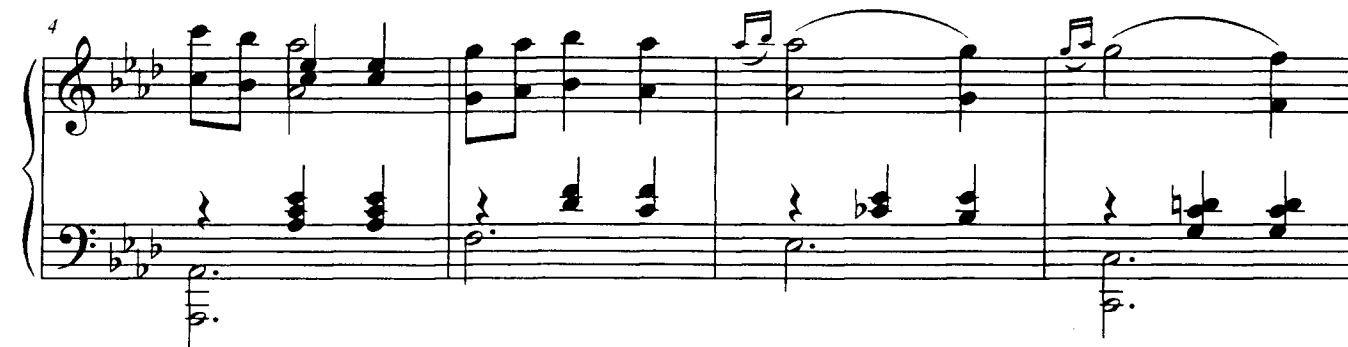
MAFTUN BO'LDIM

T. To'la she'ri

M. Burhonov musiqasi

Ushbu asar ritm jihatidan ancha murakkab bo'lib, ijrochidan katta mahorat va mehnat talab qiladi. Ayniqsa qo'shiqning so'zsiz kuylanadigan qismi ovoz chiroyiga sayqal berishga, nafas cho'zimini kengaytirishga yordam beradi.

Mazkur qo'shiq ijrochilik malakalarini ma'lum darajada o'zlashtirgan lirik tenor ovoz-

16 *mf* *pp* *ppp*

20 *p* Jon... - - - - - Yo - ri jo - nim, meh - ri - bo - nim,

24 jo - - - - - non.!

28 *p* Jon.!

28 *pp* Gul - u - zo - rim, kel, ni - go - rim,

32 Jo - - - - -

32 non.!

36 *pp* Maf - tun bo'l - dim,

36 *pp*

40 *mf* maf - tun bo'l - dim, go' - zal - bir ja - - -

40 *p*

44 - non - - - ga, Maf - tun bo'l - dim

44 *pp*

48 jon - dan a - ziz, — hu - mor — ko'z jo - - -

52 - non - - - ga. ga. Ho.

56 *poco rit...*

56 *pp*

I. Yori jonim,
Mehribonim, jonon!
Guluzorim,
Kel, nigorim, jonon!

Maftun bo'ldim, maftun bo'ldim,
Go'zal bir jononga.
Maftun bo'ldim, jondan aziz,
Humor ko'z jononga.

II. Senda doim,
Fikru yodim, jonon!
Yori jonim,
Sen murodim, jonon!

Maftun bo'ldim, maftun bo'ldim,
Go'zal bir jononga.
Maftun bo'ldim, jondan aziz,
Humor ko'z jononga.

MEN NECHUN SEVAMAN O'ZBEKISTONNI ?

Abdulla Oripov sh'eri

Anor Nazarov musiqasi

Bu asar kuylash uchun qulay yozilgan, asarni ijro etishda honandadan yurtga mexr va ko'tarinki rux talab etiladi. Qo'shiqning matnini to'liq, aniq va buro ijro etish uchun ko'p mehnat talab etiladi.

Asarning boshlanishi, ya'ni, mayin kuy oxanglari asarning asosiy harakterini tasvirlab beradi. Asar asosan yakka va bir nechta honandalarning ijrosi uchun mo'ljallangan.

Asarning diapazoni "Do" 1chi oktavadan "Fa" - 2 chi oltavagacha. Asar professional ijrochilar uchun yaratilgan.

Andante cantabile ma non troppo

48 *mf*

52 *mf*

56 *Rubato*

Men ne - chun se - va - man, — men ne - chun se - va - man, — men ne - chun - se - va - man,

O'z - be - kis - ton - ni?

Tup-ro-g'in ko'-zim - ga ay - lab to'-ti -yo ?

mp *mf*

Ne-chun Va - tan de-ya, ne-chun Va - tan de-ya , ne-chun Va-tan de-ya

mf

e - ru os - mon - ni,

Mu-qad-das a-tay-man, a - tay-man tan-xo ?

p *cresc.* *mf*

espressivo

mf As - li -da dun -yo - da tan -ho ni-ma bor, Pah -ta o's - may -di-mi

o'z - ga el - da yo ? Yo - ki qu-yo - shi - mi

sev-gim - ga sa-bab ? A-hir qu-yosh - li-ku bu-tun O - si - yo_____.

molto cresc.

Men ne-chun se-va-man,

Men ne-chun se-va-man, Men ne-chun se-va-man O'z - be - kis-ton-ni ?

Bog -la-rin jan - nat deb koz - koz e -ta -man.

Ne-chun ar - doq -lar - man, ne-chun ar -doq -lar - man,

Ne-chun ar-dog - lar - man, tup -ro - g'i-ni men, O'-pa-man: " Tup -ro - g'ing

be - ba -ho Va - tan.."

As - li-da tup-roq - ni o - dil ta-bi -at Taq-sim ay - la-gan -ku

er yu-zi - ga - teng Ne-chun bu tup-roq deb yig -la-di Fur-qat _____, *ff rit.*

Rubato O Qash-qar tup-ro - g'i qash-shoq -mi-ding sen?! *mf* Ho'sh, ne-chun se-va -man, *mp*

Men ne-chun se-va -man, Biz ne-chun se-va - miz O'z -be - kis-ton - ni ?

Soli ad lib. **Rechitativ.** Sababini aytgin desalar menga,

a tempo *f* Shoirona go'zal so'zlardan oldin Men ta'-zim e-ta-man, Men ta'-zim e-ta-man, *rit.* *pp* *

Men ta'-zim e-ta-man o-na hal-qim-ga. Men ta'-zim e-ta-man, , *pp* poco a oco dim. *

ff Men ta'-zim e-ta-man, , Men ta'-zim e-ta-man o-na hal-qim - *f* *

Men nechun sevaman O'zbekistonni
Tuprog'in ko'zimga aylab to'tiyo?
Nechun Vatan deya eru osmonni
Muqaddas atayman, atayman tanho?

Aslida dunyoda tanxo nima bor,
Pahta o'smaydimi o'zga elda yo?
Yoki quyoshimi sevgimga sabab?
Ahir quyoshli-ku butun Osiyo.

Men nechun sevaman O'zbekistonni?
Bog'larin jannat deb ko'z-ko'z etaman.
Nechun ardoqlarman tuprog'ini men,
O'naman: "Tuprog'ing bebaho Vatan.."

Aslida tuproqni odil tabiat
Taqsim aylagan-ku er yuziga teng
Nechun bu tuproq deb yigladi Furqat,
O Qashqar tuprog'i qashoqmiding sen?!

Men, nechun sevaman O'zbekistonni?
Sababini aytgin desalar menga,
Shoirona go'zal so'zlardan oldin
Men ta'zim etaman ona halqimga.

IZLARING

("Tohir va Zuhra" - mus. dr. dan Mohim ariyasi)

S. Abdulla she'ri

T. Jalilov, G. Sobitov va
B. Gienko musiqasi

"Tohir va Zuxro" - musiqali dramasi uchun yozilgan bu asarda Xorazm sahnasida Mohimning Tohirga sevgisi izhor qilinadi.

Ariya yorqin uslubda yozilgan bo'lib, tetik tovush bilan, erkin va ravon kuylanmoq lozim. Labingiz va tilingiz uchi bilan so'z matnini chiroyli, burro va mehr bilan aytmoq tavsiya etiladi.

13 Naq(d)jon bir - la ja-hon - da men ho - ri - do - ring bolay,

17 Do - i - mo iz - lash - da yur - dim ko'-cha-yu bo -

21 zor zor — Qo-ma-ting ko'r - gan - da ish - qing jon-ga o't - sol -

25 di ne - tay. Rahm e - tib ko'k - sim - ga sol - ma

29 Qa-h(i)rdan o - zor — zor. Qo'r-qa-man, vas - ling - ga et - may,

33 o'l - ma-sam ar - mon bi - lan. Il - ti - fot ko'r -

37 - sat - ma-sang men yig' - la - gay man zor zor. Mar-ha - mat lut -

41 - fu ka - ram qil pah - la - von meh - mon yi - git,

45 Iz - la - ring o'p - moq - qa Ho - razm ich - ra har gul - zor — zor, —

49 Iz - la - ring o'p - moq - qa Ho - razm ich - ra har gul -

52 zor zor, —

Izlaring o'pmoqqa Horazm ichra har gulzor zor,
 Boqmasang holimga, jizmim jonidan bezor zor.
 Naqd jon birla jahonda men haridoring bo'lay,
 Doimo izlashda yurdimm ko'chayu bozor zor.
 Qomating ko'rganda ishqing jonga o't soldi netay,
 Rahm etib, ko'ksimga solma qahrdan ozor zor.
 Qo'rqaman, vaslingga etmay o'lmasam armon bilan,
 Iltifot ko'satmasang, men yig'lagayman zor - zor.
 Marhamat, lutfu karam qil pahlavon mehmon yigit,
 Izlaring o'pmoqqa Horazm ichra har gulzor zor.

SEVDIM DILDAN

A. Isroilov she'ri

Sh. Ramazonov musiqasi

Uncha katta bo'lmagan bu asar, asosan estrada qo'shiqchilik uslubiga moslab yozilgan bo'lib, ijrochidan uncha katta ovoz talab qilmaydi. Qo'shiqni aytishda ovozni zo'riqtirmay, bir tekisda, yumshoq, muloyim va lirik kayfiyat berib, ijro etmoq lozim.

Ovozi ancha shakllanib qolgan xonandalar uchun tavsiya etiladi.

5 Ba - hor bo' - lib kir - ding dil - ga —

9 — Shod - lik il - hom ber - ding dil - ga — Ishq mar - jo - nin ter - ding dil - ga. —

13 — Mad-hing bi-lan yu-rak — til band — Ishq mar-jo-nin ter - ding dil-ga —

17 — mad-hing bi-lan yu-rak — til band.

21 Ko'z - la-ring - da ha-yo — o'y - nar — Va - fo o'y-nar ha-yot — o'y-nar.

25 Kuy - la-ring-dan ha-vo — o'y-nar sev - dim se-ni — sev - dim dil-dan,

25

29 2. Tamomlash uchun

29 sev - dim dil-dan. ting - la dil - band.

33

33

Bahor bo'lib kirding dilga,
Shodlik ilhom berding dilga
Ishq marjonin terding dilga,
Madhing bilan madhing tilband.

Naqorat: Ko'zlaringda hayol o'ynar,
Vafo o'ynar, hayot o'ynar.
Kuylaringdan havo o'ynar,
Sevdim seni sevdim dildan

Seni yurak o'ynar bedor,
Jamolingni kuylar bahor.
Shaydo dilda qo'shig'm bor,
Qo'shig'mni tingla dilband.

Naqorat: Ko'zlaringda hayol o'ynar,
Vafo o'ynar, hayot o'ynar.
Kuylaringdan havo o'ynar,
Sevdim seni, sevdim dildan.

Mehrimsan - O'zbekiston

H. Ahmedova sh'eri

Q. Komilov musiqasi

Ushbu asar Ona -Vatanimiz haqida yozilgan bo'lib, yurtimizni bog'u-rog'i,
qishloq-shaharlarimizni madh etish uchun yaratilgan.
Tenor ovozi uchun mo'ljallangan bu asar moderato tempida ijro etiladi.

Moderato

mf

5

1. 2.

10

A - riq - lar - ning bo' - yi - da - gi hul - vo - da - san. ____

10

14

Yap - roq - lar - dek o'y - na - gan nur zi - yo - da - san. ____

18

Yu - ra - gim - da yash - nab tur - gan dun - yo - da - san, ____

18

22

p

O - nam - da - yin me - hr - li - san O'z - be - kis - ton.

22

26

Bo - la - lik - day me - hr - li - san O'z - be - kis -

26

ton.

29

33

38

U - mid to' - la chaq-nab tur-gan qo - ra - ko' - zim,

38

42

Ha - qi - qat - ni chor - la - guv - chi ha - lol — so' - zim, —

42

Is - tiq - lol - ni qu - yo - shi - dan yo - rug' — yu - zim, —

46

50

p

O - nam - da - yin me - hr - li - san O'z - be - kis - ton.

50

54

Mu - hab - bat - day se - hr - li - san O'z - be - kis -

54

57

ton.

57

f

60

63

66 *mf*

Yom-g'ir bo'-lib o' - zing bo-shim si - la - gan — sen,

66 *mf*

70

Kun - la - rim - ni op - poq tong - ga u - la - gan — sen.

70

74

O - tam bo'-lib men - ga baht-lar ti - la - gan — sen,

78

O - nam - da - yin me - hr - li - san O'z - be - kis - ton.

78

82

82

85

85 *f*

87

U - zat-sam gar to - mon yet - gay qo' - lim dur - san,
Men - ga to - le bahsh-yet - guv - chi yo' - lim - dir - san.

90

Sen be - g'u - bor ha - yo - tim-day so' - lim - dur - san,

94

Or - zu - la - rim yash-nab tur - gan bo - g'im Va - tan. —

102

1. Su - yan - sam gar yel - ka tut - gan to - g'im Va - tan. —

106

2. poco rit.

1. Ariqlarning bo'yidagi huldodasan,
Yaproqlardek o'ynagan nur ziyodasan.
Yuragimda yashnab turgan dunyodasan,
Onamdayin mehrlisan O'zbekiston.
Bolalikday mehrlisan O'zbekiston.

3. Yomg'ir bo'lib o'zim boshim silagan sen,
Kunlarimni oppoq tongga ulagan sen.
Otam bo'lib menga bahtlar tilagan sen,
Onamdayin mehrlisan O'zbekiston.
Bolalikday sehlisan O'zbekiston.

2. Umid to'la, chaq nab turgan qora ko'zim.
Haqiqatni chorlaguvchi halol so'zim.
Istiqlolni quyoshiday yorug' yuzim
Onamdayin mehrlisan O'zbekiston,
Muhabbatday sehlisan O'zbekiston.

4. Uzatsam gar tomon yetgay qo'limdirlisan.
Menga tole bahsh etguvchi holimdirlisan.
Sen beg'ubor xolim deya so'limdirlisan
Orzularim yashnab turgan bog'im Vatan,
Suyansam gar yelka tutgan tog'im Vatan.

OLIY REJALAR

P. Mo'min she'ri

D. Zakirov musiqasi

Bu qo'shiq tenor ovozlariga moslab yozilgan uni kuylashda kuchli va to'liq tovush talab qilinadi. Asarni ijro etishda ilhom bilan, nafasdan to'liq foydalangan holda ovozni baralla qo'yib ko'tarinki ruh bilan, jarangdor qilib kuylamoq kerak. Asarni vokaliz qismlarida (0...) ravon kuylang. Qo'shiq ovozi shakllangan ijrochiga tavsiya qilinadi.

§ Tantanali va bayramona

Maq-sad-dir biz-lar-da er-ta-ni ko'z-la-moq, —

Yu-rak-lar zav-qi-dir er-ta-dan so'z-la-moq. — Yax-shi-lik, ya-rat-gay

Bu o'z-bek di-yo-ri, — Sha-raf-dir nu-raf-shon is-tiq-bol iz-la-moq. —

is-tiq-bol iz-la-moq. — Baxt-ga baxt qo'sha-di

o-liy re-ja-lar, — Ko'n-gil-ga

21 tu-sha - di o - liy re - ja - lar.

25 O...

29 O...

33 *a tempo* Bu-gun - ning yog' - du - si o - liy re - ja -

33 *rit.* *p*

37 lar, Er - ta - ning or - zu - si

41 *Coda* o - liy re - ja - lar. Eng o -

45 liy re - ja - lar, o - liy re - ja -

50 *rit.* lar, Eng o - liy re - ja -

50 *rit.* *f*

180

55

lar o - liy re - ja - lar.

55

cresc. 3 sf sf

Maqsaddir bizlarda ertani ko'zlamog,
Yuraklar zavqidir ertadan so'zlamog.
Yaxsh-lik yaratgay bu o'zbek diyori,
Shrafdir nurafshon istiqbol izlamog.

Naqorat:

Baxtga - baxt qo'shadi oliy rejalar,
Ko'ngilga tushadi oliy rejalar.
Bugunning yog'dusi oliy rejalar,
Ertaning orzusi oliy rejalar.

Eturmiz doimo maqsadu armonga,
Bo'stonlar qo'shurmiz bepayon bo'stinga.
Ulug'vor poydevor yaratdik mustahkam,
Xalqimiz xizmatda zaminu - zamonga.

Naqorat:

Baxtga - baxt qo'shadi oliy rejalar,
Ko'ngilga tushadi oliy rejalar.
Bugunning yog'dusi oliy rejalar,
Ertaning orzusi oliy rejalar.

Ko'ngilda mardona matonat - iroda,
Rejalar orzumiz etmoqda ifoda.
Safarda, safarlarda bardamu - ildammiz,
Baxtimiz kundan - kun bo'lmoqda ziyoda.

Naqorat:

Baxtga - baxt qo'shadi oliy rejalar,
Ko'ngilga tushadi oliy rejalar.
Bugunning yog'dusi oliy rejalar,
Ertaning orzusi oliy rejalar.

ISHQINGDA YONIB

O'. Rashid she'ri

Hamid Rahimov musiqasi

Asar lirik uslubda yozilgan bo'lib, yoqimli kuylashni talab qiladi. Eng muhimi ovoz shirasini yo'qotmaslik lozim. Ortiqcha kuch sarf qilmasdan nafasdan puxta foydalanib, so'zlarning ma'nosiga tushungan holda yopiqroq tovush bilan, zo'riqmasdan, kuylash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ohangdor mayin ovoz bilan shoshilmay, sayqal berib, mazmunli kuylash tavsiya etiladi.

Allegro moderato

Allegro moderato

f

5

5

9

p

Meh - rim sen - ga yor, — meh - rim sen - ga yor, —

9

p

13 Yo - ru di-yo - rim o'l - kam,

17 Men sen - ga xush-tor, — men sen - ga xush-tor, —

21 Bo - g'i ba-ho - rim o'l - kam.

25 Kez - ma - sam bir dam, kez - ma - sam bir dam,

29 Bag' - ring cha - man zo - ring - ni, —

33 Bo'-lur - man hu - mor, — bo'-lur - man hu - mor, —

37 Qalb - da vi - qo - rim o'l - kam.

41 A... a...

45 A... - - - man lur - Bo' - a - - - - ,

49 Bo'-lur - man hu-mor, — bo'-lur - man hu-mor, —

53 Qalb - da vi-qo - rim — o'l - kam. —

57 2. Tamomlash uchun

57 2. Tamomlash uchun

ff

61

64 *sf*

Mehrim senga yor, yoru diyorim o'lkam,
Men senga xushtor, bo'gi bahorim o'lkam.
Kelmasam bir dam, bag'ring - chamanzoringni
Bo'lurman xumor, qallda viqorim o'lkam.

Husningga boqib saharu shom to'ymayman,
Sen menga yoqib, qolding ilhom to'ymayman.
Ishqingda yonib, emib qaynoq mehringdan,
Daryodek oqib - toshib, mudom to'yamayman

Meni sho'x daryo qilgan, o'sha sen o'zing,
Tilimni burro qilgan, o'sha sen o'zing
Berib soz menga, qilib jo'r ovozing,
Bulbuligo'yo qilgan, o'sha sen o'zing.

Sen o'zing o'sha jannat va eram bog'i,
Qo'shayo - qo'sha senda oltinlar tog'i.
Qay birin aytay, sig'mas qo'shiqlarimga,
Qaerga boqsa o'tkir, ilhom bulog'i.

QAYDASAN

T. To'la she'ri

Ik. Akbarov musiqasi

Mazkur qo'shiq lirik uslubda yozilgan bo'lib, uni shoshilmay, yoqimli, yumshoq ijro etmoq lozim. Nafasni tejab sarflagan holda tovushning uzluksizligiga e'tibor berib, ovozni zuriqtirmay, o'rtacha quvvat bilan, qo'shiq so'zlariga yaxshi e'tibor berib kuylamoq lozim. Bu asar ovozi ancha shakllanib qolgan xonandalarga mos keladi.

Andante

mp

Allegro moderato

Allegro moderato

Qay-da-san

a-zi

- zim,

qo-ra

ko'z

- li

- gim,

15

Sev-gi-li

yul - du - zim

shi-rin so'z

- li

- gim.

15

19

Qo' - lim - da

sen

- ga

deb

qu - yil - gan

sha -

19

22

rob,

ko'z - la - rim

yo'ling - da

22

25

1.

a - nor yuz

- li

- gim.

Qo' - lim - da

25

mf

28 2.

gim. Kel, kel

31 gul - yor ay - tib kel, yang - ra - sin

34 har yon,

37 Dil - ra - bo ku-ying - ga to'l - sin os -

mf *f* *mp*

40 mon. A...

43

46

49 A...

ff

52

Qaydasan azizim, qora ko'zligim,
Sevgili yulduzim, shirin so'zligim.
Qo'limda senga deb quyilgan sharob,
Ko'zlarim yo'lingda anor yuzligim.

Naqorat: Kel, kel gulyor aytib kel,
Yangrasin har yon,
Dilrabo kuyingga to'lsin osmon.

Kel, vafo ramzini kuyga solib kel,
Dalalar nafasini birga olib kel.
Bo'yingdan gurkirab tursin honamiz,
Kel bahor singari handon solib kel.

Naqorat: Kel, kel gulyor aytib kel,
Yangrasin har yon,
Dilrabo kuyingga to'lsin osmon.

Shohista va Tursunali dueti

"Oltin ko'l" - mus.dr.dan

Uyg'un she'ri

M. Leviev musiqasi

Bu musiqali dramaga yozilgan duet, ikki sevimli yoshlarning aytishuvi bo'lib, uncha murakkab emas.

Ijro etishda:- so'zlarning ma'nosiga tushungan holda, ikki sevimli yoshlarning ichki tuyg'ularini his etgan holda jozibali, ravon va erkin kuylamoq lozim.

Tempo di valsi

mf

5

9 Allegro moderato

13 Shohista:

Ol- tin ko'l - ning so - zi - man (o'r-gi - lay)

17 Qo'l-dan uch - gan g'o - zi - man.

21 Be-va-fo - lik qil - gun - cha (yo..)

25 O'l-ga-nim - ga ro - zi - man.

29 **Tursunali:**
Qu - ra - lay - dir ko' - zin - giz (jon...)

33 shi - rin sha - kar so' - zin - giz.

37 Shi - rin sha - kar so - zin - giz.

41 Yuz noz - i - la ko'ng - lim - ga (jon..)

45 shub - ha sol - gan o' - zin - giz.

49 **Shohista:**

Shub - ha sol - gan o' - zin - - giz.

53 **Shohista:**

Shub - - - - ha sol - - - - gan

53 **Tursunali:**

Shub - - - - ha sol - - - - gan

57 o' - - - - zin - giz.

57 o' - - - - zin - giz.

61

67 **Shohista:**

Bo-g'im bo - ru bo' - - g'im bor. (o'r-gi - lay)

71 Bo-g'im - da a - no - rim bor.

71 Bo-g'im-da a - no - rim

75

Ar - mo - ni yo'q yi - - - git - - - san, _____

75

bor. Ar - mo - ni yo'q yi - - - git - - - man, _____

75

79

Laf-zi ha - lol yo - rim bor. _____

79

Laf-zi ha - lol yo - rim bor. _____

79

Shohista:

Oltin ko'lning soziman (o'rgilay)
Ko'ldan uchgan goziman.
Bevafolik qilg'uncha (yo)
O'lganimga roziman.

Tursunali:

Quralaydir ko'zingiz (jon)
Shirin-shakar so'zingiz.
Yuz noz ila ko'nglimga (jon)
Shibha solgan o'zingiz

Shohista:

Qaldirg'och qora bo'lur (o'rgilay)
Qanoti ola bo'lur.
Yoshlikda bergan ko'ngul
Ayrilmas balo bo'lur.

Ikkisi:

Bo'gim boru, bo'gim bor (o'rgilay)
Bog'imda anorim bor.
Armoni yo'q yigitman (o...)
Lafzi halol yorim bor.

O'ZBEKISTONIM MENING**Yo. Mirzo she'ri****I. Hamraev musiqasi**

Mazkur asar Vatan haqida yozilgan bo'lib, ko'tarinkilik, ulugvorlik va tantanavorlik ruhida (zo'riqmasdan), yopiqroq ovoz bilan kuylanmog'i lozim. Yuqori pardadan pastki pardalarga tushayotganda ovozning yuqori holatini saqlagan holda shoshilmay baralla kuylash kerak. 0 . . . bilan kuylanadigan avj qismida esa, nafasni qorin bo'shlig'iga olib katta hujum bilan ovozni erkin qo'yib baralla ijro etilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Allegro

5

9

13

dim.

17 *f*

21 *f*

O - si - yo - da bir di - yor bor

21 *mf*

25

o - lam - ga mash - hur,

25

29

Tog' - lar - da qor, bog' - da ba - hor

29

33

of - tob so - char - nur,

33

37 *p*

Ik - ki dar - yo o - bi ha - yot

37

41

be - rur a - zal - dan shun-day ze - bo

41

47

Yurt ja - mo - li tush-mas g'a - zal - dan.

47

53

Tush - mas g;a-zal

53

59 *poco rit.* **Tempo I**

dan. *pp* O'z be - kis - to -

59 *poco rit.* *pp*

65

nim me - ning ba - ho - ris - to - - nim me - ning.

65

71

Bo - g'u bos - to - nim me - ning.

71

poco a poco cresc.

77

A...

77

83 *dim.*

A... Qo'-shiq dos - to

83

89

nim me - ning. O'z - be - kis - to -

89

95 **Qaytarish uchun.** %

nim me - ning.

95

101 Tomomlash uchun.

ning. O'z - be - kis - to - nim - me - ning,

107 *rit.* O'z - be - kis - ton. *poco a poco cresc.*

107 *rit.* *poco a poco cresc.* **ff**

Osiyoda bir diyor bor olanga mashxur,
Tog'larda qor, bog'da bahor, oftob sochar nur.
Ikki daryo obi hayot berur azaldan,
Shunday zebo yurt jamoli tushmas g'azaldan.

Naqorat: O'zbekistonim mening,
Bahoristonim mening,
Bog'u bo'stonim mening,
Qo'shiq dostonim mening,
(O'zbekistonim mening.)

Farog'atda yashar ozod, g'olib xalqimiz,
Quyoshni gul kabi tutgay ozod sharqimiz.
Karvon borur, baxt karvoni, ko'ngul charog'on,
Tasnolar adolatga bizga nigohbon.

Naqorat: O'zbekistonim mening,
Bahoristonim mening,
Bog'u bo'stonim mening,
Qo'shiq dostonim mening,
(O'zbekistonim mening.)

"O'zbekiston Vatanim mening" qoshiqlar bayrami tanlovining 2004 yil g'olibi"

Gulgun Vatan

X. Hasanova so'zi

Anor Nazarov musiqasi

Ushbu asar zamonaviy estrada va klassik vokal ijrochilarining birgalikda kuylashi maqsadida yaratilgan. Xar bir ijrochidan o'ziga hos mahoratni talab qiladi. Soprano ovozi o'zining tiniq musaffo ovozi bilan qatnashsa, honanda va hor jamoasidan engil, sof va go'zal kayfiyat bilan kuylashni tavsuya etiladi. Chunki bu asar **ALYORDIR**. Musiqiy jo'rlik esa o'ta ritmik asosida bo'lmog'i lozim.

Allegro vivace

Canto

Soprano

f *Allegro vivace* *sim...*

Voc.

f *Allegro vivace* *sim...*

Voc.

f *Allegro vivace* *sim...*

Voc.

13

In - son e - tib ya - rat - ga - ning - ga,

17

Oy - yul - duz - ga qa - rat - ga - ning - ga,

21

Sho'h na - vo - lar ta - rat - ga - ning - ga,

25

Voc.

Par - var - di - gor shuk - ro - na der - man.

29

Naqorat:

Voc.

Gul - gun Va - tan yash - na - gan di - yor,

33

Bir u - mr - ga bo'l - gay men - ga yor.

37

Bun - da yash - nab o's - dim bah - ti - yor,

41

Voc. Jo - n - jo - nim sen - ga - dir al - yor! Ai -

45 yor - - - - Al - yor Ai -

49 yor! 1. II. 1. II.

53 1. II.

57

57

Voc.

61

65

Inson etib yaratganingga,
Oy - yulduzga qaratganingga,
Sho'h navolar taratganingga
Parvardigor shukrona derman.

Naqorat: Gulgun Vatan, yashnagan diyor,
Bir umrga, bolgay menga yor.
Bunda yashnab o'sdim bahtiyor
Jonajonim sengadir alyor.
Alyor, Alyor, Alyor!

Ona yurtga boqaman mag'rur,
Atrofimda quyosh sochar nur.
Do'stlarimla yuraman masrur
Onajonim shukrona derman.

Naqorat: Gulgun Vatan, yashnagan diyor,
Bir umrga, bo'lgay menga yor.
Bunda yashnab o'sdim bahtiyor
Jonajonim sengadir alyor.
Alyor, Alyor, Alyor!

O'RIK GULLAGANDA

H. Olimjon she'ri

M. Leviev musiqasi

Qo'shiq lirik uslubda, diapozoni o'rtacha bo'lgan, ayollar ovoziga mo'ljallab yozilgan bo'lib, ijrochidan ancha professionallik talab qiladi. Asarning ohangi nihoyatda muloyim, yoqimli bo'lganligi sababli nola va qochirimlardan foydalanib, sayqal berib aytishni taqozo qiladi.

Uzluksiz ovoz bilan nafasni tejagan holda ijro etmoq lozim.

Moderato

Moderato

mp

7

7

p

13

mf

Nov - da - lar - ni be - zab g'un - cha - lar,
Va shab - bo - da qur - g'ur ilk sa - har.

13

mp

17

Tong - da ayt - di ha - yot o - ti - ni
O - lib ket - di gul - ning to - ti - ni.

17

p

21

yor, yor, yor, yo - ring - ma - ne.

21

mp dim.

27

Har ba - hor da shu bo' - lar tak - ror,

27

mp

31

Har ba - hor ham shun-day o' - ta - di.

31

mp

35 Qan-cha ti-rish - sam ham u be - or,

35 *p*

39 El - lar me-ni — al - dab — ke - ta - di - yo,

39 *mf*

43 yor, — yor, — yor, — yo - ring - ma - ne.

43 *mf*

49 jon...

49 *mp* *cresc.* *dim.*

53 Ma-na sen - ga o - lam - o - lam gul, — (gul) e - ta - ging - ga

53

58 siq - qa - ni - cha ol — (ol) Bun - da to - le har nar - sa-dan

58

63 mo'l (jon), — To o'l - gun - cha shu o'l - ka-da qol

63

68 jon, To o'l - gun - cha shu o'l - ka-da qol —

68

73 Har ba-

78 - hor — da shu bo' - lar tak - ror, Har ba - hor — ham

83 shun-day — o' - ta - di. Qan-cha ti-rish - sam ham u be -

88 dor, El-lar me-ni — al - dab — ke - ta - di-yo,

93 yor, yor, yor, yo - ring - ma - ne.

99 2.

99 mp p

Novdalarni bezab g'unchalar,
Tongda aytdi hayot otini (yor, yor, yor, yoringmane).
Va shabboda qurg'ur ilk sahar
Olib ketdi gulning totini (yor, yor, yor, yoringmane).

Har bahorda shu bo'lar takror,
Har bahor ham shunday o'tadi.
Qancha tirishsam ham u beor -
Ellar meni aldab ketadi. (yor, yor, yor, yoringmane).

Mana senga olam - olam gul (gul),
Etagingga siqqanicha ol (ol).
Bunda tole har narsadan mo'l (jon).
To o'lguncha shu o'lkada qol. (jon) 2 marta.

Har bahorda shu bo'lar takror,
Har bahor ham shunday o'tadi.
Qancha tirishsam ham u beor -
Ellar meni aldab ketadi. (yor, yor, yor, yoringmane).

SENSAN BOG'U GULSHAN

H. Rasul she'ri

(Romans)

F. Nazarov musiqasi

Uncha murakkab bo'lmagan bu romans ijrochidan shakllangan (professional) ovoz talab qiladi. Asar juda nozik yozilgan bo'lib, ma'lum darajada kuylash mahoratiga ega bo'lishni talab qiladi. To'liq nafas va ovozning zo'riqmasligiga e'tibor bergan holda, ma'noli, mehr bilan ijro etmoq lozim.

Moderato

Jo- no - nim, oy yuz - li - gim, Bog' - da to - za gul - san.

Ko'ng - lim - ni maf - tun et - gan Sen - san bo - g'u gul - shan.

Nav - ba - hor da - la - lar - da ter - dik gu - lu ra' - no,

Sev - gi - ning er - tak - la - ri bo'l - di dil - da pay - do.

Sev - gi - ning er - tak - la - ri bo'l - di dil - da pay - do.

Qaytarish ucun.

33 Tamomlash uchun.

zat. Jon...

1. Jononim, oy yuzligim,
Bog'da toza gulsan.
Ko'nglimni maftun etgan
Sensan bog'u gulshan.

Navbahor dalalarda,
Terdik gulu ra'no
Sevgining ertaklari
Bo'ldi dilda paydo. - 2 marta.

2. Chamanzor yurtimizda
Yashnar baxtu tilak.
Otashin sevgi bilan
Urar ikki urak.

Sen mening vafodorim,
O'tar shodon kunlar
Mehnatda birga doim
To'ldi zavqqa dillar. - 2 marta.

3. Ozod, hur mehnatingdan
Yashnar dala ming bor
Gul yuzli, shirin so'zlar
Jondek menga dildor.

Gullarning soyasida
Bo'ldik birga doim
Umrbod bu hayotda
Sensan to'lin oyim.

Topdik baxtu rohat
Dilda shavqu lazzar.

QALB

(Romans)

S.Zununova she'ri

S. Boboev musiqasi

Bu asar baland ovozlar cahun yozilgan bo'lib, ijrochidan to'liq nafas va keng diapazon talab qiladi.

Bu romansda kuylash intervaldan intervalga aniq o'tish, ritmik jixatdan o'sish kabi malakalarini oshirishga yordam beradi. Asarni ijro e'tayotganda ovozni yuqori vaziyat (pozistciya) -da saqlab turishga intilish bilan birga nafas yo'llarining tarang bo'lishiga e'tibor berish rerak.

Moderato espressivo

5 *p*

Har nar - sa - ga kuy - ma de - yi - shar men - ga,

9 *f*

Kuy - ma - gan yu - rak - - -

13 ni ni - ma qi - lay men?

17 Or - tiq - cha yuk qi -

21 lib u - ni ta - nam - ga, Yon - ma - gan yu -

26 rak - - - ni ni - ma qi - lay men?

30 yon - ma - gan yu - rak - - - - ni

34 ni - ma qi - lay men?

Har narsaga kuyma deyishar menga,
 Kuymagan yurakni nima qilay men?
 Ortiqcha yuk qilib uni tanamga,
 Yonmagan yurakni nima qilay men?

EY DILRABO

O. Kamtar she'ri

Sh. Ramazonov musiqasi

Ushbu asar soddaroq yozilgan bo'lsa ham lekin ritm (o'lchov) jihatidan ozgina murakkabligi bor. Ijro etishda yuqori notadan past notaga tushayotganda tovushning yuqori holatini saqlagan holda, ishtiyoq bilan ravon kuylash lozim.

Ushbu qo'shiq ovozi ancha shakllanib qolgan xonandalarga tavsiya etiladi.

Moderato

5

5

rit.

11

a tempo

Shah-lo ko'z - li ey dil - ra - bo, Bo'l-sin sen - ga jo-nim fi - do.

11

a tempo

15

— Kel go' - za - lim, kel er - ka - lab, Kel yo - ni - ma kel mar - ha - bo

15

19

— Kel yo - ni - ma kel - er - ka - lab, Kel yo - ni - ma kel mar - ha - bo.

19

23

f

27

27

rit. *a tempo*

mf

Ey sev - gi - li gul yuz - li yor, Ey sev - gi - li gul yuz - li yor, Ey sev - gi - li gul yuz - li yor, Ey sev - gi - li gul yuz - li yor.

31 — Sen-ga e - tay — men jon ni - sor. Aq-lim o - lib — ey jon - gi - nam, —

31

35 — Et-ma me - ni — ko'p in - ti - zor. Aq-lim o - lib — ey jon - gi - nam, —

35

39 — Et-ma me - ni — ko'p in - ti - zor. Jon-dan a - ziz — sen dil - ra - bo —

39

43 — Bo'l-sin sen - ga — jo-nim fi - do. Kel yo - ni - ma — ey dil - ra - bo

43

Tamomlash uchun

47 *rit.* *ppp* ey dil - ra - bo. (hey) —

47 *rit.*

Shahlo ko'zli, ey dilrabo.
Bo'lsin senga jonim fido.
Kel go'zalim, kel erkalab
Kel yonimga, kel marhabo.

Ey sevgilim, gul yuzli yor,
Senga etay men jon nisor.
Aqlim olib, ey jonginam.
Etma meni; ko'p intizor.

Ey go'zalim, ey dilbarim,
Sensan mening, bolu parim.
Yosh ko'nglimning gul bog'ida,
Toza gulim, sen gavharim.

Shahlo ko'zlim ey dilrabo.
Axdinga sen aylab vafo.
Noz aylama, kel yonimga,
Kel go'zalim, kel marhabo.

Jondan aziz sen dilrabo
Bo'lsin senga jonim fido.
(kel yonimga ey dilrabo).

QALAMLAR

("Tohir va Zuhra" - operasidan Zuhra ariyasi)

S. Abdulla she'ri

T. Jalilov va B. Brovcin musiqasi

Zuhraning bu arsyasi uncha murakkab va katta bo'lmasada, ijro etishda uni ichki his tuygular va ishtiyoq bilan, sayqal berib, nola va qochirimlardan foydalangan holda kuy-lash lozim. So'zlarning ma'nosiga tushunib, tovushning bir xil chiqishiga e'tibor berib, shoshilmay aytish kerak.

Andantino

Qa - lam - lar — tav-si -

4 fing - da — mad-hi - lar — do - yim ta - lo - shing - da, Ch -

4

7 roy - li - lar che - kib — saf — buy - ru - g'ing kut - moq-da

7

10 qo - shing - da Bo' - lur - lar er bi - lan yak - son ham -

10

13 ma ko - hish va has - rat - lar Ta - bas - sum jil - va -

13

16 lar — bir - lan ku - lib go - ho qa - ro — shing - da.

16

19

19

22

Ha -
E -

24

qing bir lan ba ho dir san, ya na sen be ba -
tim lar be va lar ning ko hi shi qav g'u - si

27

ho - dur - san. E -
bo

29

shing-da se - ning. dan bo'l - sa ham

31

suv luq - ma non har - - - giz ta - mo
yor siz ta - tir o - - - g'u - li - o - - -

33

g'im dan a - sal. shim - dan.

Qalamlar tavsimingda madhlar doim taloshingda.
Chiroylilar chekib saf, buyrug'ing kutmoqda qoshingda.
Bo'lurlarer bilan yakson hamma qohishu hasratlar,
Tabassum jilvalar bilan kulib goho qaroshingda.
Haqing birlan bahodirsan, yana sen bebahodirsan,
Alamli, qayg'ulilarning butun qayg'usi boshingda.
Seningsiz o'tmagay suv, luqma non, hargiz tamog'idan,
Asaldek bo'lsa ham, sensiz zahardir luqma oshingda.

ODAMLAR

AVAYLANG BIR - BIRINGIZNI

J. Jabborov she'ri

Anor Nazarov musiqasi

Asar insonlarni va o'z ona-diyirini madx etuvchi qo'shiqdir. Asar asosan professional erkak va ayol ovozlarga mo'ljallab yaratilgan. Asar jarangdor tovush bilan tantanovor, erkin va zavq bilan kuylashni talab etadi. Asarning vokaliz ijrolari professional ovoz maxoratini talab qiladi. Asar o'zining jozibador harakteri va vals usulida yaratilganligi bilan ajralib turadi. Asarni ijro etishda xonandalar uning matniga, ya'ni, aniq talaffuzga e'tibor berishlari kerak. [Bu qo'shiq ilk bor "Vatan azizdir" nomi bilan ijro etilgan.]

Tempo di valsi

I. Dun-yo-da in-son-dan a-ziz - roq ne - bor,
II. Bi-ling-ki ha-yot-da har bit - ta o - dam.

Ne mav-jud in-son-dan go-zal u - lug-vor.
In - son-dan kon-gil-ga ol-gay-dir mal-ham.

In - son-dir ha-yot-ning kor-ki gul to - ji, Y - sha-moq ma' - no-si umr ri - vo - ji.
El yurt taq - di - ri - dan bo - lin - giz o - goh, Kim o - goh bol - gay - dir, sev - gay - dir ol - loh.

Naqorat: **f**
O - dam - lar a - vay - lang bir - bi - rin - giz - ni,

As-ran-giz ke-la-jak taq-di-rin-giz-ni.

Yu-rak-dan yu-rak-ka nur yog-sin fa-qat,

gna In-son-ga bah-shi-da, meh-ru mu-hab-

bat. A - a - - -

poco cresc. *f*

A - a - - -

A - a - - -

a - - -

Dunyoda insondan azizroq ne bor,
Ne mavjud insondan go'zal ulug'vor.
Insondir hayotning ko'rki gul toji,
Yashamoq ma'nosi umr rivoji.

Odamlar avaylang bir - biringizni,
Asrangiz kelajak taqdiringizni.
Yurakdan yurakka nur yogsin faqat,
Insonga bahshida, mehru muhabbat.

Bilingki hayotda har bitta odam.
Insondan ko'ngilga olgaydir malham.
El yurt taqdiridan bo'lingiz ogoh,
Kim ogoh bo'lgaydir, sevgaydir olloh.

Odamlar avaylang bir - biringizni,
Asrangiz kelajak taqdiringizni.
Yurakdan yurakka nur yogsin faqat,
Insonga bahshida, mehru muhabbat.

RAQQOSASIDAN

M. Jalilov fortepiano bilan kuylashga moslagan.

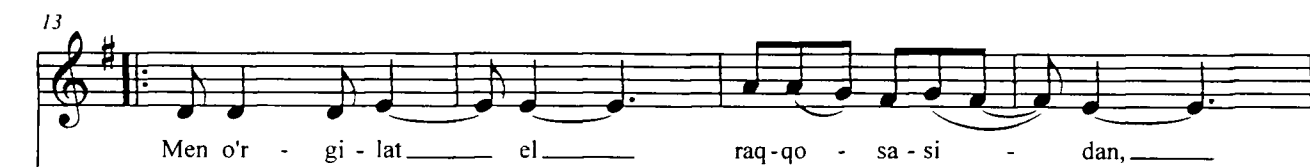
B. Mirzaev she'ri

J. Sultonov kuyi

Xalq ohangi uslubida yaratilgan bu asar o'zining jozibadorligi, yoqimligi bilan xalq ichida keng tarqalib sevib aytiladigan qo'shiqqa aylangan.

Qo'shiqni ijro etganda har jumlani bir nafasda aytmoq lozim. Ovozning cho'zimini yo'qotmagan holda so'zlarni aniq, e'tibor bilan, sayqal berib, nola va qochirimlardan foydalangan holda ijro etmoqqa erishish kerak.

Moderato

Men o'r - gi - lat _____ el _____ raq-qo - sa - si - dan, _____

17 Mo - nand — cha - man - - - ning — gul - das - ta - si -

20 - dan. —

23 Chir-may - di ko'k - ka — av - ji - da yal - la, —

27 tan - bur — du - tor - - - lar — o'y-noq - cha - si - dan. —

31 Teb-ran - di ko - kil —

35 gul bar - gi har — yon, — jon ol - g'uv - si — dur —

39 ul chash mi muj - gon. —

43 Teb-ran - di ko - kil — gul bar - gi har — yon, —

236

47

jon ol - g'uv - si - dur ul chash - mi muj -

50

gon. —

50

53

O'y-nang bu bog' - da siz sho - du han - don, —

53

57

Qaytarish uchun

gul o - chi-lib - - dur bul - bul g'a - zal hon. —

57

237

61

Tamomlash uchun

-bon.

61

Men o'rgilay el raqqosasidan,
Monand chamanning guldastasidan,
Chirmaydi ko'kka avjida yalla,
Tanbur, dutorlar o'ynoqchasidan.

Tebrandi kokil gulbargi haryon,
Jon olg'uvsidur ul chasmi mejgon.
O'ynay bu bog'da siz shodu xandon,
Gul ochilibddur bulbul g'azalxon.

Gul xirmonimu yoniki yuzlar,
Dillarni maftun aylovchi ko'zlar.
Ey qaddi shamshod raqqosa qizlar.
Ta'rifga loldur, dunyoga so'zlar

San'atga olam bo'lgay farovon,
San'atdadir ishq, san'atdadir jon.
Ravnoq elimning ijodi sensan,
Sen birla ilhom, jon senga qurbon.

QON ETMA BAS

[Haydar ashulasi]

K. Yashin she'ri

T. Jalilov musiqasi

Ushbu asar erkaklarning tenor ovoziga mo'ljallangan bo'lib, asosan yuqori pardalarda ijro etiladi va xonandadan professionallikni talab qiladi. Asar ikki qismdan iborat bo'lib: 1 qism Rubato, 2/4 o'lchovida, 2 qism esa 3/8 o'lchovida ijro etiladi. Asarning asosiy mazmuni Xaydarning o'z yorining jamoliga etolmay, sevgi - muxabbat dog'ida yonayotgani xaqida kuylanadi. Yakkaxonning ijro yo'lidagi qiyinchiliklar: asar birdan forte, ya'ni, faryod bilan baland pardada boshlanishi, milliy yo'nalishlar (forshlag), sinkopalarga e'tibor berishi tavsiya etiladi.

Ovoz diapazoni "sol"-1 chi oktavadan "sol"- 2chi oktavagacha.

Tempo rubato

The first system of the musical score is in 2/4 time, marked 'Tempo rubato'. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line begins with a rest, followed by the lyrics 'Tun ka-bi par-dang-ni ol'. The piano accompaniment starts with a forte dynamic and a 'colla parte' instruction. The system concludes with the lyrics 'bag'-ri-di-lim kon et-ma-bas,'.

5 Tun ka-bi par-dang-ni ol

5 bag'-ri-di-lim kon et-ma-bas,

9 Tong ka-bi yu-zing-ni ko'r-sat

The second system of the musical score continues the vocal and piano parts. The vocal line includes the lyrics 'nim na-ma-yon et-ma-bas,'. The piano accompaniment features a 'Sostenuto' marking at measure 17. The system concludes with the lyrics 'Be-ba-xo-um-ring bi-no-sin'.

13 nim na-ma-yon et-ma-bas,

17 1. Sostenuto

17 Dar-du-dog'-o-xu-fi-g'on-lar-

21 ni-che-kib-zin-don-a-ro,

25 Be-ba-xo-um-ring bi-no-sin

er - ta vay - ron et - - ma, bas.

33 2.
Ne - cha kun - lar - - dan be - ri, jon

37
yo' - ling - ga men in - - ti - zor,

41
Chim - ma - ting tash - - la, me - ni ko'p

zo - ru xay - ron et - - ma bas.

Tun kabi pardangni ol, bag'ri dilim qon etma
bas,
Tong kabi yuzingni ko'rsat, nim namayon etma
bas.

Dardu dog', oxu fig'onlarni chekib zindon aro,
Bebaxo ymring binosin erta vayron etma bas.

Xar yog'ing bog'u baxor, nur sochar senga
quyosh,
Gul kabi yuzni niqob ostida pinxon etma bas.

Necha kunlardan beri, jon yo'lingga men inti-
zor,
Chimmating tashla, meni ko'p zoru xayron etma
bas.

O'zligingni unitma

I. Mirzo sh'eri

B. Lutfullaev musiqasi

B.Lutfullayev kuyi bilan L.Mirzo qalamiga mansub ushbu asar yakkaxon xonanda va hor jamoasi uchun mo'ljallangan bo'lib? yaratish jihatdan uncha murakkab bo'lmasada, yakkaxon xonandadan professional ijrochilikni, xor jamoasidan esa professional ijro bilan birgalikda ko'tarinki rux va polifonik imitatsiya uslublarini ijro etishda katta mahorat talab etadi. Asarda jonajon xalqimiz va vatanimiz Mustaqil O'zbekiston bilan faxrlanish tuyg'ulari ifoda etilgan.

1
7
13
21

mp *ff*

Ik-ki dar-yo o'r-ta-si keng das-tur - hon, Tu-zin tot-gan tuz-li-ging-ni

26
32
36
40

mf *f*

u - nut - ma. Das-tur-hon-ni bel-bog' qi-lib o's-tir - gan o'z-bek o'g'-li o'z-li-ging-ni

Sa - da ray - hon e - gil - ga - ni so'l - ga - ni. Er - yi - git - nig
Yo'l ber-ma - gil dush-man-lar - ga kul - ga - ni. O'z-bek o'g' - li

e - gil - ga - ni o'l - ga - ni.
o'z - li - ging-ni u - nut - ma.

45

O'z - bek de - sam ja - rang - la - gan
Bur - gut ke - lur, lo - chin ke - lur,

49

tor ke - lur, Un - dan ol - din
sor ke - lur, O'z - bek o'g' - li

53

no - mus i - la or ke - lur.
o'z - li - ging - ni u - nut - - - ma.

57

U-nut - ma, u-nut - ma, u - nut - ma.

61 Coda

u - nut - ma.

VOKAL MASHQLARI

Mashq 1

Adagio

MASHQ 2

Mashq 3

P. Viardo-Garcia

Mashq 4

Mashq 5

Adagio

Mashq 6

Andantino

Mashq 7-

18 *p* Fa lya lya lya do do lya lya fa

18 *p*

Mashq 8

Andante

Mashq 9

Adagio

Lya...
Mi...

p

Largo contabile

Miya...
Re... re... lya...

p

Mashq 10

Allegretto

E...
Do...

mf

Mashq 11

Allegretto

Da...
Do... A...

Mashq 12

Allegretto

Da...
Do... A...
De...

Mashq 13-14

Andante

Mi...
A...

ma mi ma

5 Do...
Da...

Mashq 15

Presto

8 *mp*

Mi ma zi zo

8 *mp*

Mashq 20

Mashq 16

Adagio

A...
Mi...

Mashq 17-

12 *p*

A... *mp*

12 *p* *mp*

Mashq 18

19 *sim.*

A... *sim.*

19 *sim.*

Mashq 19

Andante

Do...
Mi...

Mashq 20

Allegretto - Vivo

mf

mf

Mashq 21

Andante

p

Re Ma Ze do mi zo re ma ze do ni zo

p.

mf

mf

Mashq 22

Allegretto

A...

Mashq 23

Allegro non troppo

Re do...

Mashq 24

Allegro non troppo

Mashq 25

Moderato

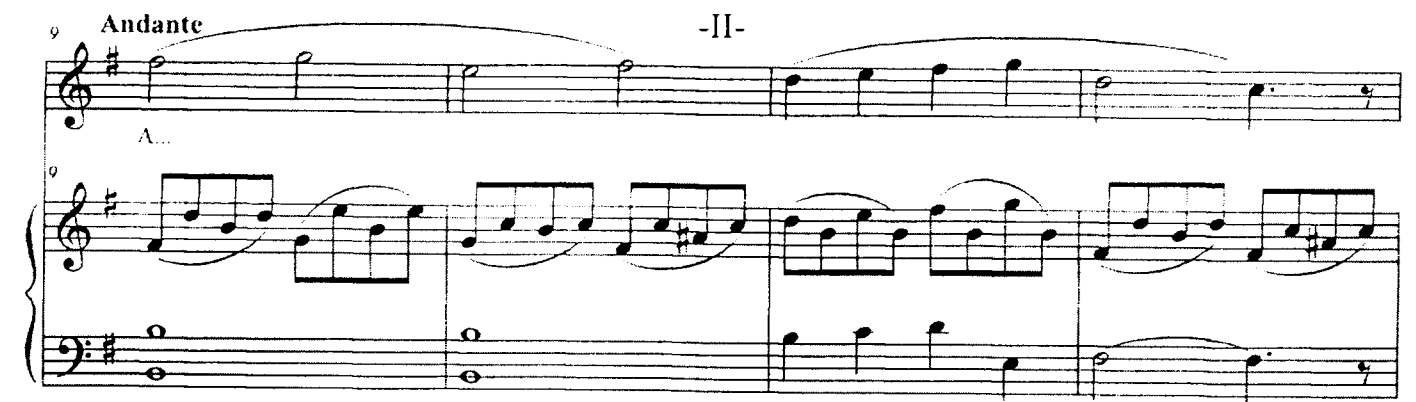
Mashq 26

Mashq 27(1-Π)

Andante

-I-

Mashq 28

Contabile

Musical score for Mashq 28, Contabile. The score is in 3/4 time, key of B-flat major. It consists of four systems of staves. The first system has a treble and bass staff. The second system has a treble and bass staff. The third system has a treble and bass staff. The fourth system has a treble and bass staff. The music features a continuous melodic line in the treble staff and a harmonic accompaniment in the bass staff. The tempo is marked 'Contabile'.

Mashq 29

Andante

Musical score for Mashq 29, Andante. The score is in 2/4 time, key of B-flat major. It consists of four systems of staves. The first system has a treble and bass staff. The second system has a treble and bass staff. The third system has a treble and bass staff. The fourth system has a treble and bass staff. The music features a continuous melodic line in the treble staff and a harmonic accompaniment in the bass staff. The tempo is marked 'Andante'.

Mashq 30-

Musical score for Mashq 30- in 2/4 time. The score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line has lyrics: Day Poy yay oy yay, oy. Day Poy yay oy yay, oy. The piano accompaniment features a steady bass line and chords in the right hand.

Mashq 31

Adagio non troppo, Molto cantabile

Musical score for Mashq 31, measures 9-12. The tempo is Adagio non troppo, Molto cantabile. The score includes a vocal line with lyrics: Day Poy yay oy yay oy yay yay yay, oy yay, oy yay, oy... and a piano accompaniment. The piano part starts with a *p* (piano) dynamic.

Musical score for Mashq 31, measures 13-17. The piano accompaniment continues with a steady bass line and chords in the right hand.

Musical score for Mashq 31, measures 18-22. The piano accompaniment continues with a steady bass line and chords in the right hand.

Musical score for Mashq 31, measures 24-28. The piano accompaniment continues with a steady bass line and chords in the right hand.

Musical score for Mashq 31, measures 30-34. The piano accompaniment continues with a steady bass line and chords in the right hand.

Mashq 32

Lento

Musical score for Mashq 32 in 2/4 time. The tempo is Lento. The score includes a vocal line with lyrics: M... Bom, bom. bom. bom. bom. and a piano accompaniment. The piano part starts with a *pp* (pianissimo) dynamic.

Mashq 33 (I - II)

-I-

Andantino - Adagio

dim. D. Barra

A - mo - re. a - mo - re. a -
De - vie - ni, de - vie - ni, de -

mo - re. a - mo - re. mo - re. mo -
vie - ni, de - vie - ni, de - vie - ni, de -

10 Andantino - Adagio -II- dim.

A - mo - re. a - mo - re. a -
De - vie - ni, de - vie - ni, de -

15

mo - re. a - mo - re. mo - re. mo -
vie - ni, de - vie - ni, de - vie - ni, de -

Mashq 34

Andante

A...

5

Mashq 35

Moderato

9 A...

9

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR

264

Mashq 36

Moderato - Allegretto

E'. Karuzo

Do..
Da..

Mashq 37

Moderato

Mi
ma

Dimitriev L.B. Osnovi vokalnoy metodiki. "Muzika", M.1968.

Dimitriev L.B. Golosoobrazovanie u pevsov. "Muzika", M.1970.

Burxonov M.: "Qo'shiq va romanslar" to'plam, O'zdnashr. 1961

Boboev S." Kushik va romanslar". To'plam. G.Gulom nomli adabiyot va san'at nashriyoti.

Mullakandov D.X.: Nekotorie voprosi uzbekskogo vokalnogo obrazovaniya. T. 1954. Izdatelstvo Gafura Gulyama.

Muxammedov A: "Jon kizlar" musikali drama, G.Gulom nomli adabiyot va san'at nashriyoti. 1977.

Jalilov M.: "Qo'shiqlar xrestomatiyasi". TDGTU 2002.1,2 kitoblar/.

Jalilov M. Salirov J: "Qo'shiqlar xrestomatiyasi". T. O'qituvchi. 1995.

Qahharov N., Murodov Yu.: "Yakka xonandalik". T. O'zDSI.2007.

Qahharov N.: "Vokal asoslari"(darslik). T. "Iqtisod-moliya".2008.

Qahharov N.: "Vokal ichrochiligi"(o'quv qo'llanma). T. "Iqtisod-moliya".2008.

Qahharov N.: "Vokal ichrochiligi mahorati"(o'quv qo'llanma, magistratura). T. "Iqtisod-moliya".2008.

Qahharov N., Murodov Yu.: "Yakkaxon qo'shiqchilik". T."Iqtisod-moliya".2008.

Zdanovich A. Nekotorie voprosi vokalnoy metodiki. "Muzika", M.1965.

Menabeni V. Metodika obucheniya solnomu peniyu. "Muzika", M.1964.

Brizgalov I.O. Shkola peniya dlya baritona i basa. "G'ofur G'ulom", T.1987.

Sadovnikov B.. Orfoepiya v penii. "Muzika", M.1971.

Golubev P. Soveti molodim pedagogam-vokalistam. "Muzika", m.1975.

Panofka G. Shkola peniya. "Muzika", M.1968.

Pryanishnikov I. Soveti obuchayushimsya peniyu. "Muzika", M.1972.

Yusson R. Pevcheskiy golos. "Muzika", M.1975.

MUNDARIJA

KIRISH

"Vokal san'ati asoslari" fanining asosiy maqsadi va vazifalari.....	3
Amaliy mashg'ulotlar mazmuni.....	4

NAZARIY QISM

Xonandalik ovozi.....	5
Tovush paydo qilish organlarining tuzilishi.....	6
Tovushlar (ovozlar) tasnifi.....	7
Ovozni qo'yish.....	10
Vokal musiqa pedagogikasining asosiy tamoyil(prinsip) va uslublari.....	11
Oliy nerv faoliyatining asosiy qonuniyatlari. Vokal - texnik ko'nikmalarni tarbiyalash va ularning reflektorlik mohiyati.....	13
Psixologik jarayonlar va shaxsning xususiyatlari. Xonandalik sezgilarning o'ziga xos xususiyatlari.....	15
Talaba tovushiga o'qituvchining ta'sir etish usullari.....	16
Xonandalik ovozini aniqlash.....	18
Xonandalik registrlari.....	19
Vokal eshitish (vokalniy slux).....	19
Xonandalik nafas olishi.....	21
Nafas olish turlari.....	24
Nafas tayanchi.....	24
Ataka turlari.....	25
Diktsiya va artikulyatsiya.....	26
Rezonatorlar.....	26
Musiqiy ta'lim muassasalarida yakkaxon kuylashga o'qitishda milliy kadrlarni tayyorlashning o'ziga xosligi.....	27
Vokal mashqlari.....	33
Xonandalik nafasiga oid amaliy maslahatlar quyidagicha.....	37
Jo'rsiz kuylash.....	39
Yuqori positsiya.....	40
Ovozdag qusurlar va ularni yengish yo'llari. Ovoz gigienasi	

va xonanda tartibi.....	40
Kuylashni boshlash (Xirgoyi).....	43
Darsning xirgoyi qismi.....	44
Kuylashni boshlash (Xirgoyi, mashqlarga annotatsiya va metodik ko'rsatmalar).....	48

BADIIY-METODIK QISM

(Vokal asarlari va ularni ijro etish yuzasidan
annotatsiya va metodik tavsiyalar).

O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi.	
<i>M.Burxonov musiqasi, A.Oripov she'ri</i>	57
Sevimli yorim. <i>H.Rahimov musiqasi, A.Bobojon she'ri</i>	61
Dugonalar. <i>S.Yudakov musiqasi, Sh.Rashidov she'ri</i>	67
Olamda gullar yashar. <i>S. Yudakov musiqasi, Sh. Rashidov she'ri</i>	72
O'zbekiston. <i>B.Lutfullaev musiqasi, S.To'ychieva she'ri</i>	78
Turkiston-elsan. <i>B.Bozorov musiqasi, G.Komilova qayta ishlagan</i>	82
So'lim diyor. <i>T. Xasanov musiqasi, H. Muhammad she'ri</i>	89
Yo'llarim. <i>M. Ashrafiy musiqasi, T. To'la she'ri (M. Jalilov klavirga o'zgartish kiritgan)</i>	92
Intizor etding meni. <i>O'zbek xalq kuyi, Z. Furqat g'azali</i>	96
Kel jonim bo'stonimga (romans). <i>D. Zokirov musiqasi, Shuhrat she'ri</i>	100
Chaman ichra. <i>O'zbek xalq qo'shig'i, T. To'la she'ri</i>	105
Shodiyona. <i>A.Mallaboev musiqasi, I.Jiyanov she'ri</i>	109
Vatanni muqaddas bil. <i>A.Mallaboev musiqasi.J.Abduvohidov she'ri</i>	111
Oq kaptar. <i>N.Hasanov musiqasi, M.Boboev she'ri</i>	123
Muhabbat. <i>Sh.Sayfiddinov musiqasi, M.Sayfiddinova she'ri</i>	128
O'bek qizi ovozi. <i>M. Leviyev musiqasi, A. Muhtor she'ri</i>	133
Baxtu iqbol. <i>T.Jalilov musiqasi.K.Yashin she'ri</i>	137
Mehnat zavqi. <i>S. Yudakov musiqasi, A. Muhtor she'ri</i>	142
Turkistonim yayra. <i>A.Nazarov musiqasi, A Kuchimov so'zi</i>	146
Maftun bo'ldim. <i>M. Burhonov musiqasi, T. To'la she'ri</i>	149

Men nechun sevaman O'zbekistonni? <i>A.Nazarov musiqasi,</i> <i>A.Oripov she'ri</i>	153
Izlaring. ("Tohir va Zuhra" mus. dram-n Mohim ariyasi). <i>T. Jalilov, G. Sobitov va B. Giyenko musiqasi</i>	161
Sevdim dildan. <i>Sh. Ramazonov musiqasi, F. Isroilov she'ri</i>	165
Mehrimsan O'zbekiston. <i>Q.Komilov musiqasi, N.Axmedova she'ri</i>	168
Oliy rejalar. <i>D.Zakirov musiqasi, P.Mo'min she'ri</i>	176
Ishqingda yonib. <i>H.Rahimov musiqasi, O'.Rashid she'ri</i>	181
Qaydasan. <i>Ik. Akbarov musiqasi, T. To'la she'ri</i>	186
Shohista va Tursunali dueti ("Oltin ko'l" musiqali dramasidan). <i>M.Leviev musiqasi, Uyg'un she'ri</i>	191
O'zbekistonim mening. <i>I.Hamraev musiqasi, Yo.Mirzo she'ri</i>	197
Gulgun Vatan. <i>A.Nazarov musiqasi, X.Xasanova so'zi</i>	203
O'rik gullaganda. <i>M. Leviyev musiqasi, H. Olimjon she'ri</i>	208
Sensan bog'u gulshan (romans). <i>F. Nazarov musiqasi, H. Rasul she'ri</i>	214
Qalb (Romans). <i>S.Boboiev musiqasi, S.Zunnunova she'ri</i>	217
Ey, Dilrabo! <i>Sh.Ramazonov musiqasi, O.Kamtar she'ri</i>	220
Qalamlar («Tohir va Zuhra» operasidan Zuhra ariyasi). <i>T.Jalilov va B.Brovein musiqasi, S.Abdulla she'ri</i>	224
Odamlar, avaylang bir biringizni. <i>A.Nazarov musiqasi,</i> <i>J.Jabborov she'ri</i>	228
Raqqosasidan. <i>J.Sultonov kuyi, B.Mirzaev she'ri</i>	233
Qon etma, bas. <i>T.Jalilov musiqasi, K.Yashin she'ri</i>	238
O'zligingni unutma. <i>B.Lutfullaev musiqasi. I..Mirzo she'ri</i>	242
Vokal mashqlari.....	246
Foydalanilgan adabiyotlar.....	265

QAHHAROV NADJAT BAVDUNOVICH
AYUBOV QOBIL ZOIDOVICH

VOKAL SAN'ATI ASOSLARI

Мухаррир Э. Бозоров

Босишга рухсат этилди 07.05.08. Қоғоз бичими 60x84 ¹/₈
Ҳисоб-нашр табоғи 16,8. Адади 100.
Буюртма раками № 110.

«IQTISOD-MOLIYA» нашриётида тайёрланди
100084, Тошкент ш., Кичик халқа йўли кўчаси, 7-уй.

Низомий номидаги ТДПУ босмахонасида чоп этилди.
Тошкент ш. Юсуф Хос Ҳожиб кўчаси, 103-уй